

Maa- ja elintarviketalouden suhdannekatsaus 2023

Terhi Latvala, Minna Väre
ja Jyrki Niemi (toim.)

Luonnonvara- ja biotalouden
tutkimus 61/2023

Sisältö

Yhteenveto	3
Maa- ja elintarviketalouden toimintaympäristö	5
Yleinen talouskehitys	6
Ruoan kulutus ja kuluttajahinnat	9
Elintarvikkeiden ulkomaankauppa	13
Maatalouspolitiikka	19
Maatalous- ja elintarvikemarkkinat	24
Viljamarkkinat	25
Öljy- ja valkuaiskasvimarkkinat	32
Lihamarkkinat	37
Maitomarkkinat	44
Kananmunamarkkinat	47
Puutarhamarkkinat	50
Maatalouden rakennekehitys ja taloudellinen tila	53
Maa- ja puutarhatalouden rakenne	54
Maatalouden talouskehitys	57
Erityisteemat	59
Muuttuva marjantuotanto	60
Erilaiset maatilat voivat menestyä - maatalousyrittäjältä edellytetään johtamistaitoja ja markkinatuntemusta	63
Maatalouden rakennemuutoksella on monet kasvot	65
Maatalouden data-avaruudella alkutuotannon arvokas data haltuun	67

Kuva: Yrjö Tuunanen

Yhteenveto

Suomen talous supistuu tänä vuonna

Epävarmuus kansainvälisen talouden kehityksestä ja sen vaikutuksista Suomeen on edelleen hyvin suuri. Inflaatiota pitävät Suomessa yllä erityisesti asumiskustannusten sekä elintarvikkeiden nopeana jatkuvat hinnannousut. Inflaatiopaineiden aleneminen loppuvuodesta ja palkkojen nousu tukevat kuitenkin kuluttajien ostovoiman elpymistä. Suomen talouden arvioidaan supistuvan 0-0,5 prosenttia vuonna 2023.

Kustannuspaineet nostivat ruoan hintaa vielä alkuvuodesta 2023

Vuonna 2022 ruoan hintaan kohdistui poikkeuksellista nousupainetta, kun ruoan tuottamiseen tarvittavien tuotantopanosten hinnat nousivat merkittävästi. Ruoan hinta nousi vuonna 2022 ennakkoidusti keskimäärin 10,5 prosenttia, mutta yksittäisten elintarvikkeiden hintakehityksessä oli merkittäviä eroja. Hinnat jatkoivat reipasta nousuaan vielä alkuvuonna 2023 kustannuspaineiden tullessa viiveellä elintarvikkeiden hintoihin. Hinnannousun ennakoidaan hiipuvan vuoden 2023 kuluessa.

Kasvi- ja eläinperäisten tuotteiden vienti ja tuonti kasvoivat lähes neljänneksellä

Vuonna 2022 koko maailman ja myös Suomen ulkomaankaupassa koettiin poikkeuksellinen arvomääräinen muutos, mikä johtui maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden jyrkästä hinnannoususta. Eläin- ja kasviperäisten tuotteiden viennin arvo ylsi 2 199 milj. euroon, mikä oli 23 % edellisvuotta enemmän. Viime vuonna eläin- ja kasviperäisiä tuotteita tuotiin Suomeen 6 817 milj. euron arvosta, runsaat 23 % enemmän kuin edellisvuonna. Kauppatase pysyi edellisvuosien tapaan alijäämäisenä.

Maatalouspolitiikan uusi kausi edellyttää enemmän ympäristö- ja ilmastotoimia

EU:n maatalouspolitiikan uusi kausi alkoi vuoden 2023 alussa. Monet edelliskauden toimenpiteistä ovat mukana edelleen, mutta aiemman tukitason saavuttaminen vaatii viljelijöiltä nykyistä enemmän ympäristö- ja ilmastotoimia. Täysin uutena kokonaisuutena mukaan tulee suorien tukien ekójärjestelmät, jotka ovat viljelijöille vuosittain valittavia vapaaehtoisia toimia.

Myös vanha tuttu ympäristökorvausjärjestelmä, jossa viljelijät sitoutuvat maatalouden ympäristökuormitusta vähentäviin toimenpiteisiin useammaksi vuodeksi, säilyy osana politiikan kokonaisuutta.

Viljamarkkinat vakiintuneet

Viljamarkkinat ovat vakiintuneet vuoden 2022 hyvän sadon myötä. Kevään 2022 niukuuden jälkeen Suomessa on vahvistettu leipäviljojen varmuusvarastoja. Vuodeksi 2023 odotetaan alustavien kylvöalatietojen ja ennusteiden valossa edellisvuotta pienempää viljasatoa, noin 3,2 mrd. kiloa, mutta todellinen volyyymi voi kasvuolosuhteiden johdosta poiketa yli 10 % kumpaankin suuntaan.

Öljy- ja valkuaiskasvien viljely lisääntyi

Vuonna 2022 sekä öljykasvien että valkuaiskasvien tuotantovolyymit nousivat kasvaneiden pinta-alojen ja hyvien keskisatojen ansiosta. Täydennysvalkuaisien omavaraisuus kohosi edellisvuosien tasosta tuntuvasti, yltäen lähes 27 %:iin. Vuoden 2023 sadot jäänevät kuitenkin normaalisääoloissa edellisvuoden tasoista, mikä palauttaisi omavaraisuusasteen kuluvana vuonna jälleen alemmalle tasolle.

Sekä lihan kulutus että tuotanto laskussa

Kustannusten nousu ja sen myötä kohonneet tuottaja- ja kuluttajahinnat ovat saaneet aikaan näkyviä muutoksia Suomen lihamarkkinoilla. Sekä lihan kulutus että tuotanto vähentyivät vuonna 2022 ja molempien ennustetaan supistuvan edelleen myös vuonna 2023. Hintojen nousun myötä kulutusrakenteen painopiste on siirtymässä edullisempiin tuoteryhmiin. Kulutuksessa suurin lasku koettiin vuonna 2022 naudanlihassa ja tuotannossa taas sianlihassa. Muutosten seurauksena naudanlihan omavaraisuusaste kohoaa ja sianlihan heikkenee. Lihatilojen taloudellinen tilanne on parantunut, mutta tilojen väliset erot ovat kasvaneet.

Maidontuotannon taloustilanne heilahteli

Maitosektorille vuosi 2022 oli taloudellisesti hyvin poikkeuksellinen. Edellisvuonna alkanut kustannuskriisi jatkui, mutta vuoden alussa alkanut tuottajahintojen voimakas nousu sai lopulta katetuottojen syöksyn

taittumaan. Vuoden lopussa etenkin rehukustannusten tasaantuminen kohtuullisen hyvän viljasadon turvin mahdollisti maidon katetuoton toipumisen edellisvuosien keskimääräiselle tasolle. Euroopassa maidon tuottajahinnat ovat kuitenkin jo kääntyneet korkeimmilta tasoilta laskuun ja vuonna 2023 myös Suomessa tullaan palaamaan lähemmäs viime vuosien tilannetta.

Kananmunien tuottajahinta nousi lähes 28 %, luomumyynti laski

Vuonna 2022 kananmunia kulutettiin 5,3 % ja tuotettiin 1,6 % vähemmän kuin edellisvuonna. Vuonna 2023 kulutuksen ja tuotannon ennustetaan pysyvän likimain samalla tasolla. Kananmunien kuluttajahinnat nousivat viime vuonna, ollen keskimäärin peräti neljänneksen (25 %) korkeampia verrattuna edellisvuoteen. Kananmunien tuottajahinta nousi 28 %. Luomumunien, joiden markkinaosuus oli arvolla mitattuna 16 % kulutuksesta, myynnissä koettiin merkittävä lasku.

Puutarhatuotanto keskittyy voimakkaasti

Viime vuosien aikana puutarhayritysten lukumäärä on vähentynyt, vaikka tuotanto on pysynyt entisellään tai jopa kasvanut. Samalla tuotannon keskittyminen tietyille alueille ja isoille tiloille on kiihtynyt. Investointitukien vaikutus on ollut merkittävä erityisesti kasvihuonetuotannossa. Kasvutunneleiden rantautumisen myötä suomalainen marjantuotanto on muuttunut erityisen voimakkaasti vajaassa kymmenessä vuodessa. Tähän aiheeseen syvennytään tarkemmin erityisteemassa ”Muuttuva marjantuotanto”.

Viljelijöiden ikääntyminen vaikuttaa maatalouden kehitykseen

Maatilojen määrä vähenee ja keskimääräinen tilakoko kasvaa edelleen. Vuonna 2022 tiloja oli yhteensä 43 611 ja keskimääräinen tilakoko 52 hehtaaria. Sukupolvenvaihdosten vähentyessä viljelijöiden keski-ikä nousee ja entistä suurempi osa tiloista on eläkeikäisten viljelijöiden hallussa. Vuonna 2022 viljelijöiden keski-ikä oli 54 vuotta ja noin viidesosa viljelijöistä oli yli 65-vuotiaita. Seuraavan kymmenen vuoden aikana eläkeiän saavuttaa kolmasosa maamme viljelijöistä. Tämä tulee väistämättä vaikuttamaan myös maatalouden kehitykseen lähivuosina.

Hintavaihtelut vaikuttivat tilojen talouteen

Vuoden 2022 hintaturbulenssi vaikutti näkyvästi maatilojen talouteen. Maatalouden kannattavuus oli ennusteen mukaan vuonna 2022 lähes yhtä heikkoa kuin vuotta aikaisemmin. Maatilojen kustannukset kohosivat ensin voimakkaasti ja tuottajahinnat kohosivat niihin nähden vasta viiveellä. Kustannuspaine näkyi erityisesti kotieläintalouden heikkona kannattavuutena. Viljan sekä öljy- ja valkuaiskasvien viljelyn kannattavuus kohentui vuonna 2022 edellisvuoteen verrattuna.

Erytisteemat luotaavat maatalousalan muutospolkuja

Tämän katsauksen erityisteemoissa tarkastellaan marjanviljelyn uudistamisen lisäksi maatilojen erilaisia tilatason kehittämisvaihtoehtoja toimintaympäristön muutoksiin vastaamiseksi. Myös liikkeenjohto-osaamisen ja suunnittelun tärkeyttä tilatasolla sekä menestyvien maatilojen tunnusmerkkejä analysoidaan. Lisäksi käsitellään maataloudessa kerättävän datan arvoa ja merkitystä ruokaketjussa. Maatalousyrittäjän toimintamallin ennakoidaan perustuvan vuoteen 2030 mennessä yhä enemmän tuotannon ohella myös tuotannosta syntyvään dataan ja sen hallintaan.

Maa- ja elintarviketalouden toimintaympäristö

Yleinen talouskehitys

Jari Viitanen ja Jyrki Niemi

Maailmantalouden ennakoitaan kasvavan vuonna 2023 noin kolme prosenttia ja euroalueen talouden noin prosentin. Vaikka euroalue vältti alkuvuoden aikana ajautumisen taantumaan, epävarmuus tulevasta talouskehityksestä pysyy korkealla. Vaikka energian hintojen odotetaan jatkavan laskuaan kesää kohden, energiasektorin ongelmat voivat uudelleen kärjistyä ensi talvena Euroopassa. Epävarmuus kansainvälisen talouden kehityksestä ja sen vaikutuksista Suomeen on siten hyvin suuri. Inflaatiota pitävät Suomessa yllä erityisesti asu- ja elintarvikkeiden nopeana jatkuvat hinnannousut. Inflaatiopaineiden aleneminen loppuvuodesta ja palkkojen nousu tukevat kuitenkin kuluttajien ostovoiman elpymistä. Suomen talouden arvioidaan supistuvan tänä vuonna 0-0,5 prosenttia.

Maailmantaloudessa orastavia elpymisen merkkejä

Vuonna 2022 maailmantalouden kasvu hiipui ennakkotietojen mukaan 3,4 prosenttiin, mikä oli 2,5 prosenttiyksikköä edellisvuotta vähemmän. Kasvu hidasti erityisesti eri puolilla maailmaa voimakkaasti noussut inflaatio, joka heikensi kuluttajien ostovoimaa ja loi epävarmuutta. Euroopassa kuluttajien ja yritysten luottamusta heikensivät myös Ukrainan sotatilanne, mahdollisuudet korvata Venäjältä tuotua energiaa ja korkotason nousu. Vaikka kuluvan vuoden talouskehitys on edelleen

äärimmäisen epävarmaa, useita positiivisia signaaleja talouskehityksen kääntymisestä hieman parempaan on kuitenkin olemassa. Euroopassa energiakriisi pystyttiin välttämään odotettua leudomman talven, energiansäästötoimien ja venäläistä energiaa korvaavien vaihtoehtojen, kuten nesteytetyn maakaasun (LNG) ja tuulivoiman, käyttöä lisäämällä. Yhdysvalloissa oma energiatuotanto ja kotitalouksien kulutuspatoutumien purkautuminen pandemian jälkeen tukivat talouden kehitystä. Useilla talousalueilla työmarkkinoiden tilanne on pysynyt hyvänä muun talouden sakkamisesta huolimatta, mikä myös tukee talouskasvun elpymistä.

Alkuvuoden aikana julkaistujen talousennusteiden mukaan maailmantalous kasvaa noin kolmen prosentin vuosivauhtia tänä vuonna. Euroalue välttää ajautumisen taantumaan, mutta epävarmuus tulevasta talouskehityksestä pysyy edelleen korkealla. Vaikka energian hintojen odotetaan jatkavan laskuaan kesää kohden, energiasektorin ongelmat voivat uudelleen kärjistyä ensi talvena Euroopassa. Lisäksi edelleen kiristynyt rahapolitiikka heikentää yritysten investointihalukkuutta ja lisää kotitalouksien lainanhoitokuluja. Toisaalta palkkojen nousu palauttaa kuluttajien ostovoimaa hidastuvan inflaation ohella. Kiinan joulukuussa 2022 tekemä päätös lopettaa koronarajoitteet piristää maan oman talouden lisäksi myös globaalia taloutta. Yhdysvallat välttää taantumaan ajautumisen. Inflaation hidastuminen, palkkojen nousu ja hyvä työllisyystilanne piristävät taloutta loppuvuotta kohden mentäessä. Sekä euroalueen että Yhdysvaltain talouden ennakoitaan kasvavan noin prosentin vuonna 2023.

Inflaatio hitaasti taittumassa, mutta rahapolitiikkaa kiristetään edelleen

Raaka-aineiden, öljyn ja energian maailmanmarkkinahinnat lähtivät nousuun jo vuonna 2021 ja Venäjän hyökkäys Ukrainaan helmikuussa 2022 kärjisti edelleen tilannetta. Hinnat kääntyivät kuitenkin laskuun jo kesän 2022 aikana, kun maailmantalouden kasvu- ja kysyntänäkymät nopeasti heikkenivät. Vaikka näkymät ovat tämän jälkeen hieman parantuneet ja Kiinan pandemiarajoitteiden purkaminen ja talouskasvun piristymisen lisäävät raaka-aineiden ja öljyn kysyntää, maailmantalouden yleisen heikon vireen ei ennakoita luovan merkittävää painetta hintojen uudelleen nousulle loppuvuoden aikana.

Keskuspankit pyrkivät omalta osaltaan supistamaan kokonaiskysyntää rahapolitiikan kiristämällä, minkä seurauksena inflaatio hidastuu ajan myötä. Yhdysvalloissa keväällä 2022 ennätyskorkealle kiihtynyt inflaatio alkoi hidastumaan jo kesän jälkeen. Huhtikuussa 2023 pohjainflaatio, joka ei sisällä energian ja elintarvikkeiden hintojen nousua, oli kuitenkin vielä 5,6 prosenttia. Yhdysvaltojen keskuspankin (FED) maaliskuussa 2022 aloittamat koronnostot ovat mahdollisesti toukokuun 2023 korotusten jälkeen jo päättyneet, sillä inflaation odotetaan loppuvuoden aikana laimenevan. Lisäksi pankkisektorilla mahdollisesti piilevää kriisiä ei haluta eskaloida.

Euroalue seuraa Yhdysvaltojen talouskehitystä jälkijunassa, sillä euroalueella inflaatio alkoi hidastumaan vasta vuoden 2022 loppupuolella. Vaikka huhtikuussa 2023 kokonaisinflaatio hidastui 7 prosenttiin, pohjainflaatio pysyi sitkeästi 5,6

prosentissa, mikä kertoo inflaatiopaineiden olevan edelleen hyvin laaja-alaisia. Elintarvikkeiden hinnat esimerkiksi olivat huhtikuussa 13,7 prosenttia korkeammat viime vuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna

Euroopan keskuspankki (EKP) joutuu inflaation hillitsemiseksi pohtimaan rahapolitiikan kiristämisen vaikutuksia myös yksittäisiin kansantalouksiin ja rahoitusmarkkinoiden vakauteen. Jo ennestään velkaantuneiden talouksien lainanhoitokulut kasvavat korkojen noustessa, mikä voi johtaa hallitsemattomiin ja pitkäkestoisiin taloudellisiin ja poliittisiin ongelmiin. EKP on toistaiseksi kuitenkin jatkanut koronnostojaan ja mikäli rahoitusmarkkinoiden epävakaus ja pankkisektorin tila eivät kevään aikana kriisiydy lisää, sen ennakoidaan jatkuvan koronnostojana edelleen kuluvan vuoden aikana, kunnes merkittävimmät inflaatiopaineet on saatu kuriin.

Vuoden 2022 aikana Yhdysvaltojen dollari vahvistui euroon nähden aina syyskuun loppuun saakka. Euroalueen välttyminen energiakriisiltä, parantuneet talousnäkökymät ja odotukset Yhdysvaltojen hidastuvasta koronnostahdistista ovat tämän jälkeen heikentäneet dollaria euroon nähden. Heikentymisen ennakoidaan jatkuvan ja kuluvan vuoden lopussa vaihtosuhteen arvioidaan olevan noin 1,15 EUR/USD.

Geopolitiikka pitää epävarmuutta yllä

Merkittävin maailmantalouden tämän vuoden kehitykseen vaikuttava tekijä on edelleen Ukrainan tilanne ja sen kehittyminen. Tämä vaikuttaa erityisesti Euroopassa raaka-aineiden, ruoan ja energian hintoihin sekä pitää epävarmuutta tule-

vaisuudesta yllä. Venäjän hyökkäyssodan alettua maailman pelättiin ajautuvan jopa ruokakriisiin ja maataloustuotteiden rajun hinnannousun ajavan kansanjoukkoja kaduille ja käynnistävän uusia pakolaisvirtoja. Huolen syynä oli pelko siitä, että tärkeänä viljan ja öljykasvien viejänä tunnetussa Ukrainassa vienti maailmalle tulisi olemaan sodan keskeltä mahdotonta ja kevätkylvöt sekä viljan korjuu jäisivät sodan takia kokonaan tekemättä. Lisää huolta aiheutti se, että satojen pelättiin kärsivän muissakin maissa, koska lannoitteista uhkasi tulla pulaa ja niiden hinta nousi. Eurooppa oli erityisesti typpilannoitteiden osalta Venäjän tuonnin varassa, koska sieltä tuotiin niiden valmistuksessa tarvittavaa maakaasua, jonka hinta ampaisi nousuun.

Sodan aiheuttama kovin hintapiikki raaka-aineiden maailmanmarkkinahinnoissa kesti maaliskuulta toukokuulle. YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestö FAO:n elintarvikehintaindeksi oli maaliskuussa 2022 korkeimmilleen sen seurannan aikana vuosi-ina 2004-2022. Sen jälkeen tilanne maailmanmarkkinoilla on rauhoittunut. Siihen, etteivät pahimmat uhkakuvat toteutuneet, on useita syitä. Yksi tärkeimmistä on se, että taistelujen keskelläkin merkittävä määrä Ukrainan pelloista saatiin kylvettyä ja sieltä korjattu sato oli odotettua suurempi. Myös viljalaivat pääsivät seilaamaan Ukrainasta maailmalle YK:n johdolla tehdyn Mustanmeren sopimuksen turvin. Tilannetta auttoi myös se, että mikään merkittävä vientimaa ei yrittänyt turvata oman maansa tilannetta vientirajoituksilla. Geopoliittisten ja konfliktien riskien kasvaminen sekä valtioiden blokkiutumisen voivat kuitenkin pahimmillaan johtaa protektionismin kasvuun, kaupparajoitettiin tai -saartoihin ja heikentää maailmankaupan

ja -talouden näkymiä pitkäksi aikaa. Erityisesti Kiina ja sen toiminta Venäjän ja Yhdysvaltojen suhteen ovat tässä avainroolissa.

Suomen talouskehitys mollivoittoista

Venäjän hyökkäyssodan ja sitä seuranneiden energiakriisin ja poikkeuksellisen nopeasti nousseen inflaation ohella merkittävä vedenjakaja oli vuonna 2022 koronarajoitusten päätyminen. Palveluiden kysyntä palautuikin keväällä 2022 nopeasti. Huimimman harppauksen teki majoitus- ja ravitsemisala, jonka liikevaihto kasvoi edellisvuodesta euroissa lähes 32 prosenttia ja määrällisesti 23 prosenttia. Matkailu- ja ravintola-alan tilanne on silti edelleen vaikea johtuen Venäjän hyökkäyssodan vaikutuksista. Turistivirrat Suomen matkailulle tärkeiltä alueilta, Venäjältä ja Aasiasta, ovat romahtaneet. Kun verrataan ravitsemisalan liikevaihdon kehitystä vuonna 2022 viimeiseen ”normaalivuoteen” eli vuoteen 2019, saadaan käsitys koronan ja Venäjän sodan vaikutuksista. Ravitsemistoiminnan liikevaihto oli vuonna 2022 noin seitsemän prosenttia suurempi kuin vuonna 2019, mutta hintojen nousun vaikutuksen huomioiminen kääntää alan määräkehityksen runsaan prosentin miinukselle. Työvoimapulasta on muodostunut yksi matkailu- ja ravintola-alan koronarajoituksista toipumisen ja kasvun esteistä. Alalta siirtyi koronarajoitusten aikana muille toimialoille yli 10 000 henkilöä.

Suomen talous kasvoi vuonna 2022 ennakkotietojen mukaan 2,1 prosenttia. Vuoden kahdella viimeisellä neljänneksellä Suomen bruttokansantuote kuitenkin jo supistui ja talous ajautui tekniseen taantumaa kulutuksen, viennin ja investointien määrän vähennyttä. Vaikka taantumaa odote-

taan jäävän lyhytaikaiseksi, talouden ei kuitenkaan ennakoida merkittävästi piristyvän loppuvuoden aikana. Tilastokeskuksen huhtikuussa 2023 julkaistujen kuluttajien luottamusindikaattoreiden perusteella luottamus talouteen on jo hie- man parantumassa, mutta se on edelleen heikkoa ja kaukana pitkän aikavälin keskiarvosta. Myös elinkeinoelämän luottamus on edelleen heikkoa. Huhtikuussa 2023 päätoimialoista vain luotta- mus vähittäiskaupassa oli varovaisessa nousussa. Suomen talouden valopilkkuina työllisyyden koko- naistaso on säilynyt kohtuullisen hyvänä. Myös alkutalvesta uhannut energiakriisin uhka on pois- tumassa lämmitystarpeiden vähetessä ja Olkiluoto 3 -ydinvoimalan energiantuotannon käynnistyttyä maaliskuussa.

Epävarmuus kansainvälisen talouden kehityksestä ja sen vaikutuksista Suomen vientiin pysyy kuiten- kin suurena. Kotimaassa poliittista epävarmuutta luo lisäksi eduskuntavaalien jälkeen perustetta- van hallituksen tuleva hallitusohjelma. Inflaatio- ta pitävät tänä vuonna yllä erityisesti asuminen - korkojen nousun seurauksena - sekä elintarvik- keiden edelleen nopeana jatkuva hinnannousu. Raaka-ainehintojen ja maatalouden tuottajahin- tojen kääntynyt maailmalla jo laskuun, odotetaan elintarvikkeiden hintainflaation kuitenkin taittuvan selvästi loppuvuotta kohden. Inflaatiopaineiden aleneminen ja palkkojen nousu tukevat kuluttajien ostovoiman elpymistä erityisesti loppuvuodesta. Tuoreimpien talousennusteiden mukaan Suomen talous supistuu tänä vuonna 0-0,5 prosenttia.

Ruoan kulutus ja kuluttajahinnat

Terhi Latvala, Erja Mikkola, Hanna Karikallio ja Jyrki Niemi

Vuonna 2022 ruoan hintaan kohdistui poikkeuksellista nousupainetta, sillä ruoan tuottamiseen tarvittavien tuotantopanosten hinnat sekä myös monet ruokaketjun kustannukset nousivat merkittävästi. Ruoan hinta nousi ennakoidusti keskimäärin 10,5 prosenttia vuonna 2022, mutta eri ruokatuotteiden hintakehityksessä oli merkittäviä eroja. Hinnat jatkoivat reipasta nousuaan vielä alkuvuonna 2023 ja kustannuspainetta tulee vielä viiveellä elintarvikkeiden hintoihin. Hinnannousun ennakoidaan hiipuvan vuoden 2023 kuluessa.

Naudanlihan kulutus väheni selvästi

Alustavien laskelmien mukaan naudan-, sian-, lampaan- ja siipikarjanlihaa kulutettiin vuonna 2022 noin 75 kiloa henkilöä kohti. Vuonna 2021 niiden kulutus oli ravintotaseen mukaan noin 76,2 kiloa ja lihankulutus silloin kaikkiaan noin 78,9 kiloa henkilöä kohti, kun mukaan on laskettu myös hevosen- ja riistaliha. Naudanlihan kulutus laski selvästi vuonna 2022, sian- ja siipikarjanlihan kulutus pysyi suunnilleen ennallaan. Alustavien lukujen mukaan naudanlihaa kulutettiin viime vuonna noin 17 kiloa, sianlihaa lähes 29 kiloa, lammasta 0,5 kiloa ja siipikarjanlihaa noin 28,3 kiloa henkilöä kohti.

Lihan kulutusluvut on laskettu luullisena eli ruholihana. Luvussa on mukana myös riistaliha. Luullisesta lihasta on luutonta 80 %. Kypsänä syöty liha on noin 50 % luullisen lihan määrästä. Ravintotaseen luvut kuvaavat enemmänkin kulutukseen tarjolla ollutta määrää kuin toteutunutta kulutusta, koska muun muassa varastotappioiden ja muun hävikin määrää ei ole saatavissa elintarvikeketjun kaikista vaiheista. Kalatilastoissa kotimaisen kalan kulutus on laskettu fileepainona ja tuontikalan kulutus pääosin tuotepainona.

Vehnää ja kauraa kului edellisvuotta enemmän, nestemaitojen kulutus laski edelleen

Vehnää kului 45,4 kiloa, ruista 14,2 kiloa, ohraa 0,9 kiloa, kauraa 10,2 ja riisiä 6,9 kiloa vuonna 2021 henkilöä kohti. Ennakkolaskelmien mukaan viljan elintarvikekulutus kasvoi vuonna 2022 jonkun verran edellisvuoteen verrattuna. Vehnän ja kauran kulutus nousi, rukiin laski. Kulutusmäärät (2022) olivat yli 48 kiloa vehnää, 13,4 kiloa ruista, 0,8 kiloa ohraa, lähes 11 kiloa kauraa ja reilut 7 kiloa riisiä. Muuta viljaa kului noin 4 kiloa henkilöä kohti, mikä oli edellisvuotta vähemmän. Kauran elintarvikekäyttö on ollut selvässä kasvussa viime vuosina, mutta vuoden 2021 sato oli heikko ja silloin kulutus hieman notkahti. Ravintotaseen mukaan kauran kulutus henkilöä kohti oli korkeimmillaan vuonna 2020 ja ennakkolaskelman mukaan se oli lähes saman verran vuonna 2022.

Vuonna 2022 nestemäisiä maitotuotteita kulutettiin ennakkolaskelman mukaan henkeä kohti noin 135 kiloa. Nestemaitoja (kevytmaitoa, rasvatonta

maitoa, täysmaitoa ja tilamaitoa) juotiin keskimäärin reilut 90 litraa (noin 93 kiloa) henkeä kohti. Nestemaitojen kulutus laski edellisvuodesta noin 6 %. Eri maitolaatujen käyttöosuudet pysyivät lähes ennallaan; kevytmaidon osuus oli noin 56 %. Piimän, jogurtin ja viilin kulutus vähän laski edellisvuodesta, muiden tuoretuotteiden ja hapatettujen kermavalmisteen hieman nousi, kun taas kerman kulutus pysyi suunnilleen ennallaan. Juuston kulutus oli edelleen reilut 25 kiloa henkeä kohti. Voin kulutus näyttäisi pysyneen vuonna 2022 samana kuin aiemmin ollen noin 3,1 kiloa henkilöä kohti.

Kananmunia kulutettiin yli puoli kiloa vähemmän

Kananmunien kulutus nousi vuonna 2020, mutta laski vuosina 2021 ja 2022. Vuonna 2021 kulutus oli noin 11,9 kiloa henkilöä kohti, mikä oli saman verran kuin ennen koronapandemiaa, ja alustavien lukujen mukaan noin 11,1 kiloa vuonna 2022.

Tuoreita vihanneksia käytettiin ravintotaselaskennan mukaan 63 kiloa henkeä kohti vuonna 2021, mutta määrä sisältää myös mahdollisen hävikin ja on vain suuntaa antava. Tuoreiden hedelmien kulutus oli vuonna 2021 noin 56 kiloa henkeä kohti, josta sitrushedelmien kulutus noin 13,8 kiloa.

Kriisit häirinneet kalamarkkinoita

Luonnonvarakeskuksen Kalan kulutus -tilaston mukaan kalaa syötiin noin 12,5 kiloa henkilöä kohti vuonna 2021. Tuontilohta kului silloin hieman vähemmän kuin vuonna 2020. Kalan kulutus on vaihdellut 13-15 kilossa koko 2000-luvun. Kalan kulutus väheni 2010-luvun puolivälin jälkeen, kun tuontilohtien hinnat nousivat. Tuontilohti on yleisin kalatuote Suomen markkinoilla ja sen hinta vaikuttaa pal-

jon kotimaisen kalan hintoihin. Ulkomaisen kalan osuus kulutuksesta oli 66 %, yli 8 kiloa. Ulkomaisista lajeista syötiin eniten kasvatettua lohta (3,4 kg), tonnikalaa (1,4 kg), seitiä (0,3 kg), silliiä ja silakkaa (0,5 kg) sekä kasvatettua kirjolohta (0,2 kg).

Kotimaisista lajeista kulutettiin eniten kasvatettua kirjolohta (1,4 kg). Kotimaisista luonnonkaloista eniten syötiin ahventa (0,7 kg) ja seuraavina olivat hauki (0,5 kg), silakka (0,4 kg), muikku (0,4 kg), kuha (0,3 kg) sekä siika (0,3 kg). Vapaa-ajan kalastuksen saaliit ovat kulutusluvuissa mukana.

Vuonna 2020 alkanut koronapandemia aiheutti häiriöitä lohen maailmanmarkkinoilla, minkä vuoksi Suomeen tuotiin paljon edullista lohta ja kirjolohta. Tuontihintojen lasku lisäsi kysyntää, mutta heikensi kotimaisen tuotannon kannattavuutta. Vuoden 2021 keväällä lohikalajien hinnat palautuivat edellisvuosien korkealle tasolle, mikä jälleen vähensi kysyntää. Keväällä 2022 lohen hinta nousi ennätyskorkealle. Silloin maailmalla purettiin korona-aikaisia rajoituksia ja lohta oli kysyntään nähden vähän tarjolla. Ukrainan sota nosti myös lohen tuotantokustannuksia. Lohikalajien korkea hinta, inflaatio ja ostovoiman heikkeneminen vähentävät lohikalajien kulutusta, kun kuluttajat siirtyvät edullisempiin kalatuotteisiin tai muihin elintarvikkeisiin.

Ruoan hinnannousu vaikeutti luomumyyntiä, tukkukauppa elpyi ennätysmäiseksi

Vuonna 2022 koronapandemian jatkuessa elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien vähittäismyynti kasvoi 5 % ja liikevaihto oli 15,4 mrd. euroa. Myynnin euromääräinen kasvu selittyi hintojen reippaalla nousulla (10,5 %), vaikka myydyt volyy-

Eräiden elintarvikkeiden kulutus henkeä kohden Suomessa vuosina 2017-2021, kg

Vuosi	Tuoreet vihannekset ¹	Vilja yht.	Sokeri	Liha yht. ²	Naudanliha	Sianliha	Siipikarjanliha	Kananmunat
2021*	62,6	84,1	28,1	79,1	18,4	28,9	28,4	11,9
2020	64,5	82,7	32,2	79,3	18,7	29,7	27,5	12,4
2019	66,3	80,3	27,9	79,6	18,8	30,8	26,4	11,9
2018	63,5	79,1	29,2	81,3	19,3	32,5	25,6	11,8
2017	63,8	80,3	30,6	81,0	19,4	33,4	24,9	11,9

¹Sisältää mahdollisen hävikin. ²Luullisena eli ruholihana, sis. syötävät elimet. *Ennakkotieto. Lähde: Luke, Ravintotase.

mit laskivat usean tuotteen osalta. Elintarviketeollisuusliiton mukaan ruokia ja juomia jalostavien yritysten käyttämien tuotantopanosten kustannukset nousivat kauttaaltaan keskimäärin 22 prosenttia vuoteen 2021 verrattuna ja erityisesti alkutuotantoa lähellä olevien yritysten kannattavuus on heikkoa. Kustannusten ennakoidaan nousevan vielä viiveellä alkuvuodesta 2023.

Pro Luomun mukaan luomun osuus päivittäistavarakaupan luomumarkkinan arvo laski noin 375 milj. euroon ja oli noin 2,2 prosenttia elintarvikokaupan arvosta. Foodservice - tukkukaupan myynti on notkahdellut koronapandemian aalloissa. Vuonna 2022 sen myynti saavutti ennätysellisen tason liikevaihdon ollessa yli 2,3 mrd. euroa (16 %). Hintojen nousu selittää osin tätä voimakasta liikevaihdon kasvua, mutta taustalla on myös selkeä kasvutrendi.

Päivittäistavarakaupan tilastojen mukaan vuonna 2022 kotitalouksien euromääräinen ostovolyymin laski lihatuotteiden, kalojen ja vihannesten osalta vuonna 2022. Suurimmat notkahdukset tapahtui-

vat kalan ja kahvin osalta, sillä niiden hinnat nousivat ruokatuotteista eniten, jopa 20-30 %. Koronapandemian aikaan syntyvyyden lasku pysähtyi vuosina 2020-2021 ja se näkyy kaupan tilastoissa vauvanruokien myynnin kasvuna. Myös valmisruokien suosion kasvu jatkui työn monipaikkaisuuden jäädessä pysyväksi ilmiöksi. Päivittäistavaroiden verkkokaupan arvo nousi 536 milj. euroon vuonna 2021. Osuus on kuitenkin vielä pieni (2,6 %) päivittäistavaroiden verkkokaupan myynnistä.

Ruoan hintaan kohdistuu vieläkin nousupainetta

LVuoden 2022 kuluttajahintaindeksin mukaan elintarvikkeiden hintojen vuosimuutos oli 10,5 %. Hintojen nousu kiihtyi voimakkaasti koko vuoden eikä hintojen nousu ole hidastunut vielä vuoden 2023 alussakaan. Elintarvikkeiden hintojen nousun takana olivat muun muassa maatalouden ja elintarviketeollisuuden rajut kustannusten nousut sekä energian hinnannousut. Suurimmat hinnannousut vuoden 2022 aikana olivat tuoreella kalalla (31,9 %), kananmunissa (25,0 %), kahvissa (37,5 %) ja jauhoissa (28,7 %).

Eurooppalaisittain elintarvikkeiden hintojen nousu on ollut kotimaista kehitystä nopeampaa. Ruoan kuluttajahintaindeksi EU:ssa oli viime vuonna 12,2 % edellisvuotta korkeammalla tasolla. EU-maista Unkarissa, Bulgariassa, Latviassa, Liettuassa ja Virossa ruoan hinta nousi viime vuoden aikana yli 20 %. Ruoan hinnannousu kiihtyi EU-alueella vielä alkuvuonna 2023: helmikuussa ruoan hinnat olivat keskimäärin 19,5 % korkeammat kuin vastaavana aikana 2022.

Ruokainflaatio painaa markkinoita ja kuluttajien ostopäätöksiä. Kuluttajat ovat paitsi vähentäneet kuluistaan myös erityisesti siirtyneet ostamaan edullisempia peruselintarvikkeita. Ruokamenojen osuus käytettävissä olevista tuloista oli Suomessa vuonna 2022 noin 12,2 prosenttia, mikä on hieman vähemmän kuin edellisenä vuonna (12,5 prosenttia).

Ruoan hinnan nousun ennakoidaan jatkuvan vuonna 2023, mutta selvästi maltillisemmin kuin viime vuonna. Huhtikuussa 2023 ruoan ja alkoholittomien juomien hinnat olivat 13,7 % edellisvuotta korkeammalla. Ruoan hinnannousun odotetaan hidastuvan selvästi vuoden kuluessa. Vuoden 2023 lopussa ruoan hinnan nousu pysähtyy ja markkinaolosuhteet ratkaisevat, kääntyvätkö hinnat jopa laskuun. Ruoan hinnannousuksi arvioidaan noin 7-8 % vuodelle 2023, mikä on enemmän kuin yleinen kuluttajahintojen nousu. Elintarvikkeiden hinnannousun tasaantumisen taustalla on maataloustuote-, raaka-aine- ja energiamarkkinoiden rauhoittuminen ja hintojen alentuminen talousnäkymien heikentyessä. Viime vuonna hyvinkin korkeiksi kohonneet elinkustannukset sekä korkojen nousu heikentävät osaltaan ruoan kysyntää.

Elintarvikkeiden hintojen vuosimuutos tuoteryhmittäin 2018–2022, %

Tuoteryhmä	2018	2019	2020	2021	2022
Elintarvikkeet ja alkoholittomat juomat	1,9	1,2	1,7	0,6	10,5
Viljatuotteet ja leipä	0,4	1,9	0,7	0,8	9,7
Liha	1,6	4,4	2,0	0,6	13,4
Kala ja äyriäiset	0,3	-0,1	-1,8	0,8	21,1
Maitotuotteet, juusto ja kananmunat	2,1	1,7	0,0	-0,3	11,8
Ruokaöljyt ja rasvat	5,2	3,1	-0,7	0,4	15,0
Hedelmät ja marjat	3,8	-2,4	4,4	-2,5	5,4
Vihannekset	5,7	-1,8	1,6	2,1	10,2
Sokeri, hillot, hunaja, suklaa ja makeiset	1,3	0,6	1,9	0,2	6,4
Ruokavalmisteet, muut	-0,2	0,0	0,0	0,3	5,9
Alkoholittomat juomat	-0,2	1,3	5,3	3,4	13,9

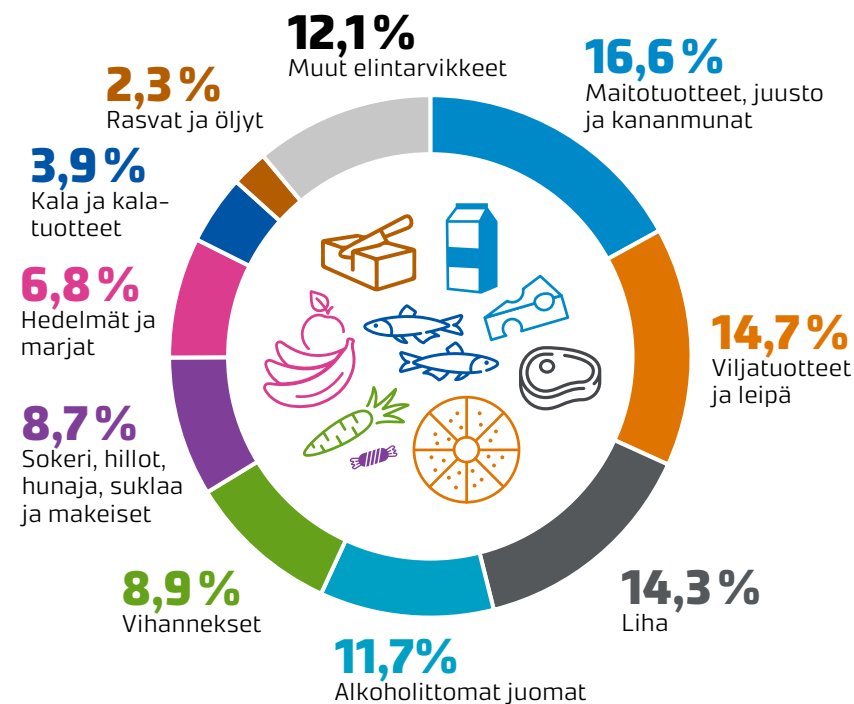
Lähde: Tilastokeskus, kuluttajahintaindeksi (2015=100)

Elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien vuosimuutokset 01/2018-04/2023, %

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Tammikuu	1,5	2,1	1,8	0,4	3,2	15,4
Helmikuu	1,3	2,0	1,3	-0,2	4,5	16,3
Maaliskuu	2,5	0,9	1,8	0,5	5,1	16,2
Huhtikuu	1,7	2,0	1,0	0,8	6,0	13,7
Toukokuu	2,4	0,5	2,4	0,5	9,0	
Kesäkuu	2,4	1,1	2,4	-0,4	10,9	
Heinäkuu	2,0	0,7	2,9	0,0	12,4	
Elokuu	1,8	1,7	0,9	0,5	12,5	
Syyskuu	2,8	0,3	2,0	0,6	14,0	
Lokakuu	2,6	0,4	1,7	1,0	51,0	
Marraskuu	1,1	1,1	1,5	1,5	15,7	
Joulukuu	1,1	1,8	0,2	1,7	16,1	
Vuosimuutos (%)	1,9	1,2	1,7	0,6	10,5	
Kuluttajahintaindeksi	99,8	101,0	102,7	103,3	114,2	

Lähde: Tilastokeskus kuluttajahintaindeksi.

Ruokien ja alkoholittomien juomien euromääräinen vähittäismyynti tuoteryhmittäin vuonna 2022

Lähde: PTY

Tilastot

Luke, Ravintotase

Luke, Kalan kulutus

PTY, Tuoteryhmittäinen myynti

Tietohaarukka 2022

EU maataloustuotteiden ja kuluttajahintojen seuranta

Elintarvikkeiden ulkomaankauppa

Csaba Jansik ja Irene Rosokivi

Vuonna 2022 koko maailman - niin myös Suomen - ulkomaankaupassa on koettu arvon poikkeuksellinen tasonmuutos, mikä on johtunut maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden jyrkästä hinnannoususta. Suomen kaikkien eläin- ja kasvipäristen tuotteiden viennin arvo¹ kasvoi vuonna 2022 merkittävästi edellisiin vuosiin nähden. Viennin arvo ylsi 2 199 milj. euroon, mikä oli 23,1 prosenttia edellisvuotista enemmän. Vuonna 2022 eläin- ja kasvipäristen tuotteita tuotiin Suomeen 6 817 milj. euron arvosta, noin 23,4 % enemmän kuin edellisvuonna.

Kauppatase pysyy alijäämäisenä

Kaikkien kasvi- ja eläinperäisten tuotteiden kaupan alijäämä on kasvanut melko tasaisesti kahden vuosikymmenen ajan, poikkeuksena vuodet 2019 ja 2020. Vuonna 2022 alijäämä kasvoi 879 milj. eurolla; 3739 milj. eurosta 4618 milj. euroon, mikä on kaikkien aikojen suurin vuosittainen muutos. Alijäämän ennätysellinen kasvu johtui tuonnin kolminkertaisesta arvosta vientiin nähden. Vaikka sekä tuonti että vienti kasvoivat lähes saman verran, 22-23 %, tuonnin kasvun vaikutus taseen kehitykseen on ollut ylivoimainen.

Taseen alijäämäisyys on perinteisesti johtunut heidelmiä, vihannesten, raakakahvin, alkoholijuomien tuonnin intensiteetistä. Muita tärkeitä tuonti-tuotteita ovat mm. juustot ja viljavalmisteet. Viime aikoina Suomen elintarviketuotanto on joutunut kilpailemaan tuonnin kanssa enenevässä määrin myös niissä tuoteryhmissä, joissa on kotimaista tuotantoa, kuten liha-, maito- ja kalatuotteissa.

Ulkomaankauppatilaston CN01-24 ryhmiä on perinteisesti käytetty maatalous- ja elintarviketien- nin ja tuonnin mittaamiseksi. Varsinkin kansainvälistä vertailua, sekä alkuperä- ja kohdemaiden analyysiä helpottaa standardimenetelmän käyttö. Alkuperäisen määritelmän mukaisesti nämä ryhmät sisältävät kaikki kasvi- ja eläinperäiset erät huolimatta siitä, ovatko ne elintarvikkeita tai käytetäänkö niitä elintarvikkeiden tuotantoon. Muutama merkitykseltään pieni tilastoryhmä koostuu pelkästään syötäväksi tai ruokaraaka-aineeksi soveltumattomista eristä. Tällaisia ovat ryhmät ”05 Muualle kuulumattomat eläinperäiset tuotteet”, ”06 Elävät puut, kukat ja taimet”, ”13 Kumipuun ja vastaavat tuotteet” ja ”14 Punonta ja palmikointilaitteet”.

Näiden lisäksi yksittäiset suuremmat erät, kuten polttoainetuotantoon tuotavat kasviöljyt tai lemmikkieläinten ruoka on suljettava pois elintarvikkeiden tarkemmasta laskelmasta. Sen sijaan kotieläinsektorin ruokintaan käytetyt rehut ja rehuainekset ovat elintarvikkeiden tuotantopa-

noksia, joita näin ollen voidaan pitää niitä elintarvikkeketjuun kuuluvina erinä. Norjan lohen kauttakuluvienti ei vaikuta kauppataseen tasoon, koska se otetaan huomioon sekä tuonnin että viennin puolella. Sen vaikutus on kuitenkin oikaistava elintarvikkeiden tuonnin ja viennin arvosta, koska sitä ei tuoda Suomeen kulutettavaksi, eikä se ole Suomen elintarvikkeketjun aikaansaama vientierä.

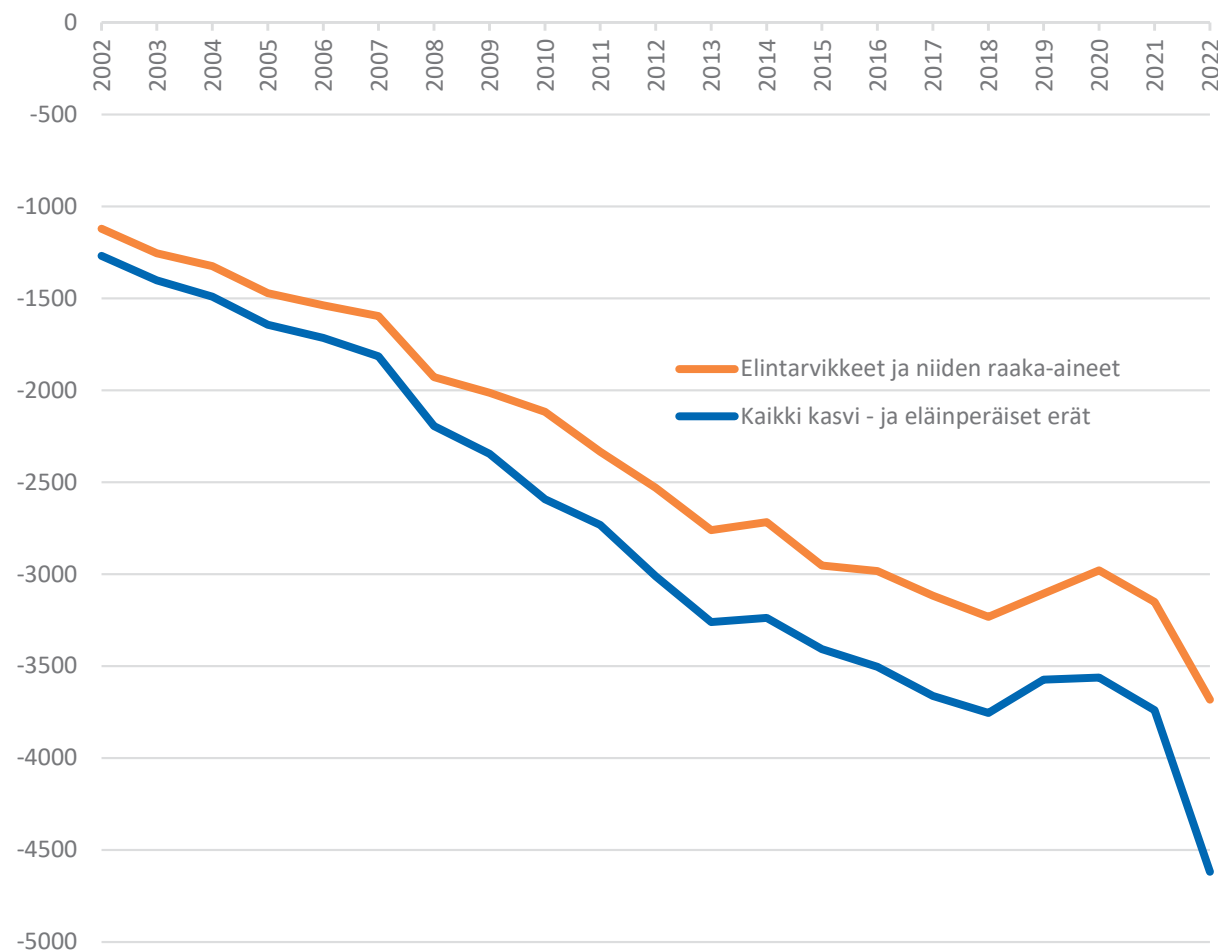
Pelkkien elintarvikkeiden ja niiden raaka-ainesten ulkomaankauppatase on selkeästi pienempi kuin kaikkien kasvi- ja eläinperäisten tuote-erien. Oikaistu alijäämä kasvoi 2000-luvun alussa tasaisesti yhdestä miljardista kolmeen miljardiin euroon, mutta kehitys pysähtyi 2010-luvun puolivälissä. Viimeisten vuosien aikana se on pysynyt reilun 3 mrd. euron tienoilla, hieman sen molemmin puolin vaihdellen. Vuonna 2022 elintarvikkeiden ulkomaankaupan oikaistu tase syveni jyrkästi yltäen 3 682 milj. euroon. Oikaistu alijäämä oli kuitenkin peräti 936 milj. euroa pienempi kuin kaikkien kasvi- ja eläinperäisten erien alijäämä.

¹ CN01-24 tilastoryhmien yhteenlaskettu arvo.

Tämä iso, lähes miljardin euron ero johtuu siitä, että syötäväksi tai ruoan valmistukseen kelpaamattomat erät edustavat huomattavan osuuden tuonnissamme. Kun nämä erät vähennetään kaikkien kasvi- ja eläinperäisten erien (CN01-24) tuonnista, elintarvikkeiden ja niiden raaka-aineiden tuonti olikin vain 5 528 milj. euroa 6 817 milj. euron sijaan.

Elintarvikeviennissämme syötäväksi kelpaamattomat erät ovat suhteellisen pieniä, mutta lohien kauttakulkukaupan vaikutus viennin tasoon on ollut kohtalainen vuodesta 2016 lähtien. Suomen oikaistu elintarvikevienti oli 1 846 milj. euroa 2 199 milj. euron koko vientiin (CN01-24) verrattuna vuonna 2021. Oikaistu elintarvikevientimme kehitys on ollut varsin maltillinen aivan vuoteen 2021 asti, mutta vuonna 2022 sekin kasvoi 18 % tuotteiden hinnannoususta johtuen.

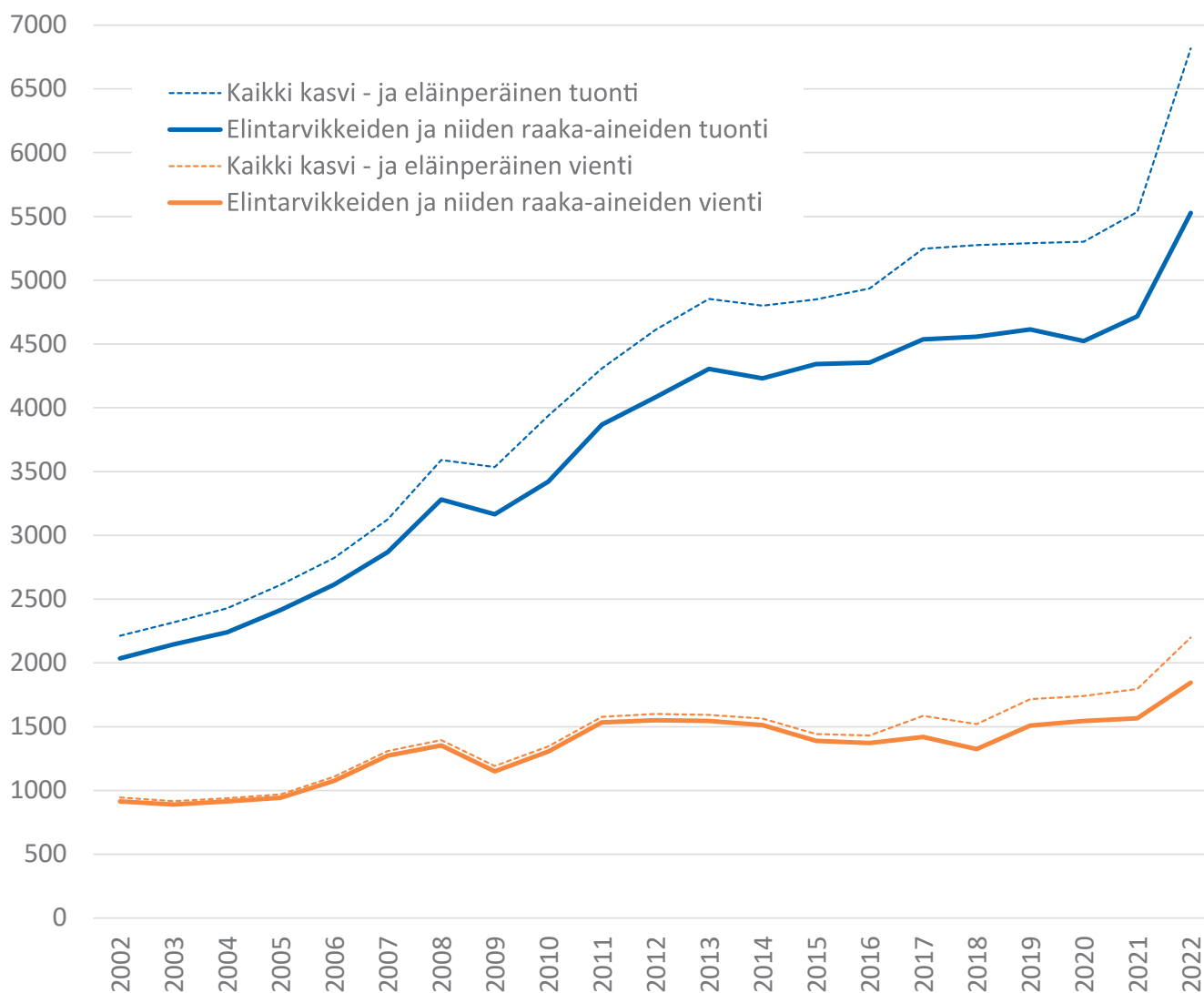
Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden kauppataase 2002-2022, milj. euroa

Lähde: Tulli, ULJAS tietokanta. Huom. Kaikki kasvi- ja eläinperäiset erät sisältävät CN01-24 ryhmät. Elintarvikkeet ja niiden raaka-aineet sisältävät CN01-04, 07-12, 15-24 ryhmät. Lisäksi jälkimmäisestä on vähennetty polttoainekäyttöön tuodut kasviöljyt sekä lemmikkieläinten ruoat.

Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden tuonti ja vienti vuosina 2002-2022, milj. euroa

Lähde: Tulli, ULJAS tietokanta. Huom. Kaikki kasvi- ja eläinperäiset erät sisältävät CN01–24 ryhmät. Elintarvikkeet ja niiden raaka-aineet sisältävät CN01–04, 07–12, 15–24 ryhmät. Lisäksi jälkimmäisestä on vähennetty polttoainekäyttöön tuodut kasviöljyt sekä lemmikkieläinten ruoat. Norjan lohien kauttakulku on vähennetty sekä tuonnista että viennistä.

Ruotsi tärkein viennin kohdema, Venäjän kauppa hiipuu

Kaikkien kasvi- ja eläinperäisten tuotteiden tuonnissa Alankomaat on selvästi suurin tuontimaa, mutta korjattujen lukujen mukaan Saksasta jo usean vuoden ajan tuotu Suomeen eniten elintar-

vikkeita ja niiden raaka-aineita. Ruotsin rooli on ollut kasvava toiseksi suurimpana alkuperämaana.

Oikaisun myötä Alankomaiden ja Norjan luvut muuttuvat eniten. Tuonti Alankomaista putoaa 57 prosentilla, mikä johtuu siitä, että isona tuottajana

ja kansainvälisenä jakelukeskuksena sen kautta kulkee myös ei elintarvikkeiksi tarkoitettuja kasvi- tai eläinperäisiä eriä, kuten leikkokukat, kukkien sipulit, sekä biodieseltuotannossa käytettäviä kasviöljyeriä. Norjan tuontiluvut muuttuvat lohen läpikulkuviennin takia.

Suomen elintarviketuonnin suurimmat alkuperämaat

	CN01-24		Oikaistu tuonti		
	2021, milj. EUR	2022, milj. EUR	2021, milj. EUR	2022, milj. EUR	2022, %
Saksa	666	786	634	746	13,5
Ruotsi	596	672	576	655	11,9
Alankomaat	866	1203	495	516	9,3
Espanja	330	309	320	305	5,5
Tanska	297	327	251	281	5,1
Italia	250	285	247	276	5,0
Puola	223	322	179	246	4,4
Viro	185	249	181	245	4,4
Norja	333	475	202	243	4,4
Ranska	193	218	178	196	3,5
Brasilia	103	186	103	183	3,4
Belgia	173	197	163	183	3,3
USA	103	138	94	136	2,5
Liettua	78	130	75	126	2,3
Iso-Britannia	112	130	89	103	1,9
Muut maat	1027	1192	1059	1086	19,7
Yhteensä	5535	6817	4847	5528	100

Suomen elintarvikeviennin suurimmat kohdemaat

	CN01-24		Oikaistu vienti		
	2021, milj. EUR	2022, milj. EUR	2021, milj. EUR	2022, milj. EUR	2022, %
Ruotsi	374	446	348	417	22,6
Viro	156	195	143	180	9,7
Kiina	151	170	150	170	9,2
Saksa	122	152	110	130	7,0
Tanska	85	99	76	86	4,7
Ranska	75	117	51	74	4,0
Venäjä	113	100	83	70	3,8
Puola	80	107	51	64	3,4
Norja	66	83	51	55	3,0
Alankomaat	74	85	63	55	3,0
Belgia	44	49	44	49	2,7
USA	34	49	34	48	2,6
Liettua	53	78	28	45	2,4
Etelä-Korea	33	41	33	41	2,2
Japani	22	31	22	31	1,7
Muut maat	315	398	280	333	18,0
Yhteensä	1796	2199	1567	1847	100

Lähde: omat laskelmat Tullin ULJAS tietokannasta. Huom. Oikaistu tuonti ja vienti sisältävät CN01-04, 07-12, 15-24 ryhmät. Lisäksi siitä on vähennetty polttoainekäyttöön tuodut kasviöljyt, lemmikkieläinten ruoat sekä Norjan lohen kauttakulku.

Elintarvikeviennin maantieteellinen jakautuminen on vaihdellut huomattavasti rajummin kuin elintarviketuonnin rakenne. 2010-luvun alkupuolelle saakka viennin suurin kohdema oli Venäjä. Vuonna 2014 Venäjän asettaman tuontitullin seurauksena Suomen vienti sinne on pudonnut dramaattisesti. Parhaana vuonna 2013 Venäjälle vietiin elintarvikkeita 442 miljoonan euron arvosta (CN01-24). Vuonna 2021 Venäjän vienti oli enää vain 113 milj. euroa.

Viime vuoden alun odotuksista huolimatta Venäjän vienti ei pysähtynyt kokonaan sodan alettua, vaan se jatkoi myös helmikuun jälkeen, tosin kuukausittain jyrkästi vaihdellen. Kokonaisviennin arvo oli lähes 100 milj. euroa. Suurimmat tuoteryhmät kahvi, tee ja mausteet, erinäiset elintarvikkeet ja lemmikkieläinten rehut yhteensä vastasivat noin 68 % Venäjän viennistä. Venäjän osuus Suomen viennistä laski huippuvuosien 28 %:sta 5 %:iin vuoteen 2022, samalla kärkikohdemaasta tuli tärkeysjärjestyksessä 20. kohdema.

Naapurimaat ovat perinteisesti olleet Suomen elintarvikeviennin tukipilari kattaen yli puolet Suomen elintarvikeviennistä, mutta Venäjän tuontikiellon jälkeen osuus väheni rajusti, vaikka osa viennistä onkin kanavoitunut muihin naapurimaihin Ruotsiin, Viroon ja Norjaan. Vuonna 2022 naapurimaiden yhteenlaskettu osuus elintarvikeviennistä oli vähän yli 39 %.

Maatalousraaka-aineiden ja elintarvikkeiden maailmanmarkkinahintojen voimakkaan hinnannousun odotetaan jatkuvan myös vuonna 2023, mikä todennäköisesti tulee nostamaan viennin arvoa mer-

kittävästi. Sama hinnannousu tulee vaikuttamaan myös tuonnin arvoon. On erittäin todennäköistä, että vuonna 2023 kaikkien kasvi- ja eläinperäisten tuotteiden tuonnin arvo lähestyy 8 miljardia euroa (CN01-24) ja oikaistun tuonnin arvon voidaan olettaa ylittävän 6 miljardin euron.

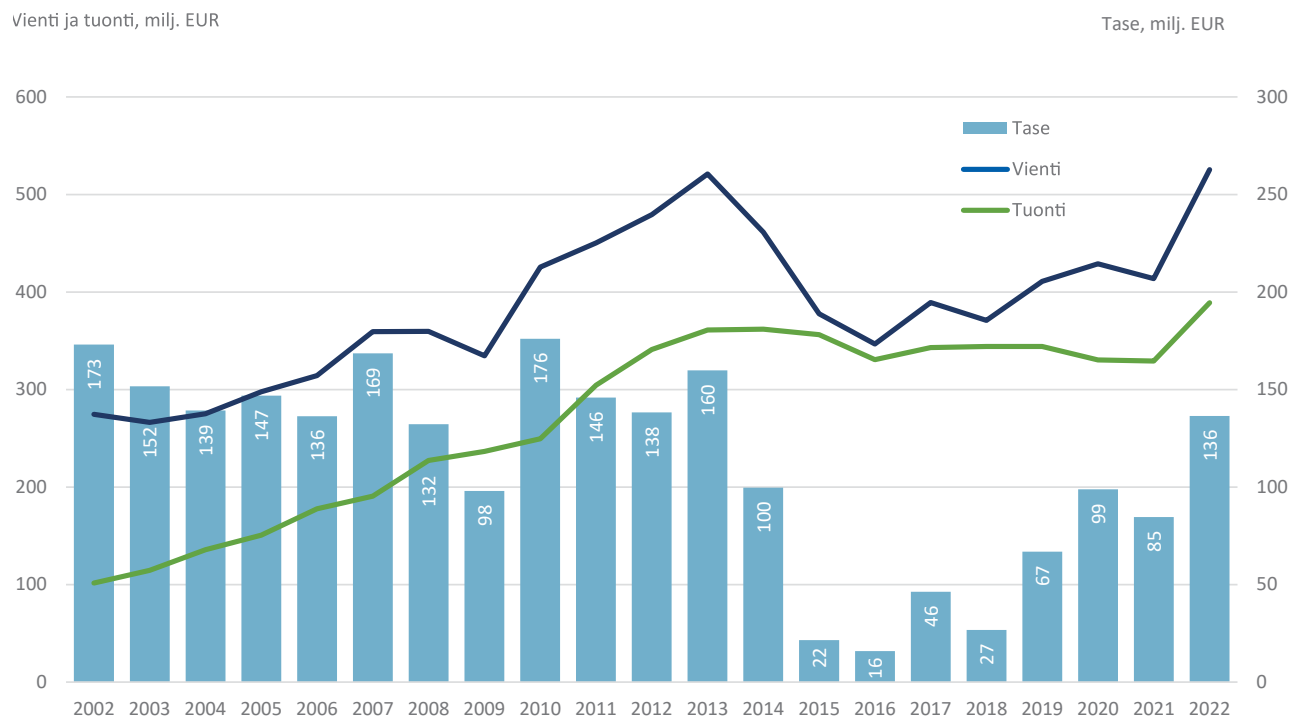
Meijerituotteet merkittävän tuoteryhmä viennissä

Suomen elintarviketuonnin suurimmat erät ovat juomat (682 milj. euroa), vilja- ja leipomotuotteet

(539 milj. euroa), hedelmät (445 milj. euroa), erinäiset elintarvikevalmisteet (438 milj. euroa), kahvi, tee ja mausteet (435 milj. euroa), juustot (389 milj. euroa), kasvikset (271 milj. euroa) sekä kalat (287 milj. euroa).

Suomen elintarvikeviennin merkittävin yksittäinen tuoteryhmä on edelleen meijerituotteet. Meijeriteollisuuden vienti on tosin laskenut vuoden 2013 huipputasosta 521 milj. eurosta alhaisimmillaan 346 milj. euroon vuonna 2016. Sittemmin vienti

Meijerituotteiden kauppataase Suomessa 2002-2022

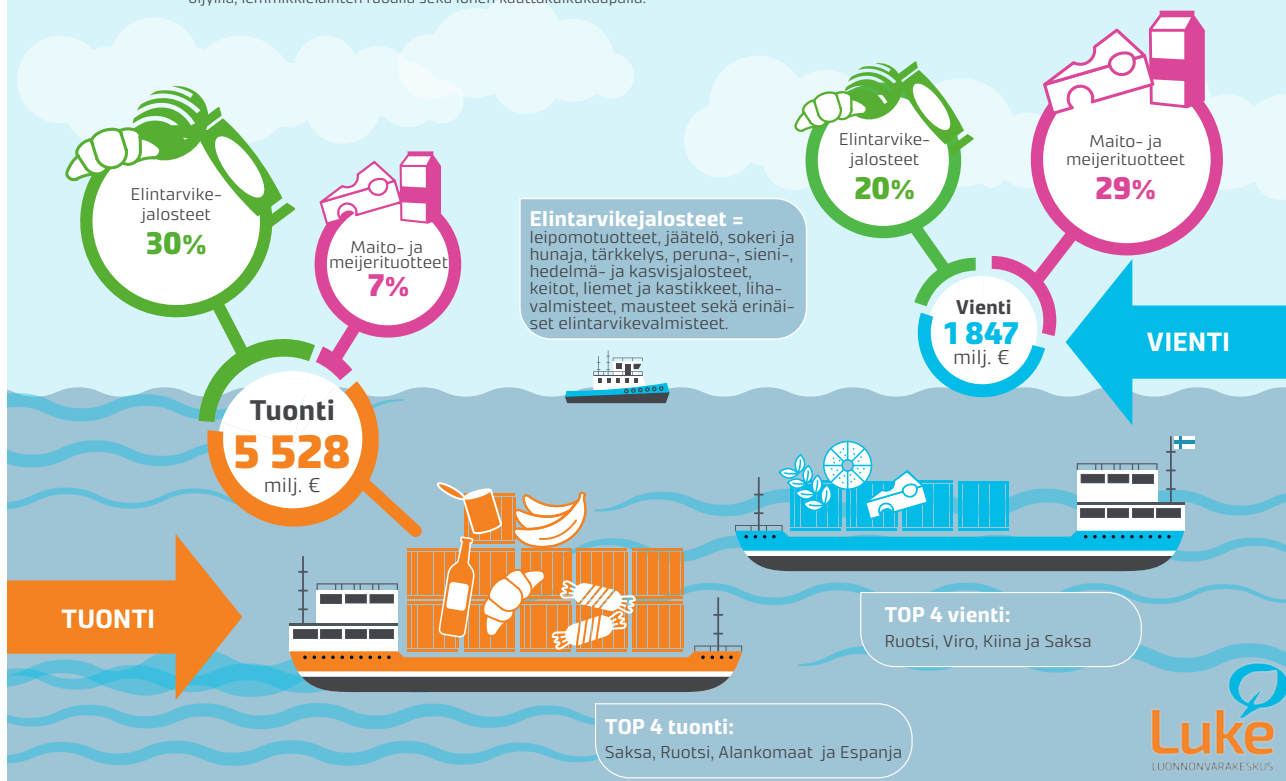

Lähde: omat laskelmat Tullin ULJAS tietokannasta

Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden ulkomaankauppa 2022

Lähde: Tulli, ULJAS tietokanta. Luvut sisältävät CN01-04; 07-12; 15-24 ryhmiä. Lisäksi luvut on korjattu biopolttoaineisiin käytettyillä öljyillä, lemmikkieläinten ruoalla sekä lohien kauttakulkukaupalla.

on taas lähtenyt kasvuun vähitellen. Vuonna 2022 meijerituotteita vietiin Suomesta 525 milj. euron arvosta. Hintojen nousu on ollut päätekijä meijerituotteiden 27 %:n kasvun taustalla edellisvuoteen nähden.

Meijeriteollisuus on edelleen elintarvikesektorimme ainoa ala, joka on säilyttänyt positiivisen kauppataseen koko EU-jäsenyyden ajan. Taseen saldo pysyi kuitenkin hädin tuskin positiivisena sukellettuaan 160 milj. eurosta vuonna 2013 vajaaseen 16 milj. euroon vuonna 2016. Vuonna 2022 meijerituotteiden positiivinen saldo vahvistui edellisvuoden 85 milj. euroon 136 milj. euroon.

Meijeriviennin tuoterakenne on kehittynyt epäsuotuisampaan suuntaan, kun Venäjän markkinoiden sulkeuduttua vuonna 2014 juustojen vienti jouduttiin korvaamaan voin ja maitojauheen viennillä. Vuosien 2013 ja 2022 välillä juustojen osuus meijerituotteiden viennistä laski 32 %:sta alle 10 %:iin ja samaan aikaan voin ja maitojauheen osuus nousi 32 %:sta 63 %:iin.

Vuonna 2022 meijerituotteiden lisäksi suurimmat viennin tuoteryhmät olivat juomat (212 milj. euroa), liha (174 milj. euroa), makeiset (164 milj. euroa), sekä erinäiset elintarvikkeet (155 milj. euroa).

Maatalouspolitiikka

Jyrki Niemi, Timo Karhula ja Olli Niskanen

EU:n maatalouspolitiikan uusi kausi alkoi vuoden 2023 alussa. Monet kauden 2014–2020 toimenpiteistä ovat mukana edelleen, mutta aiemman tukitason saavuttaminen vaatii viljelijöiltä nykyistä enemmän tekemistä erityisesti ympäristö- ja ilmastotoimissa. Perusvaatimusten kokonaisuus eli ehdollisuus, joka on EU:n kokonaan rahoittamien suorien tukien ja osarahoittamien tukien saamisen ehto, tiukentuu aiempaan verrattuna. Täysin uutena kokonaisuutena mukaan tulee suorien tukien ekojärjestelmät, jotka ovat viljelijöille vuosittain valittavia vapaaehtoisia toimia. Myös vanha tuttu ympäristökorvausjärjestelmä, jossa viljelijät sitoutuvat maatalouden ympäristökuormitusta vähentäviin toimenpiteisiin useammaksi vuodeksi, säilyy osana politiikan kokonaisuutta.

Uudistetun EU:n yhteisen maatalouspolitiikan toimeenpano vuosille 2023–2027 alkoi tämän vuoden alussa Euroopan komission hyväksytyä Suomen CAP-suunnitelman 31.8.2022. CAP:lle asetetut tavoitteet voidaan jakaa kolmeen ryhmään: (i) taloudellisiin, (ii) ympäristöllisiin ja ilmastollisiin sekä (iii) sosiaalisiin tavoitteisiin. Lisäksi läpäisevänä tavoitteena on maatalouden uudenaikaistaminen innovaatioilla ja digitaalisuuden lisääminen.

Yhteisen maatalouspolitiikan perusrakenne säilyi lähes ennallaan kaudella 2023–2027, eikä uudistus tuo merkittäviä muutoksia myöskään rahankäytön osalta. Tämä pätee myös Suomen kansalliseen CAP-suunnitelmaan.

Ilmasto- ja ympäristötoimet ovat tärkeä osa uudistetun CAP:n toimeenpanoa. Tavoitteellisuus vahvistuu jo CAP:n perusvaatimuksissa (ehdollisuus) ja lisäksi rahoitus kasvaa tällä rahoituskaudella kohdennetuissa ilmasto- ja ympäristötoimenpiteissä (ekojärjestelmät + ympäristökorvaukset).

EU-tukien saamisen ehdoksi asetetut pakolliset ehdollisuusvaatimukset eli hyvän maatalouden ja ympäristön vaatimukset ovat siten kaudella 2023–

2027 tärkeässä roolissa. Aiempaa tiukemmat ehdollisuusvaatimukset mahdollistavat ilmasto- ja ympäristötavoitteiden saavuttamisen esimerkiksi turvemaiden vähimmäissuojelussa, viljelykierroksen monipuolistamisessa tai kasvipeitteisyydessä kasvukauden ulkopuolella.

Viljelijöille vapaaehtoiset ekoyjärjestelmät täydentävät ilmasto- ja ympäristötoimien kokonaisuutta. Myös ympäristökorvauksessa sekä eläinten hyvin-

Maatalouden ja maaseudun kehittämisen kokonaisrahoitus eri rahoituskausina* (milj. euroa vuodessa keskimäärin).

	Rahoituskausi 2014–2020	Rahoituskausi 2023–2027	Muutos, %
Suorat tuet	523	523	
• Tuotantosidonnaiset tuet	103	102	-1 %
• Ekoyjärjestelmä	-	86	-
• Nuoret viljelijät	10	13	+31 %
• Muut kohteet (tuotannosta irrotettuja)	410	321	-22 %
Kansalliset tuet (eivät sis. CAP-suunnitelmaan)	349	350	
Maaseudun kehittämisrahoitus	1139	1173	
Pinta-ala- ja eläintuet	884	853	
• Luonnonhaittakorvaukset	528	500	-5 %
• Ympäristökorvaukset (sis. ei-tuot. inv.)	250	203	-19 %
• Luonnonmukainen tuotanto	50	76	+52 %
• Eläinten hyvinvointikorvaukset	55	74	+35 %
Maatalouden rakennetuet	110	136	+24 %
Muu maaseudun kehittäminen	146	183	+25 %
Rahoitus yhteensä:	2011	2045	

*Ei sisällä siirtymäkauden 2021–2022 rahoitusta, eikä vuosina 2014–2020 maksettuja kriisitukia

vointikorvauksessa on uudistettuja toimenpiteitä ja painotuksia.

Viljelijöille on CAP:ssa tuttuja toimenpiteitä ja monia kauden 2014–2020 toimenpiteitä viljelijät voivat jatkaa myös uudella rahoituskaudella. Myös CAP:n kokonaisrahoitus pysyy likimain aiemmalla tasolla, mutta tukea maksetaan tiloille hieman eri ehdoin ja tavoin. Aiemman tukitason saavuttaminen vaatii nykyistä enemmän tekemistä erityisesti ympäristö- ja ilmastotoimissa.

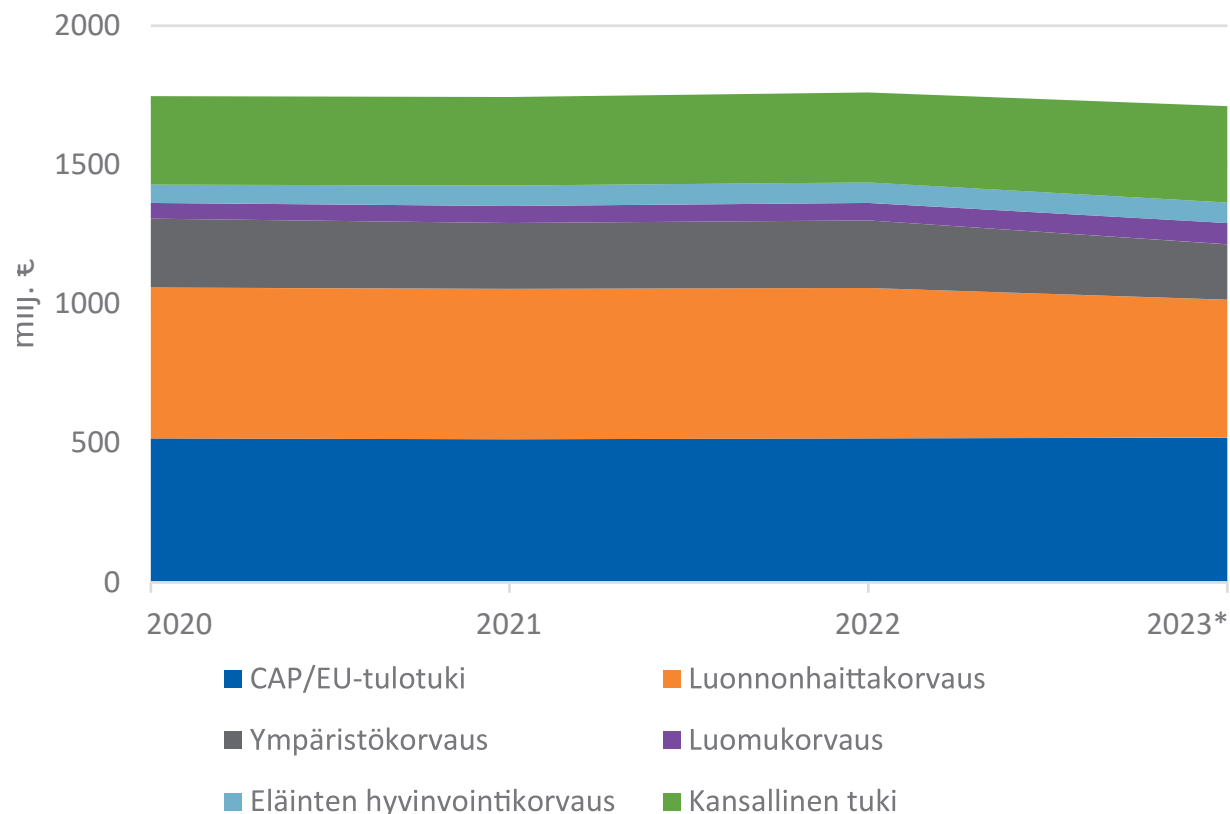
Uutta nykyisellä rahoituskaudella on suorien tukien painotus keskimääräistä pienemmille tiloille, eli ns. uudelleenjakotuki. Tukioikeuksista luovutaan ja perustutulotuki tullaan maksamaan viljeltävien hehtaarien perusteella viljelijöille. Uutta on myös aktiiviviljelijän määritelmä, joka tulee pakolliseksi tulotuissa.

Ravinteiden käytön rajoituksiin liittyvä typen ja fosforin säätely peltoviljelyssä siirtyi vuoden 2023 alusta osaksi kansallista lainsäädäntöä, kun sitä on tähän asti ohjattu osana ympäristökorvausjärjestelmää. Ravinnerajoitukset koskevat nyt siis kaikkia viljelijöitä riippumatta siitä, onko tila mukana ympäristökorvausjärjestelmän piirissä. Sille pienelle osalle tiloista, jotka eivät ole olleet mukana ympäristökorvauksessa, muutos voi olla erityisesti fosforin osalta suuri, etenkin jos lantaa syntyy tilalla liikaa suhteessa sallittuun levitysalaan.

EU-maataloustuet Suomessa

Vuonna 2023 viljelijätukia maksetaan Suomessa valtion talousarvioesityksen mukaan yhteensä 1 711 milj. euroa. Yhteisen maatalouspolitiikan

Suomen maataloustuet vuosina 2020–2023 (milj. euroa) (tuotantovuoteen kohdistuvat tuet, 2023 arvio).

mukaista tukea maksetaan yhteensä 1365 milj. euroa. Tuki koostuu suorasta CAP/EU-tulotuista (520 milj. euroa), epäsuorien maatalousalueiden luonnonhaittakorvauksesta (496 milj. euroa), ympäristökorvauksesta ja luomutuotannon tuesta (279 milj. euroa). Lisäksi maksetaan eläinten hyvinvointikorvausta (74 milj. euroa).

Yhteisen maatalouspolitiikan tuet ovat joko EU:n kokonaan rahoittamia tai EU:n ja Suomen yhteisesti rahoittamia. Suorat tulotuet rahoitetaan kokonaisuudessaan EU:n budjetista. Vuonna 2023 EU:n budjetista maksetaan yhteensä 749 milj. euroa eli 44 % kaikista viljelijätuista, joten kansallisesta budjetista jää maksettavaksi 962 milj. euroa

EU:n rahoittamat ja osarahoitteiset tuet Suomessa vuosina 2020-2023 (milj. euroa).

	2020	2021	2022	2023*
CAP/EU -tulotuki	518	514	518	520
• Perustulotuki				293
• Uudelleenjakotuki				26
• Ekojärjestelmätuki				86
• Nuorten viljelijöiden tulotuki				13
• Tuotantosidonnainen tulotuki				102
Luonnonhaittakorvaus	541	540	540	496
• EU:n osuus	48	188	165	77
• Kansallinen osuus	494	352	375	419
Ympäristökorvaus ja luonnonmukainen tuotanto	297	300	305	279
• EU:n osuus	125	126	128	120
• Kansallinen osuus	172	174	177	159
Eläinten hyvinvointikorvaus	66	74	74	74
• EU:n osuus	28	31	31	32
• Kansallinen osuus	38	43	43	42
Yhteensä	1421	1428	1437	1369
• EU:n osuus yhteensä	718	859	842	749
• Kansallinen osuus yhteensä	704	569	595	620

*arvio

eli 56 % viljelijätuista. Tähän kansallisesti maksettavaan osuuteen kuuluvat sekä EU-tukien osarahoitus että 346 milj. euron kansallinen tuki.

Suorat tulotuet

EU:n suorat tuet kuuluvat EU:n budjetista rahoitettaviin viljelijöille maksettaviin tukiin. Vuodesta 2023 alkaen Suomessa maksettavia suorita tukia

ovat perustulotuki, ekojärjestelmätuki, uudelleenjakotuki, nuorten viljelijöiden tuki ja tuotantoon sidotut tuet. Suorien tukien määrä vuonna 2023 on yhteensä noin 520 milj. euroa.

Perustulotuki

Perustulotuki on EU:n kokonaan rahoittama tuotannosta irroitettu tuki. Tukea maksetaan 293 milj. euroa vuonna 2023. Tuki turvaa viljelijän perustoimeentuloa ja sitä maksetaan vuosittain aktiiviviljelijän hallinnassa olevalle tukikelpoiselle peltopinta-alalle. Perustulotuki eriytetään tukialueittain, AB- ja C-tukialueelle. Tuki myönnetään Suomessa jatkossa ilman tukioikeuksia, sillä niistä luovuttiin vuoden 2022 lopussa.

Uudelleenjakotuki

Uudelleenjakotukea maksetaan 26 milj. euroa tänä vuonna. Tuen tavoitteena on siirtää tukea suurilta tiloilta pienille ja keskikokoisille tiloille. Tuki toteutetaan maksamalla perustulotukeen oikeutetuille tiloille erillistä tukea niiden 50 ensimmäisen tukikelpoisen hehtaarin perusteella kuitenkin enintään tilan koko tukikelpoiselle pinta-alalle.

Tuotantosidonnainen tulotuki

Tuotantosidonnaista tukea, joka on jäsenmaille vapaaehtoinen tukimuoto, maksetaan joko eläin- tai pinta-alaperusteisesti yhteensä 102 milj. euroa vuonna 2023. Suomessa tuotantosidonnainen tuki kohdennetaan maidolle, naudanlihalle ja lammas- ja vuohitaloudelle sekä tärkkelysperunalle ja muille erikoiskasveille. Tukitasot eriytetään alueellisesti ja sovitetaan yhteen kansallisen pohjoisen tuen kanssa.

Ekojärjestelmä

Ekojärjestelmätukea maksetaan 86 milj. euroa. Järjestelmä on EU:n kokonaan rahoittama ja tuki maksetaan pinta-alaperusteisesti. Ekojärjestelmän tavoitteena on ympäristön, ilmaston ja eläinten hyvinvoinnin parantaminen. Suomessa ekojärjestelmän toimenpiteitä ovat talviaikainen kasvipeite, luonnonhoitonurmet, viherlannoitusnurmet ja monimuotoisuuskasvit. Nämä kaikki neljä ovat olleet käytössä vuosien 2014–2022 ympäristökorvausjärjestelmässä.

Nuorten viljelijöiden tulotuki

Nuorten viljelijöiden tulotukeen käytetään vuosittain 2,5 % eli 13 milj. euroa suorien tukien kokonaismäärästä. Tuki on tuotannosta irroitettu pinta-alaperusteinen tulotuki nuorelle viljelijälle, jolla kannustetaan nuoria maatalousalalle ja helpotetaan tilanpidon aloittamisvaihetta.

Maaseuturahaston tuet

Ympäristökorvaus ja luonnonmukainen tuotanto

Maatalouden ympäristökorvausjärjestelmällä kompensoidaan tuotannon vähenemisestä ja kustannusten lisääntymisestä aiheutuneet tulonmenetykset viljelijöille, jotka sitoutuvat maatalouden ympäristökuormitusta vähentäviin toimenpiteisiin. Luomutuotantoa ja eläinten hyvinvointia tukemalla pyritään ohjaamaan maataloustuotantoa entistä ekologisempaan ja eettisempään suuntaan.

Vuosina 2023–2027 ympäristökorvauksen toimenpiteet on sovitettu yhteen suorien tukien ekojärjestelmän kanssa, jotta järjestelmien tuet eivät olisi päällekkäisiä. Vuonna 2023 ympäristökorvausta ja luomutuotannon tukea maksetaan yhteensä 279

milj. euroa, josta kansallinen osuus on 159 milj. euroa. Loput tuista maksaa EU.

Maaseuturahastosta maksetaan myös eläinten hyvinvointikorvausta. Vuonna 2023 eläinten hyvinvointikorvauksen määräksi on budjetoitu 74 milj. euroa, josta kansallinen osuus on 42 milj. euroa. Loput tuesta maksaa EU.

Luonnonhaittakorvaus

Tietyt maaseutualueet on luokiteltu EU:ssa epäsuotuisiksi alueiksi. Pohjoisen sijainnin vuoksi koko Suomi katsotaan epäsuotuisaksi alueeksi. Luonnonhaittakorvauksen tavoitteena on turvata maataloustuotannon jatkuminen myös epäsuotuisilla alueilla, tilalukumäärän hallittu kehittyminen sekä taloudellisesti elinvoimaisten maatilayksiköiden säilyttäminen ja tätä kautta maaseudun työllisyyden ylläpitäminen ja maaseutualueiden taloudellisen kehityksen edistäminen.

Maatalouden kansallinen tuki Suomessa vuosina 2020–2023, milj. euroa (tuotantovuoteen kohdistuvat tuet).

	2020	2021	2022	2023*
Pohjoinen tuki	294	300	300	323
Etelä-Suomen kansallinen tuki	17	17	17	17
Muut kansalliset tuet	5	6	6	6
Yhteensä	317	323	323	346

*arvio

Vuodelle 2023 luonnonhaittakorvausta on budjetoitu maksettavaksi 496 milj. euroa, josta kansallisesti rahoitettava osuus on 419 milj. euroa ja EU:n osuus 77 milj. euroa. Luonnonhaittakorvauksen kotieläin korotus poistuu vuonna 2023.

Kansallinen tuki

Kansallisista varoista kokonaan maksettavat pohjoinen tuki, Etelä-Suomen kansallinen tuki ja eräät muut tukimuodot muodostavat kokonaisuuden, jolla pyritään varmistamaan suomalaisen maatalouden toimintaedellytykset maan eri osissa ja myös eri tuotantosunnissa. Vuonna 2023 kansallista tukea maksetaan yhteensä noin 346 milj. euroa.

Valtaosa kansallisesta tuesta kohdistuu pohjoiseen tukeen. Vuonna 2023 pohjoista tukea maksetaan 323 milj. euroa. Pohjoinen tuki koostuu maidon tuotantotuesta, kotieläinten lukumäärän

perusteella maksettavista tuista ja viljelyalaaan perustuvista tuista. Pohjoisen tuen järjestelmä sisältää myös kasvihuonetuotannon tuen ja puutarhatuotteiden, metsämarjojen ja -sienten varastointituen sekä porojen eläinکوhtaisten tuen.

Kansallista tulotukea maksetaan edelleen myös sika- ja siipikarjataloudelle ja puutarhatuotannolle Etelä-Suomessa yhteensä noin 17 milj. euroa vuonna 2023. Lisäksi muita kansallisia tukia maksetaan noin 6 milj. euroa.

Rakennetuet

Maatalouden rakennetukien tavoitteena on kilpailukyvyyn kehittäminen ja tuotannon nykyaikaistaminen. Rahoituskaudella 2023–2027 rakennetukiin on varattu 136 milj. euroa vuosittain. Käytössä on kaikki edelliselläkin rahoituskaudella käytössä olleet tukielementit; avustus, korkotuki ja valtiontakaus.

Maatalouden investointituilla pyritään keskeisimmältä osaltaan edistämään yrityskoon kasvua ja siten alentamaan tuotantokustannuksia. Tukea maksetaan myös energiainvestointeihin, ympäristön tilaa, kestäviä tuotantotapoja, eläinten hyvinvointia ja bioturvallisuutta edistäviin investointeihin.

Nuoren viljelijän aloitustuen tavoitteena on parantaa nuorten viljelijöiden taloudellista asemaa ja saada alalle uusia maatalousyrittäjiä, joilla on mahdollisuus kannattavan toiminnan harjoittamiseen ja tilojen kehittämiseen. Lisäksi nuorten viljelijöiden asemaa edistetään korotetun investointiavustuksen avulla enintään seitsemän vuotta tilanpidon aloittamisen jälkeen.

Maatalous- ja elintarvikemarkkinat

Viljamarkkinat

Csaba Jansik ja Anneli Partala

Viljamarkkinat ovat vakiintuneet vuoden 2022 hyvän sadon myötä. Kevään 2022 niukkuuden jälkeen Suomessa on vahvistettu leipäviljojen varmuusvarastoja. Vuodeksi 2023 alustavien kylvöalatiетоjen ja ennusteiden valossa odotetaan edellisvuotta pienempää viljasatoa, noin 3,2 miljardia kiloa, mutta todellinen volyyymi voi kasvuolosuhteiden johdosta poiketa yli 10 % kumpaankin suuntaan. Toteutuneella sato-tasolla on vaikutusta kotimaan hintatasoon.

Vuoden 2023 ennuste lupaa edellisvuotta alhaisempaa viljasatoa

Syysviljakylvöjen suosio jatkui syksyllä 2022 suo-tuisten sääolojen, korkeiden tuottajahintojen ja tu-kien kannustamana. Vehnän syyskylvöala 2022 oli tilastointihistorian toiseksi suurin, 74 000 ha, mut-ta ei yltänyt lähellekään syksyn 2021 ennätysalaa, 106 000 ha. Vuoden 2021 syysvehnäkylvöstä tosin vain reilut kolmasosa selvisi talvesta. Vuoden 2023 osalta syysvehnän talvehtimisprosenttia ei vielä tiedetä, mutta leudon talven jäljiltä se on oletetta-vasti edellistalvea selvästi suurempi.

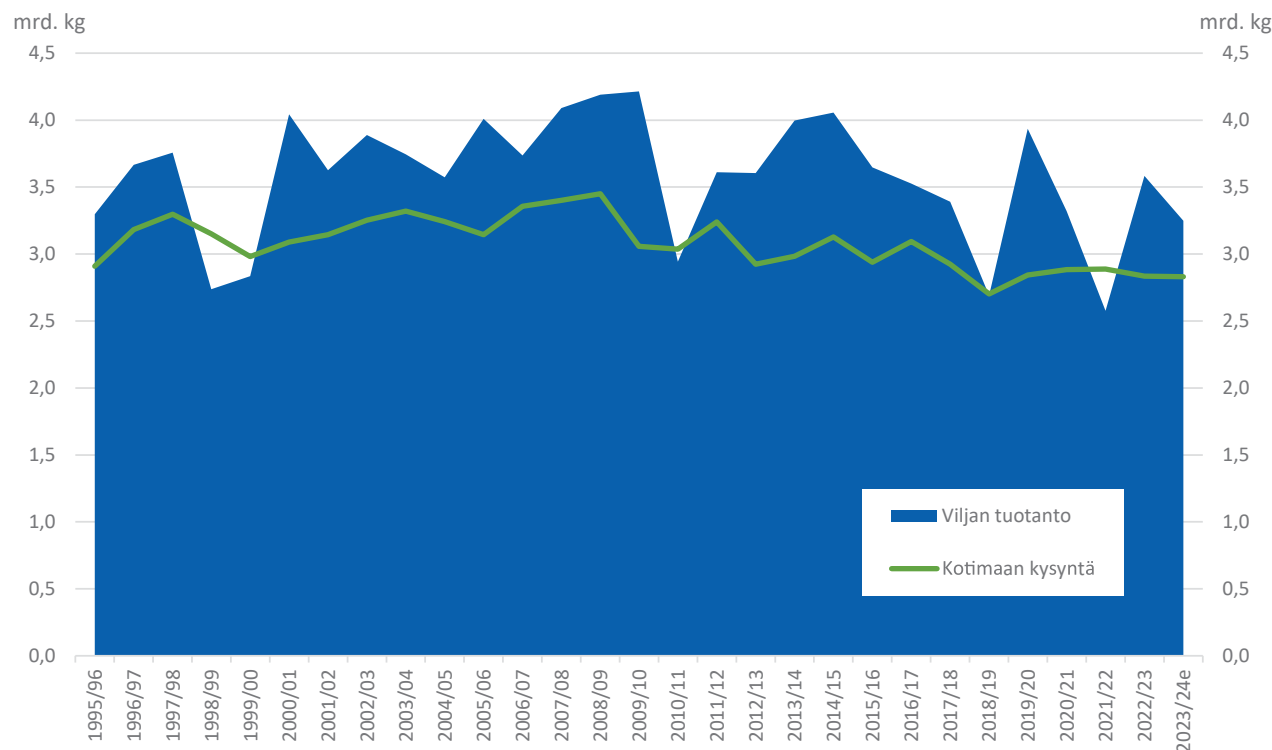
Vehnän kokonaisalaksi ennustetaan tulevalle ke-sälle lähes 230 000 ha, josta normaalisääoloja ja keskipitkän aikavälin keskisatoja olettaen saadaan yli 800 milj. kilon sato, mikä on 6 % pienempi kuin vuonna 2022.

Rukiin syyskylvöalat ovat yleensä talvehtineet syysvehnää varmemmin. Mikäli koko viljelty 31 000 ha:n ala selviäisi talven yli, tarkoittaisi se lähes 110 milj. kg:n satoa, joka ylittää reilusti vuotuisen koti-maisen käytön.

Sekä ohran että kauran kylvöalat laskevat ennus-teiden mukaan vuonna 2023. Ohrasadon ennus-tetaan olevan noin 1,2 mrd. kg ja kaurasadon noin 1 mrd. kg. Kokonaistuotantomäärät jäisivät siten 12 % ja 17 % edellisvuoden ohra- ja kaurasatoja pienemmiksi.

Viljan kylvöaikomuksia jarruttaa tuotantopanosten, etenkin lannoitteiden edelleen korkea hinta-taso. Osa peltoalasta on ohjautumassa kesannoksi sekä ympäristönurmelle. Kaikki viljat huomioon ottaen kesän 2023 sadon ennustetaan yltävän 3,25 mrd. kiloon, mikä olisi 9 % vuoden 2022 toteutu-nutta satoa vähemmän.

Viljan tarjonta ja kysyntä Suomessa

Lähde: Luke, VYR kotimaan viljataseet. Huom.: Markkinakauden 2023/24 arvion pohjana on Luken syyskylvötilastot ja satotilastot, VYR Kysely kylvöaikomuksista. Lisäksi arvioissa on otettu huomioon käytössä olevan maatalousmaan ja todellisen korjuualan välisen eron 10 vuoden keskiarvo.

Kotimaisella tarjonnalla on suora yhteys viljojen tuottajahintoihin, vaikka hintataso määräytyykin pitkälti Euroopan ja laajemmin globaalin satotason mukaan. Kesän 2022 sadon myötä varastot paltuivat Suomessa normaalitasoonsa, mikä laski hintoja jo syksyllä 2022. Talven hinnanlaskun jälkeen viljaa ei ole enää liikkunut markkinoilla, vaan se on pysynyt maatilojen varastoissa. Uusi sato määrittää hintatason loppukesästä eteenpäin.

Kevään ja kesän kasvuolosuhteista sekä syksyn puintisäästä riippuen viljasadon lopullinen taso voi poiketa ennusteesta ylös tai alas jopa yli 10 %. Suotuisten sääolojen sattuessa 3,5-3,7 mrd. kg:n sato hillitsisi viljanhintoja entisestään. Vastaavasti edellisvuosina pariinkin otteeseen nähty alle 3 mrd. kg:n sato voisi puolestaan pitää hintoja vähintään nykyisellä tasolla. Merkittävää hinnannousua ei ole edes niukemman sadon seurauksena luvassa normaalivarastotasoista johtuen.

Kaura on elintarvikekäytön menestysvilja

Viljalajien käytön välisessä rakenteessa on havaittu muutos jo pidemmän aikaa. Vehnän jauhatusmäärä on pienentynyt kahden vuosikymmenen aikana. Vehnää jauhettiin vuonna 1998 vielä noin 326 milj. kg, mutta vuonna 2018 enää 225 milj. kg. Samaan aikaan rukiin myllykäyttö kasvoi 2000-luvun loppupuolen 87 milj. kilosta noin 100 milj. kiloon. Kehityksen taustalla oli terveellisyyssnäkökulma, jonka myötä tumman ruisleivän suosio kasvoi vaalean vehnäleivän kustannuksella.

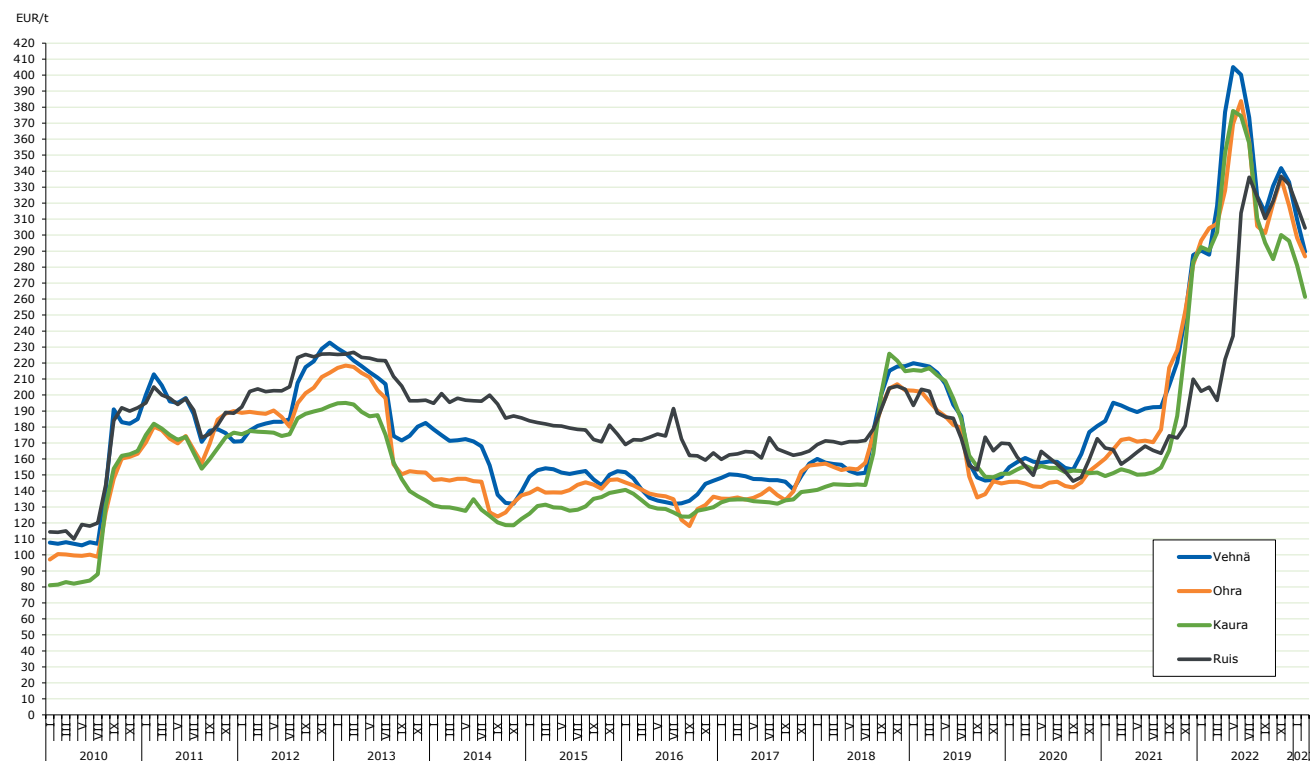
Rukiin käyttö laski kuitenkin 2010-luvulla takaisin lähtötasolle. Leipävalikoima laajeni kaura- ja osittain myös ohraleipiin, mikä verotti perinteisten leipäviljojen, vehnän ja rukiin käyttöä. Kauran leivontaominaisuuksia pidettiin pitkään hyvin

haasteellisina, mutta leipomoteollisuudessa kehitettyjen menetelmien myötä kuluttajille saatiin maistuvia ja houkuttelevia kauraleipätuotteita. Kauran elintarvikekäyttö ohitti rukiin tason vuonna 2016.

Kauran elintarvikekäytön kasvuvauhti on kiihtynyt 2010-luvun puolivälistä alkaen. Suomen kauramyl-

lykapasiteettia on nostettu mittavien investointien avittamana ja elintarvikeyritykset vievät jalostettuja kauratuotteita enenevässä määrin myös maailmalle. Pelkästään kaurahiutaleiden ja jauhojen vientivolyymit kasvoivat 15 milj. kilosta 33 milj. kiloon vuosien 2014 ja 2022 välillä. Kauraa käytetään myös kasviproteiinituotteisiin kuten maidon ja lihan korvikkeisiin, joiden vienti on myös kasvanut.

Viljan kuukausihinnat Suomessa vuosina 2010-2023

Lähde: Luke, hintatilastot. Huom.: Perushinta ilman laatukorjauksia.

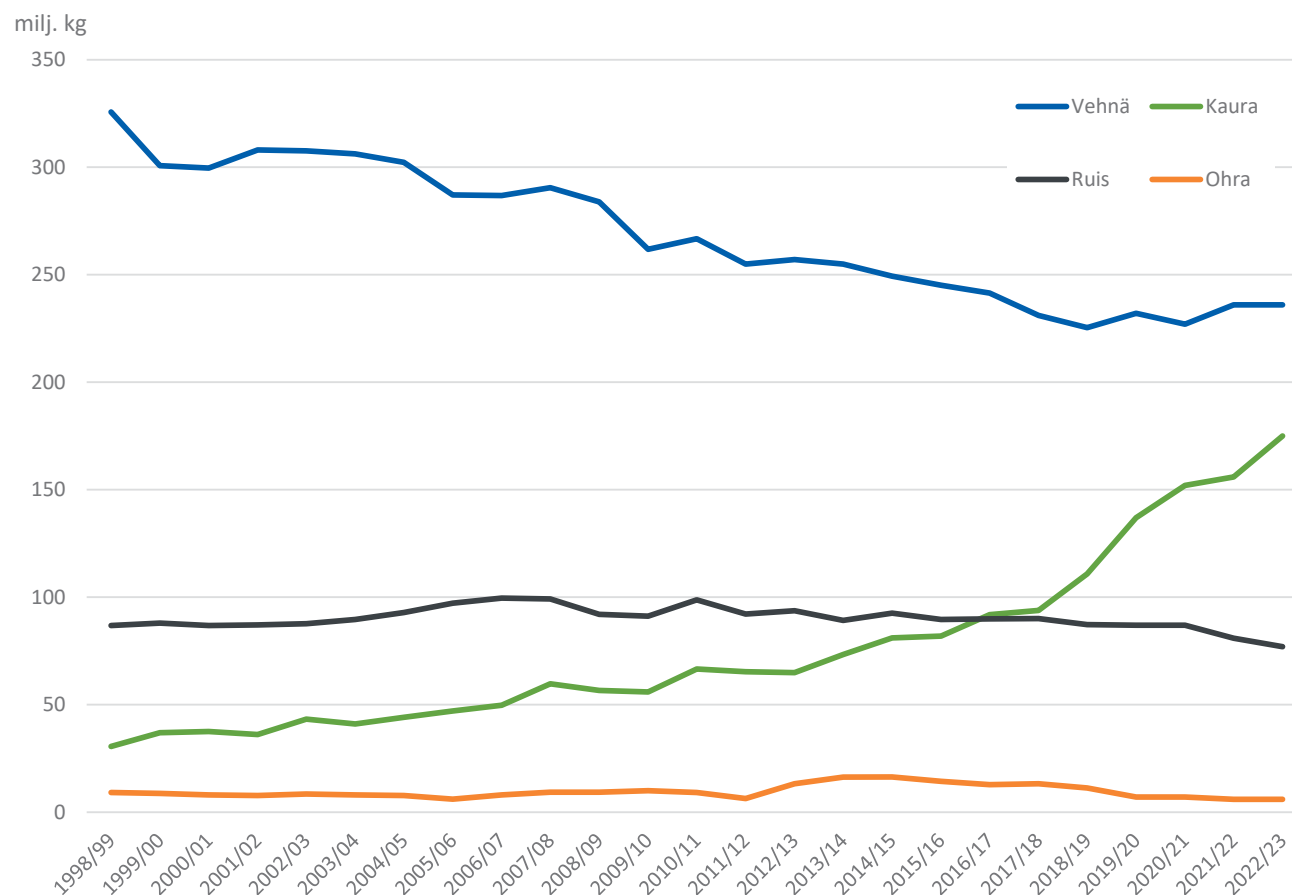
Kasviproteiinituotteisiin käytetyn kauran volyymit ovat toki edelleen pieniä verrattuna myllytuotteisiin, mutta kasvu on ollut voimakasta. Kauran elintarvikekäyttö on kaksinkertaistunut viimeisten 6-7 vuoden aikana, ja merkittävä osuus tästä kasvusta on saatu lisääntyneestä viennistä. Kauramylykapaasiteettia on viime vuonna nostettu entisestään, minkä seurauksena kauramylytuotteiden viennin odotetaan siivittävän kauran elintarvikekäytön kasvua myös tulevina vuosina.

Myös kahden viime vuoden aikana on nähty rakenteellisia muutoksia. Vehnän käyttö elpyi hie-man. Sen sijaan rukiin jauhatuskäyttö laski kahden vuoden aikana 8 %, 84 milj. kilosta 77 milj. kiloon. Taustalla on yhtäältä tumman leivän kulutuksen vähentyminen puolen kilon vuosivauhdilla ja toisaalta hidastunut korpun vienti. Kauran menestyksestä johtuen viljojen yhteenlaskettu elintarvikekäyttö myllyteollisuudessa on kuitenkin noussut Suomessa 429 milj. kilosta 494 milj. kiloon vuosien 2011 ja 2022 välillä.

Viljan rehu- ja muu teollisuuskäyttö vakaa

Viljan rehukäyttö on pysynyt vakaalla 1,7 mrd. kg:n tasolla viimeisen viiden vuoden aikana. Rehukäytön rakenne on muuttunut välillä tuntuvastikin viljojen hintasuhteiden muuttuessa. Vehnäsadosta reilut puolet on käytetty rehuksi, ohrasta kaksikolmasosaa. Rehukäytön suhteellinen osuus kotimaisesta kaurakäytöstä on kahden vuosikymmenen aikana laskenut reilusta 80 %:sta 66 %:iin elintarvikekäytön osuuden noustessa 5 %:sta 23 %iin. Ruista ei käytetä Suomessa yleensä rehuksi, mutta markkinakaudella 2021/22 varastoista purettiin 15 milj. kg rehukäyttöön, mikä osoittaa tämän käyttömuodon olevan mahdollista myös rukiille.

Viljan elintarvikekäyttö Suomessa viljalajeittain

Lähde: Luke ja VYR kotimaan viljataseet.

Muuhun teollisuuskäyttöön kuuluvat mallas- ja etanolituotanto sekä erilaiset erikoistuotteet. Näiden yhteenlaskettu osuus on pysynyt Suomessa melko vakaana. Markkinakaudella 327 milj. kg viljaa käytettiin näillä toimialoilla, mikä oli 12 %

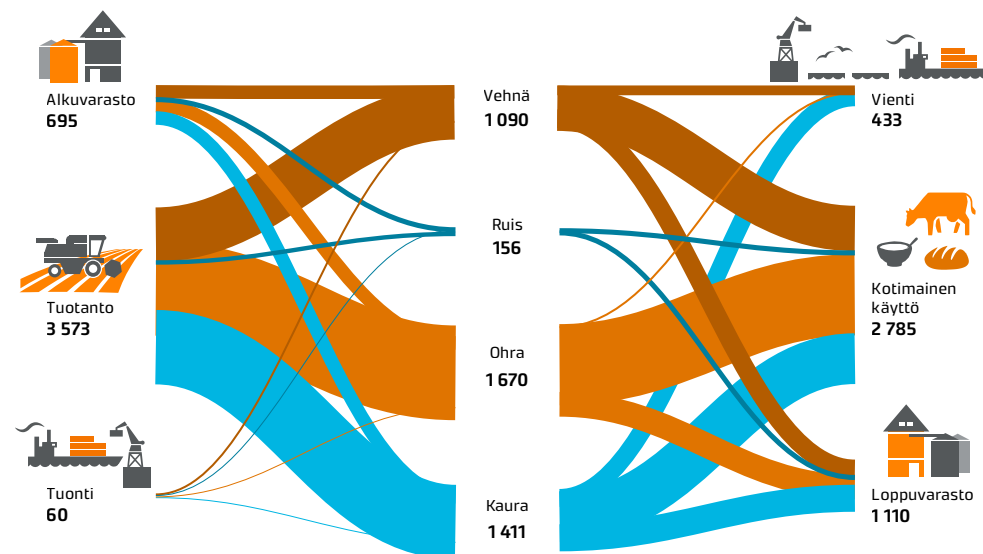
kotimaisesta kokonaiskäytöstä. Mallas- ja etanoli-teollisuuden prosesseissa valmistetaan alkoholi-juomia ja sivuvirtoja käytetään rehuksi. Maltaita käytetään lisäksi erikoiselintarvikkeisiin sekä leipomoteollisuudessa.

Viljan käyttöarvio Suomessa (milj. kg), satovuosi 1.7.2022–30.6.2023

Viljatasearvio 1.7.2022–30.6.2023 (milj. kg.)

Elintarvikeviljan varmuusvarastoja on nostettu

Huoltovarmuusvarastoja ei huomioida viljataseissa, koska ne pysyvät yleensä määrällisesti muuttumattomina. Vaikka varmuusvarastoja säännöllisesti uusitaan, se ei vaikuta markkinoilla olevan viljan määrään. Markkinakaudella 2022/23 päätettiin kuitenkin nostaa elintarvikeviljan varmuusvarastoa 6 kuukauden käytön tasosta 9 kuukauden tasoon. Viljan ostoista 40 % oli vehnää ja 60 % kauraa ja hankinta toteutettiin tammikuun-maaliskuun 2023 välisenä aikana. Markkinakaudella

2022/23 Suomen viljatase oli vahvasti ylijäämäinen ja vaikutus kohdistui siten vehnän ja kauran vientivolyymeihin.

Varmuusvarastojen täydentäminen lisäsi viljan kysyntää hetkellisesti täydennyksen ajan, mutta kotimaan käyttöön viljaa oli tarjolla riittävästi. Varastojen kasvattaminen oli markkinoiden näkökulmasta yksi käyttömuoto siinä missä muut perinteiset elintarvike-, rehu- tai muu teollisuuskäyttö, joten tämä erä on poikkeuksellisesti huomioitava Suomen viljataseessa.

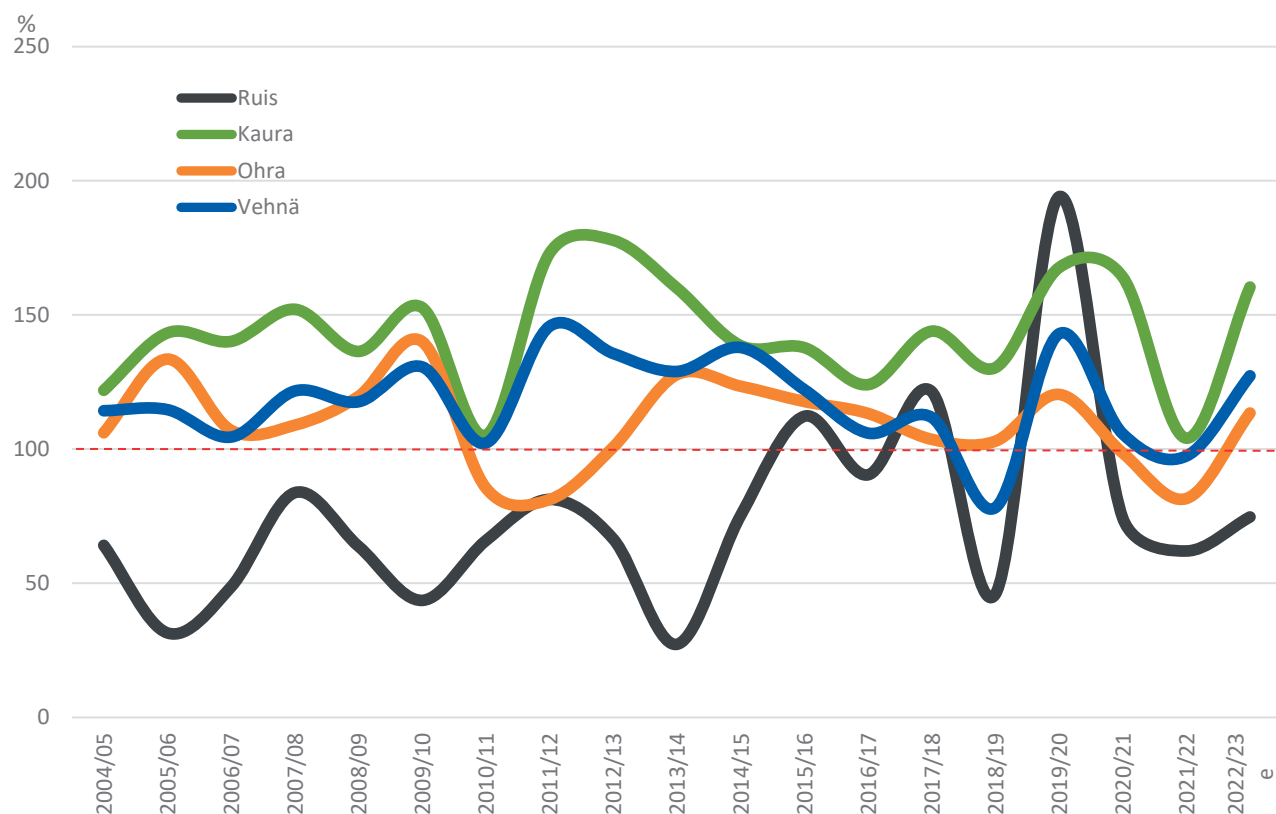
Viljan omavaraisuus on parantunut

Vuoden 2022 hyvän sadon myötä viljan omavaraisuusasteet paranivat edellisestä markkinavuodesta. Omavaraisuusasteet ylittivät jälleen reilusti 100 %:n rajan, kauralla 160 %, vehnällä 127 % ja ohralle 113 %.

Rukiin omavaraisuusasteet viimeisen kolmen markkinavuoden aikana ovat asettuneet 60-75 %:n väliin johtuen tuotannon aiempaa alemmasta tasosta kulutukseen nähden. Pitkällä aikavälillä rukiin omavaraisuus on ollut kuitenkin lähempänä 100 %:a. Vuoden 2019 huippusadon jälkeen varastoista purettiin kotimaista ruista parin vuoden

ajan niin, että tuontia ei juuri tarvittu. Ensimmäinen isompi, 15 milj. kilon erä jouduttiin tuomaan nykyisen markkinakauden 2022/23 aikana, mutta tämä erä ei ole merkittävä verrattuna 40-80 milj. kilon vuosittaisiin tuontimääriin 2000-luvulla. Vuodelle 2023 ennustettu ruissato parantaisi omavaraisuusastetta entisestään.

Omavaraisuusasteen kehitys viljalajeittain

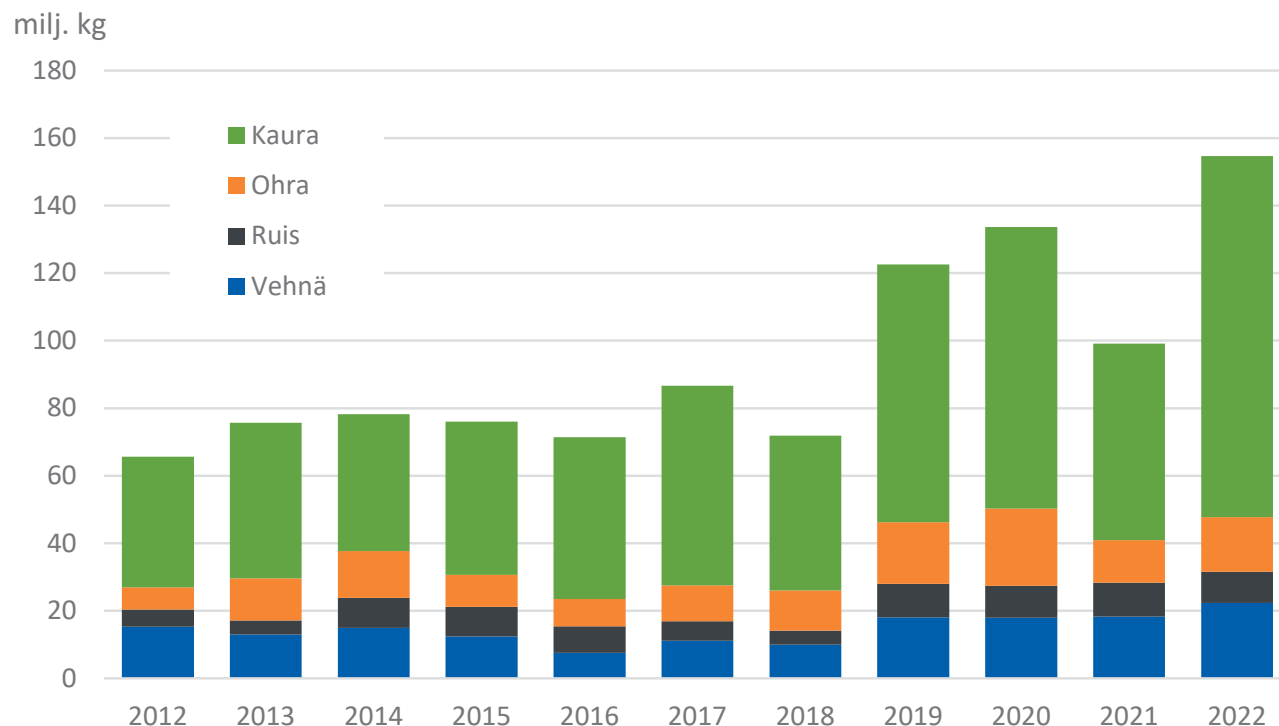
Lähde: omat laskelmat Luken tilastoista. Omavaraisuusasteen laskentakaava: tuotanto / (tuotanto + tuonti - vienti - varastomuutos) (Puma et al. 2015)

Luomuviljojen osuus 5 % kokonaistuotannosta

Vuonna 2022 luomuviljan tuotanto nousi 155 milj. kiloon, kun lasketaan neljän tärkeimmän viljalajin sato yhteen. Se vastasi noin 5 % Suomen kokonaistuotannosta. Kauran osuus luomuviljasta on 70 %.

Luomuviljasato pysyi pitkään lähes muuttumattomana - noin 70-80 milj. kilossa vuodesta 2011 vuoteen 2018 asti. Vuonna 2019 luomusato lähes kaksinkertaistui ja kasvu jatkui vuonna 2020, kun luomuviljasato ylsi jo yli 130 milj. kiloon. Vuonna 2021 sato notkahti, kun kuivuus kutisti peltokasvien satoa. Vuonna 2022 puolestaan saavutettiin luomuviljassa ennätys sato kaurasadon lähes kaksinkertaistuessa edellisvuodesta.

Luomuviljasato vuosina 2012-2022

Lähde: Luke, Satotilasto

Suomen ruistuotannosta luomun osuus on vaihdellut 6-16 % välillä. Määrällisesti luomuruista on tuotettu 4-10 milj. kg vuosittain. Kauran tuotanto on vuositasolla paljon suurempi. Luomukauran sato on noussut kymmenessä vuodessa 40 milj. kilosta 107 milj. kiloon. Suomen kaurasadosta luomutuotettua oli vuosikymmen sitten noin 4 % ja vuonna 2022 osuus nousi 9 %:iin. Luomuvehnän ja -ohran sato on pysytellyt 0,5-3 %:n osuutena viljalajin kokonaistuotannosta.

Kuten muustakin viljasta, myös luomuviljasta suurin osa on rehukäyttöä - pääosin luomukotieläimille. Kotimainen viljaa käyttävä teollisuus on ostanut viime vuoden sadosta syksyn aikana yli neljänneksen eli lähes 45 milj. kg. Suurin osa siitä on kauraa, lähes 35 milj. kg. Rukiin puolivuotisolomäärä oli vajaa 5 milj. kg ja vehnän lähes 4 milj. kg. Viime vuosina arvio luomurukiin elintarvikejauhatusmäärästä on ollut noin 5 milj. kg vuosittain. Luomukauran käyttö elintarviketeollisuudessa on todennäköisesti kasvanut viime vuosina. Viitisen

vuotta sitten luomukauran elintarvikekäytön määräraarvio oli vajaa 30 milj. kg ja vuonna 2022 käyttö oli jo 41 milj. kg.

Myllytuotteet tärkeä luomun vientituote - ei lainkaan jyväviljan vientiä

Päinvastoin kuin tavanomaisen kauran osalta - luomukauraa ei Suomesta vuonna 2022 viety ulkomaille. Kauratuotteiden muodossa Suomessa tuotettua kauraa sen sijaan vietiin runsaasti - noin 40 % luomutuotteiden viennin arvosta oli luomu-

myllytuotteita. Luomun osuus myllytuotteiden kokonaisviennin arvosta oli myös suuri - noin 30 %. Kauratuotteet, kuten hiutaleet ja leivät, ovat päävientituotteita, joiden parhaina kilpailuvaltteina pidetään korkeaa laatua, turvallisuutta ja hyvää saatavuutta.

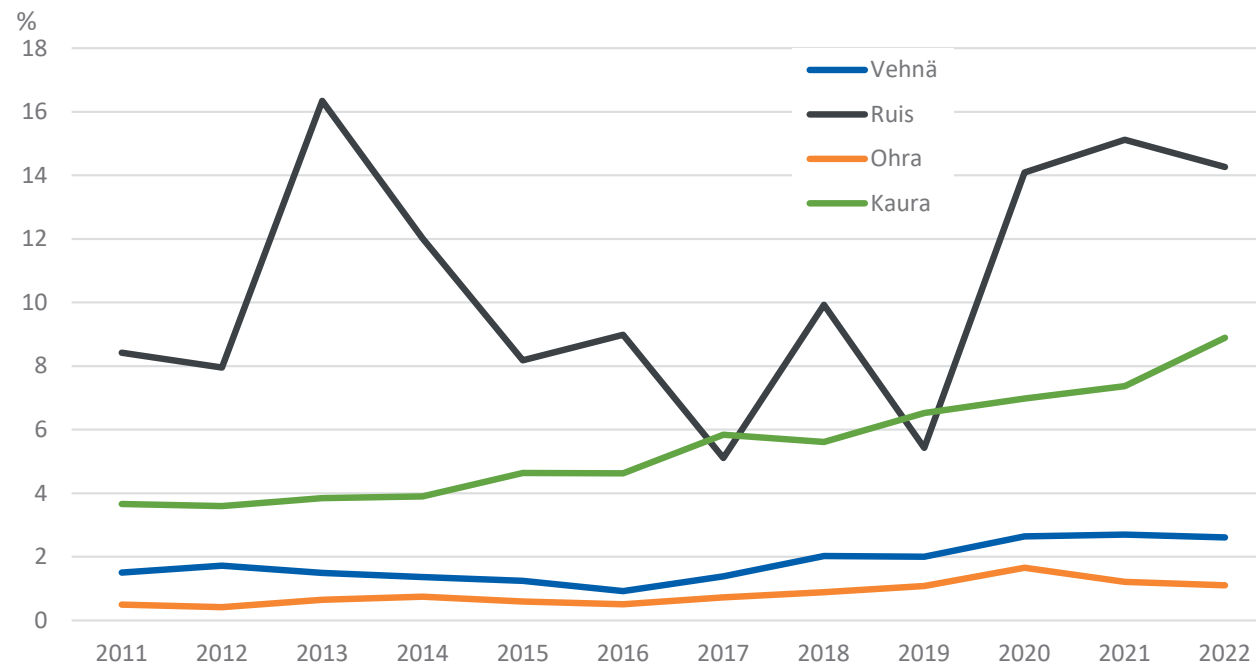
Tilastot ja lähteet

Satotilasto

ProLuomu, Luomuelintarvikkeiden vientiselvitys 2022.

Puma, M.J., Bose, S., Young Chon, S. and Cook. B.I. 2015. Assessing the evolving fragility of the global food system, *Environmental Research Letters*, Volume 10, Number 2

Luomuviljan osuus kokonaissadosta 2011-2022, %

Lähde: Luke, Satotilasto

Öljy- ja valkuais- kasvimarkkinat

Csaba Jansik

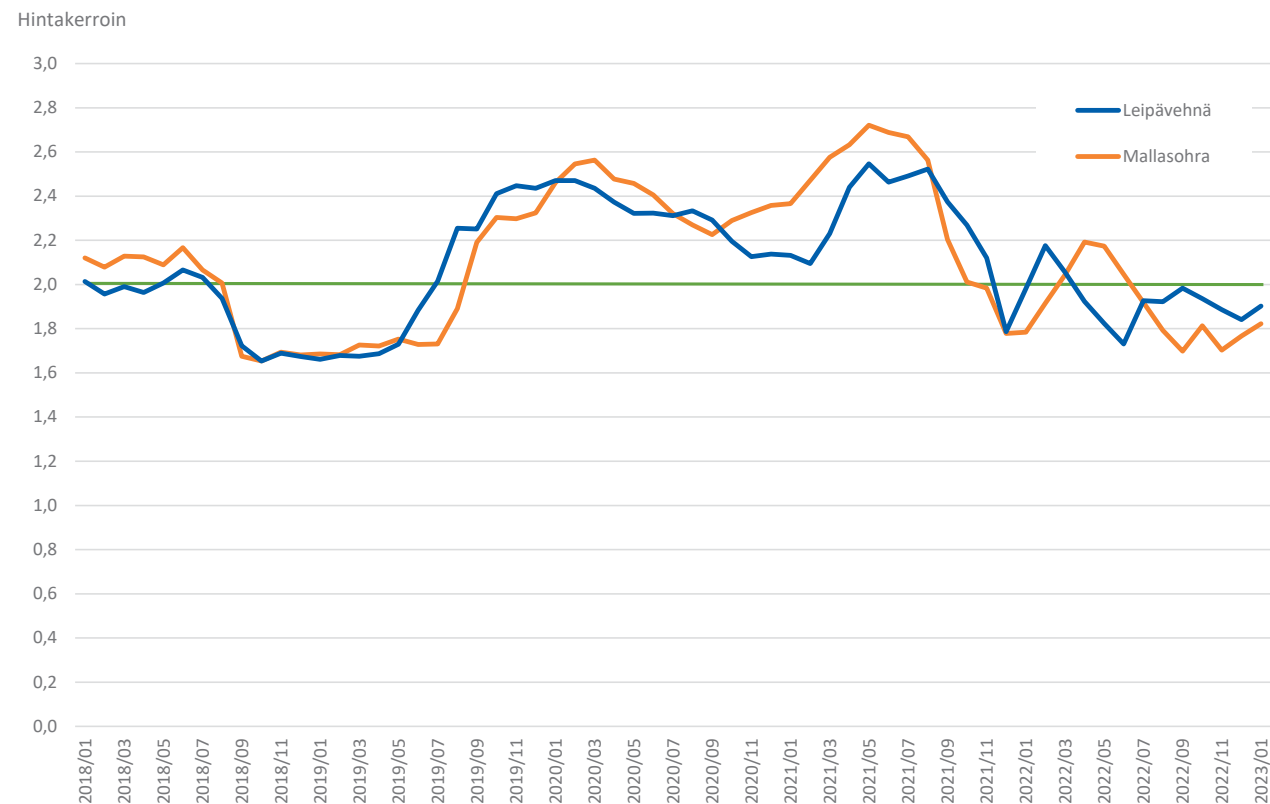
Vuonna 2022 sekä öljykasvien että valkuaiskasvien tuotantovolyymit nousivat kasvaneiden pinta-alojen ja hyvien keskisatojen ansiosta. Täydennysvalkuaisen omavaraisuus kohosi edellisvuosien tasosta tuntuvasti, ollen lähes 27 %. Vuoden 2023 sadot jäänevät kuitenkin normaalisääoissa edellisvuoden tasosta, mikä palauttaisi kuluvan vuoden omavaraisuusteen jälleen alemmalle tasolle.

Kesälle 2023 jälleen luvassa pienempi öljykasvisato

Kevään 2022 korkeat hinnat, etenkin suhteutettuna viljelyalasta kilpaileviin viljoihin, saivat aikaan 13 %:n kasvun öljykasvien kylvöaloissa. Vuoden 2022 sato onnistui kohtuullisen hyvin etenkin rapsin osalta ja tuotanto kasvoi edellisvuoteen nähden 37 %, liki 57 milj. kiloon.

Syysöljykasvien suosio on kasvanut, koska onnistuessaan niiden satopotentiaali on suurempi kuin kevätöljykasvien. Syksyn 2021 ennätyksellisestä 10 000 ha:n kylvöalasta kuitenkin vain alle viidenes talvehti, mikä jarrutti hieman viljelijöiden halukkuutta lisätä syysöljykasvien kylvöalaa. Syksyllä 2022 syysrypsiä ja -rapsia kylvettiin kuitenkin yhteensä 6 000 ha, mikä on tilastointijakson toiseksi korkein syysöljykasviala. Talvehtimisprosentti on odotettavasti viimevuotista korkeampi, mutta tarkka osuus selviää vasta kevään edetessä.

Rypsin/rapsin hintasuhde leipävehnään ja mallasohraan 2018-2023

Lähde: omat laskelmat, Luke, Maataloustuotteiden tuottajahinnat.

Odotukset vuoden 2023 sadon suhteen ovat maltillisia, ennusteiden mukaan kokonaiskylvöala on palautumassa 2021 tasolle. Öljykasvien kylvöaikomuksia pidättelevät vallitsevat hintasuhteet. Rypsin ja rapsin hinta on ollut jo syksystä 2022 alkaen laskusuuntainen ja sen suhde leipävehnän ja mallasohran tuottajahintoihin on heikentynyt alit-

taen hintakertoimen arvon kaksi. Tämä ei riittäne kannustamaan kylvöalan lisäämiseen. Öljykasveja pidetään tuotantokasvina, jotka vaativat huolellisuutta, pellon hyvää kasvukuntoa, ravinteita ja täsmällistä kasvinsuojelua. Viime vuoden sääolosuhteet ja satotasot ovat osoittaneet viljojen olleen varmempia ja helpompia vaihtoehtoja etenkin

siellä, missä ei pystytty varmistamaan panosten korkeaa käyttöä.

Öljykasvien sadon arvioidaan olevan 41 milj. kg olettaen normaalikasvuolosuhteet ja keskipitkän aikavälin keskisato. Se olisi paluuta vuoden 2021 tuotantotasoon. Suomen kokonaiskysyntään nähden kotimaan tuotanto kattaa vain murto-osan.

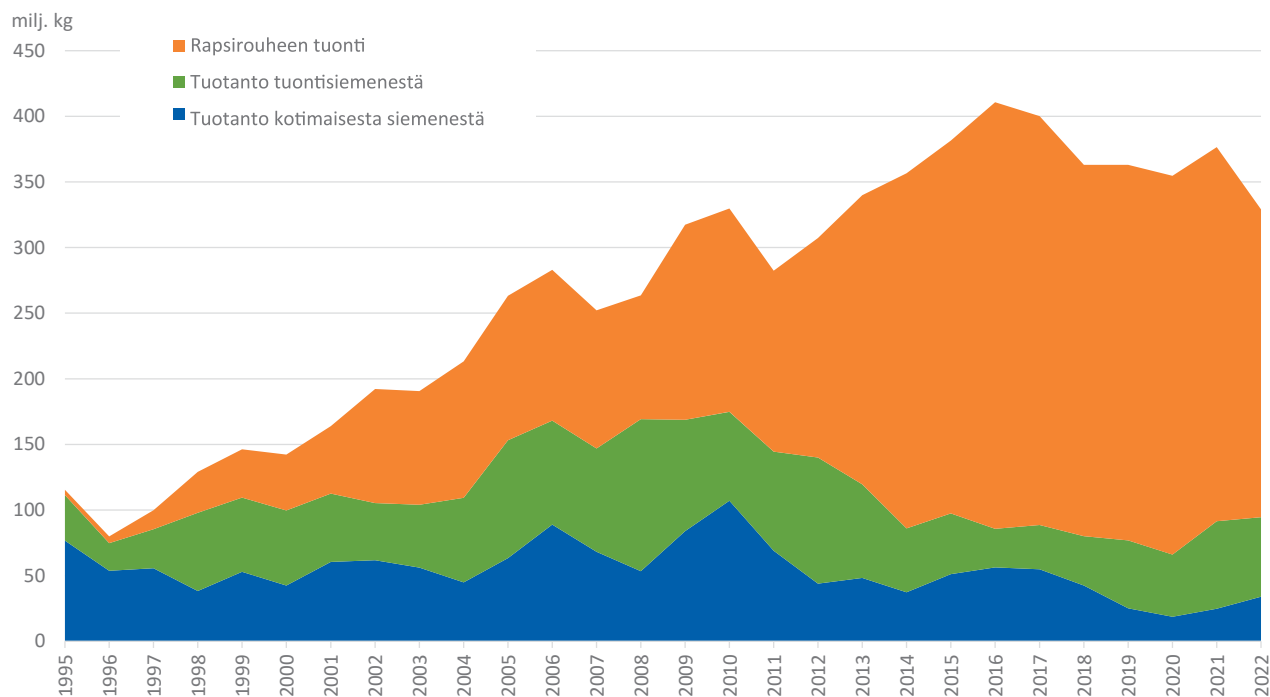
Öljykasveja tarvitaan sekä siitä puristetun öljyn että rouheen takia paljon.

Tuonnissa Venäjän osuus onnistuttu korvaamaan

Suomessa puristetusta rypsiä ja rapsista kotimaisen siemenen osuus kasvoi vuonna 2022 35 %:iin edellisvuosien 28-29 %:sta. Rapsin sie-

mentä on tuotu Suomeen puristettavaksi tasaisesti kaikista kolmesta Baltian maasta viimeisten vuosien aikana. Kun myös rapsirouheen tuonti otetaan huomioon, kotimaisista siemenistä puristetun rouheen osuus koko rapsirouhetarjonnasta oli vain hieman yli 10 % vuonna 2022. Suhdeluku oli vuosina 2020 ja 2021 vain 5-7 %, ja vuoden 2023 osuus on vaarassa luisua jälleen samoihin lukemiin.

Rypsin/rapsin rouheen kokonaistarjonta Suomessa alkuperälähteittäin

Lähde: Luke satotilastot, Tulli ULJAS tietokanta.

Tuontirapsirouheen volyymit laskivat vuonna 2022 alle 235 milj. kiloon edellisvuoden 285 milj. kilosta, koska öljy- ja palkokasveista saatiin Suomessa hyvä sato. Tuontia monimutkaisti Venäjän aloittama hyökkäyssota Ukrainaan. Tasaisen kasvun seurauksena Venäjän osuus Suomen rapsirouhetuonnista ylsi vuonna 2021 jo lähes 36 %:iin. Vuonna 2022 Venäjän osuutta jouduttiin korvaamaan osittain muista Itä-Euroopan maista, kuten Valko-Venäjältä, Liettuaista ja Puolasta. Venäjältä tuli vuonna 2022 enää 11 % rapsirouhetuonnista. Saksasta tuotiin 53 % ja Virossa 9 % edellisvuoden tapaan.

Toisen tärkeän valkuaisrehuraaka-aineen, soijarouheen, tuonnissa Venäjän osuus oli vuonna 2021 myös merkittävä, 31 %. Hankintakanavien uudelleen järjestely osoittautui haasteelliseksi Venäjän hyökättyä Ukrainaan. Lopulta Venäjän tuonti on onnistuttu korvamaan kasvattamalla tuontia Saksasta ja Alankomaista. Soijarouheen tuontivolyymit kasvoivat 144 milj. kiloon edellisvuoden 125 milj. kilosta. Samalla on jatkunut Suomen oma rouhevienti ennen kaikkea Norjan kalasektorille, joka huomioimalla soijarouheen nettotuonti oli vuonna 2022 noin 94 milj. kg, eli 7 % enemmän kuin edellisvuonna.

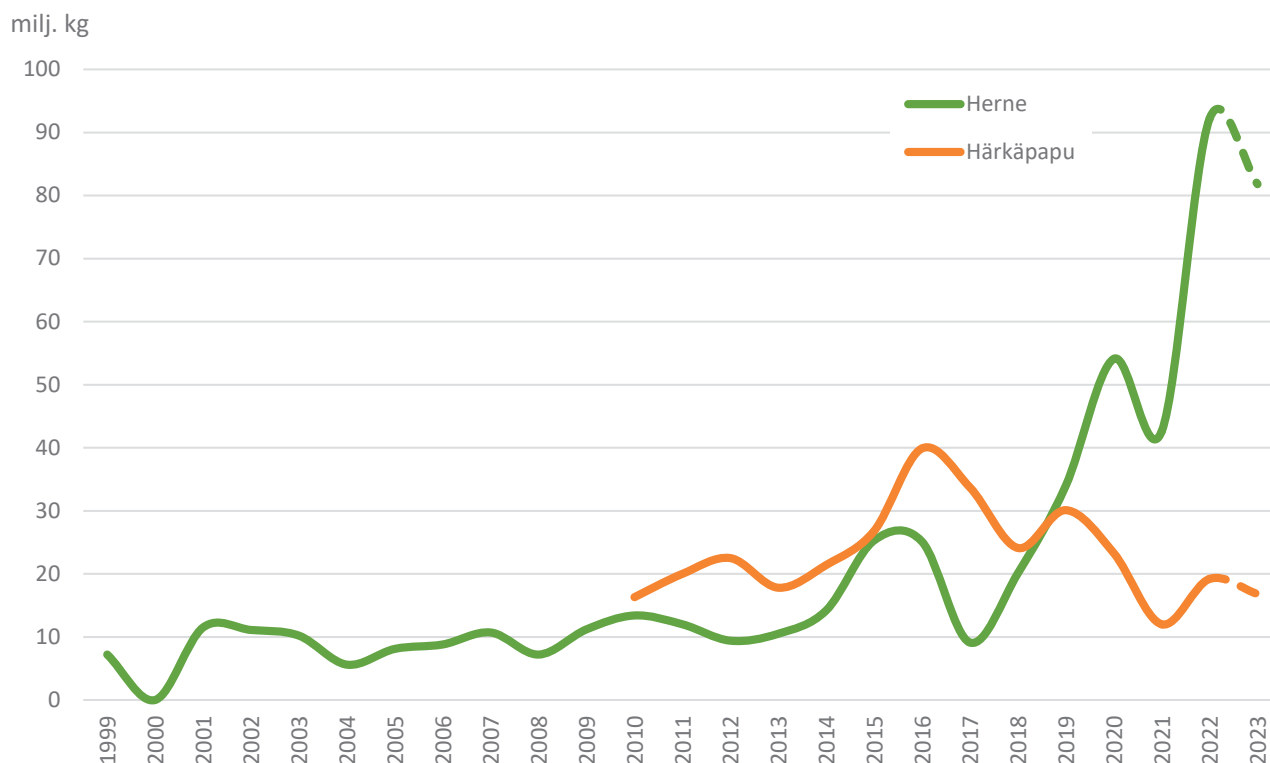
Auringonkukkarouhetta tuodaan Suomeen joka vuonna noin 4-5 milj. kg ja viime vuosien aikana se oli kokonaan Venäjältä peräisin. Vuonna 2022 auringonkukkarouheen alkuperämaa vaihtui Venäjältä lähes täysin Ukrainaan, josta tuli 89 % tuonnista ja Venäjältä vain 4 %. Lisäksi Liettuasta tuotiin 6 %.

Herneestä on tullut kotimaisen täydennysvalkuaisrehun pääkasvi

Herneen tuotantovolyymit ylsivät 92 milj. kiloon vuonna 2022, mikä on kaikkien aikojen suurin hernesato Suomessa. Tuotanto yli kaksinkertais- tui edellisvuoteen nähden. Nopeasti kasvanutta suosiota selittää useampi tekijä. Herneen viljely-

varmuus on hyvä, ja se sopii hyvin peltokasvien viljelykiertoon. Ravinteista se vaatii vain fosforia ja kaliumia, sen sijaan tyypeä vain vähän tai ei lainkaan. Jälkimmäinen on osoittautunut vahvaksi argumentiksi juuri korkeiden lannoitehintojen aikaan. Herneellä on vakiintunut paikka rehuvalmistajien resepteissä ja sille on vahva kysyntä. Keski- sadot ovat uusien lajikkeiden myötä kasvaneet ja se on tuonut viljelijöille parempaa tuottoa kuin esimerkiksi härkäpapu.

Herneen ja härkäpavun tuotannon kehitys Suomessa vuosina 1999-2023e

Lähde: Luke satotilastot. Huom.: 2023 luvut ovat arvioita. Herne ilman tarhahernettä ja hernesäilörehua. Härkäpapu ilman säilörehua.

Herneala nousee ennusteiden mukaan 5 % keväällä 2023, yltäen jo 36 300 ha:iin. Silti kokonaistuotanto jäänee vain 82 milj. kiloon. Se on yli 10 % vähemmän kuin viime kesän ennätys-sato, mikä saatiin aikaan suuren kylvöalan lisäksi kaikkien aikojen korkeimmalla keskisadolla suotuisista sääolosuh-teista johtuen.

Härkäpavun viljelyhalukkuutta jarruttaa edelleen sen herkkyys kuivuudelle. Viime vuosien aikana sen keskisadot ovat laskeneet kuumien ja kui-vien kesien takia. Se on vähentänyt myös viljelyn taloudellista houkuttelevuutta. Herneen ja här-käpavun välinen hintaero oli keväällä 2023 vain 20-30 €/t härkäpavun eduksi, mutta herneestä on saatu vuosien aikana 50-70 % enemmän satoa. Härkäpavun käytön lisäämistä edelleen rasittavat haitta-aineelliset lajikkeet, vaikka markkinoilta löytyy haitta-aineettomiakin. Toinen haaste on ny-kyisten lajikkeiden pitkä kasvuaika.

Vaikka härkäpapualan ennustetaan nousevan 7 % edellisvuoteen verrattuna, tuotanto jäänee 10 % vähemmäksi, alle 17 milj. kiloon samasta syystä kuin herneen tapauksessa. Vuonna 2022 härkäpa-vun keskisato poikkesi monen vuoden keskiarvos-

ta reilusti ylöspäin, eikä yhtä korkeaa tasoa voida pitää itsestään selvyytenä.

Ruoan hinnannousu murentaa luomun kysyntää

Öllykasvien luomuala on yli kaksikertaistunut vuosien 2020 ja 2022 välillä, yltäen jo 4 400 ha:iin. Luomuhernettä korjattiin vuonna 2022 noin 4 000 ha:lta ja luomuhärkäpapua 2 200 ha:lta. Luomualan osuus kasvoi öljykasveilla ja härkäpavulla, mutta laski herneellä johtuen kokonaisalan merkittävästä kasvusta.

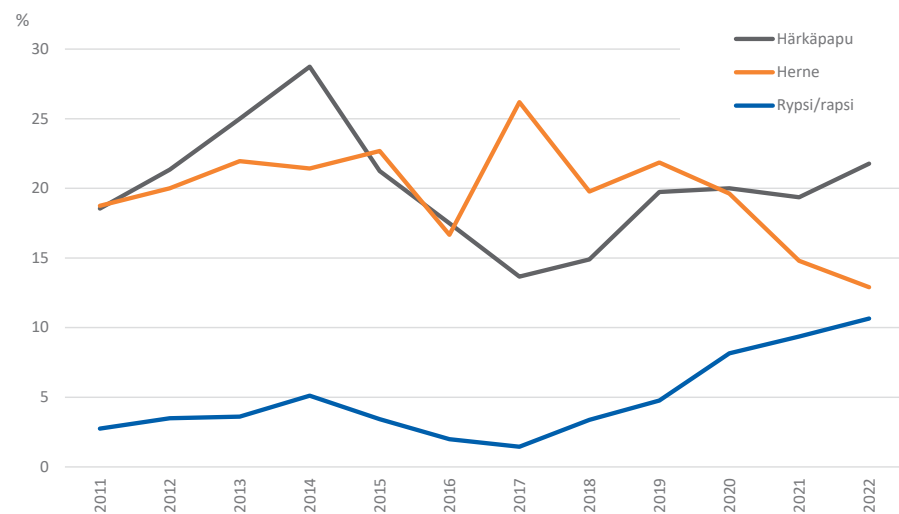
Luomun osuudet kokonaistuotannosta ovat korjuualaosuusia pienempiä luomun matalammista keskisadoista johtuen. Vuonna 2022 luomuöljy-

kasveja oli 5 %, luomuhernettä 9 % ja luomuhärkäpapua 16 % kokonaistuotannosta.

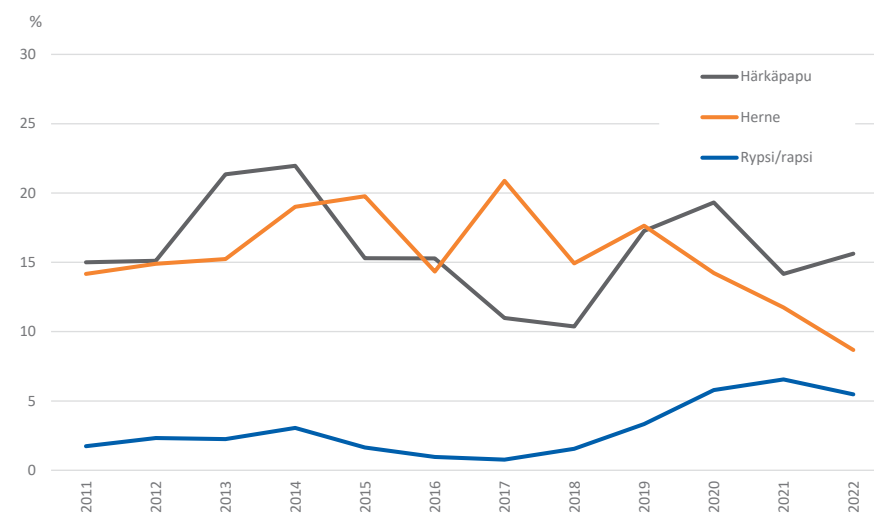
Vuoden 2022 tuotantoa koskevat kylvöpäätökset tehtiin ennen ruoan hinnan varsinaista nousua. Hinnan nousu on vaikuttanut keväästä 2022 lähtien etenkin korkeampihintaisten elintarvikkeiden kysyntää alentavasti. Ilmiö koskee luomutuotteita yleisesti ja eläinperäisiä luomuelintarvikkeita erityisesti. Suurin osa luomuöllykasveista ja -valkuaiskasveista on käytetty rehunvalmistuksessa. Vuoden 2023 luomupinta-alat ja -tuotanto jäävät oletettavasti edellisvuotta pienemmäksi. Myös niiden käytön todennäköisyys tavanomaisten tuotteiden seassa kasvaa.

Luomun osuus pinta-alasta

Luomun osuus sadosta

Lähde: Luke, satotilastot

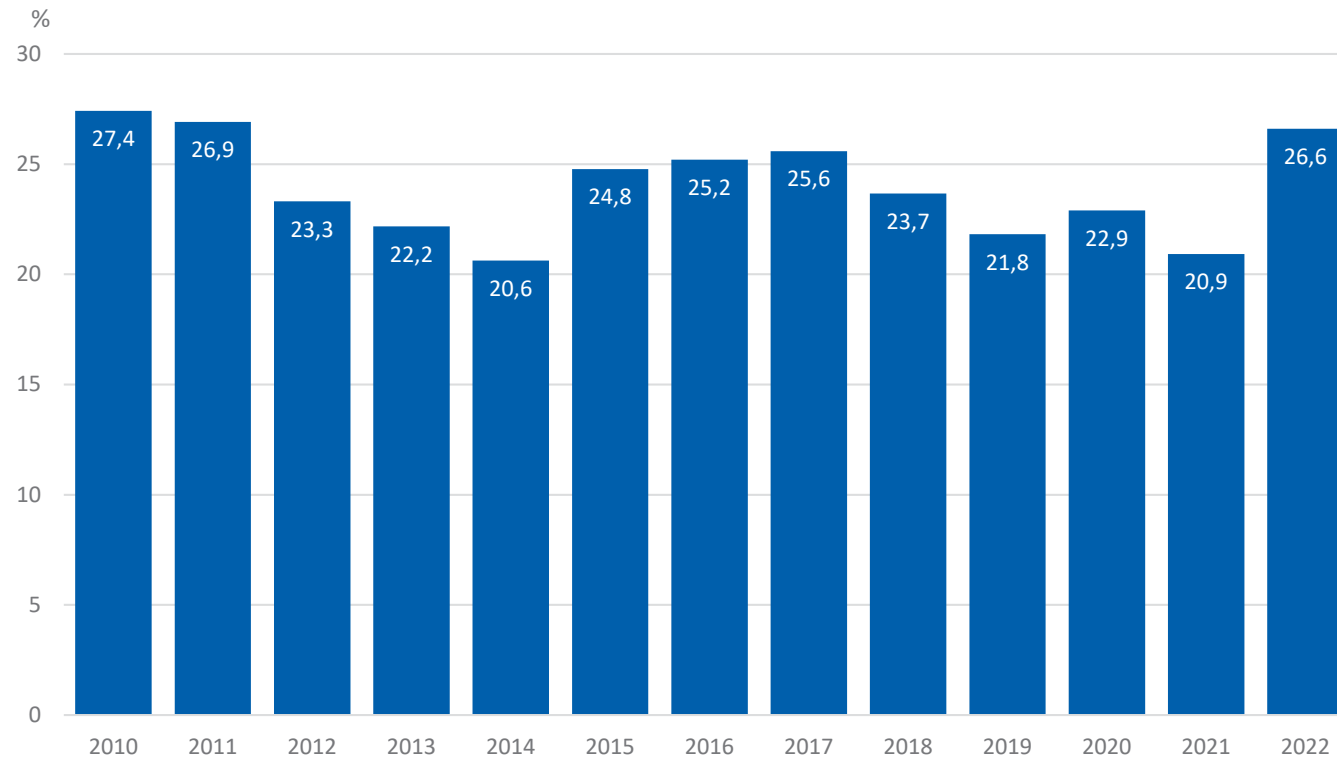
Täydennysvalkuaisomavaraisuudessa reipas nousu

Täydennysvalkuaisien omavaraisuudessa on tapahtunut ilahduttava käänne monta vuotta kestäneen alamäen jälkeen. Se nousi vuonna 2022 useita prosenttiyksiköitä edellisvuoden arvosta saavuttaen 26,6 %, joka on lähellä 2010-luvun alun tasoa.

Käänteen taustalla on useita edellä jo kuvattuja tekijöitä, kuten kotimaisen rypsin ja rapsin tuotannon kasvu sekä ennätyskorkea hernesato. Kotimaisen raakavalkuaisen määrä kasvoi sivuvirrat mukaan lukien vuonna 2022 kolmanneksella. Samaan aikaan raakavalkuaistuonnin määrä väheni yli 4 %. Kokonaisrouhetuonti - soijan, rapsin ja auringonkukan - yhteenlaskettu määrä aleni 8 %:lla, mutta osa rapsirouhetuonnista vaihtui soijarouheeseen, jossa on korkeampi valkuaispitoisuus.

Tuonnista on perinteisesti katettu se määrä, mikä kotimaisen tuotannon lisäksi on tarvittu, kotimaisen tuotannon kasvaessa tuonti siis luonnollisesti laskee. Mikäli ensi vuodelle ennustetut öljy- ja valkuaiskasvien matalammat tuotantovolyymit toteutuvat, ne enteilevät tuonnin nousua ja samanaikaisesti täydennysvalkuaisen omavaraisuusasteen laskua, jälleen kerran.

Täydennysvalkuaisrehun omavaraisuus, 2010-2022

Lähde: omat laskelmat Luken ja Tullin tilastoja sekä yritysten volyymitietoja käyttäen.

Lihamarkkinat

Csaba Jansik ja Timo Karhula

Kustannusten nousu ja sen myötä kohonneet tuottaja- ja kuluttajahinnat ovat saaneet aikaan näkyviä muutoksia Suomen lihamarkkinoilla. Lihatilojen taloudellinen tilanne on parantunut, mutta tilojen väliset erot ovat kasvaneet. Sekä lihan tuotanto että kulutus vähenivät vuonna 2022 ja molempien ennustetaan supistuvan edelleen myös vuonna 2023. Tuotannossa suurin lasku koettiin vuonna 2022 sianlihassa ja kulutuksessa taas naudanlihassa. Kulutusraenteen painopiste on siirtymässä edullisempiin tuoteryhmiin. Muutosten seurauksena sianlihan omavaraisuusaste heikkenee ja naudanlihan kohoaa.

Lihantuotanto jatkaa laskuaan vuonna 2023

Suomen lihamarkkinoita sävytti vuoden 2022 aikana yhtäältä lihantuottajien kustannusahdinko ja toisaalta alkukesästä nousseet kuluttajahinnat. Lihantuotannolle syntyi paineita kummastakin tekijästä. Vuonna 2022 kaikkien lihalajien tuotanto väheni lukuun ottamatta volyympainoarvoltaan suhteellisen vähäistä kalkkunaa, jonka tuotanto kasvoi 3,4 %.

Sianlihan tuotanto supistui 5,2 milj. kg vuonna 2022, noin 3,2 % edellisvuoteen nähden. Teurastusten määrä pieneni tasaisesti vuoden aikana. Naudanlihan tuotanto väheni 1,7 milj. kg (1,9 %), mutta siipikarjan tuotanto pysyi edellisvuoden tasolla.

Teurastusvolyyymeissa nähtiin kuitenkin vuoden sisäistä vaihtelua. Siipikarjanlihan tuotannossa

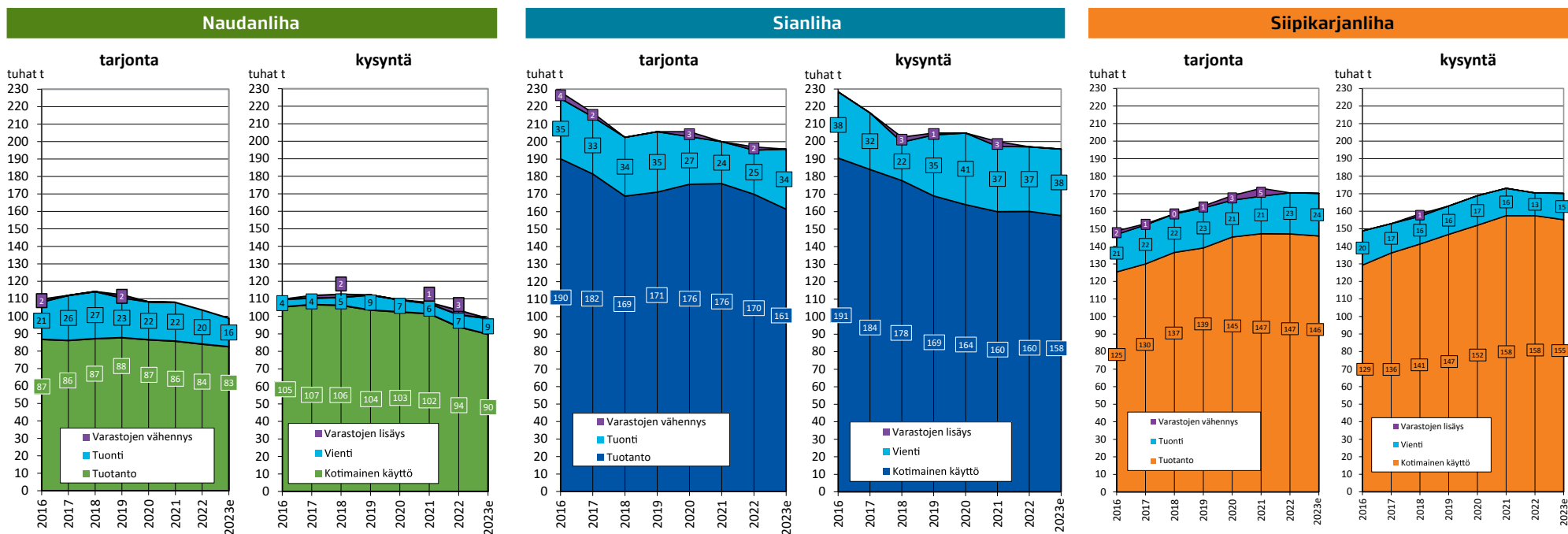
pystytään lyhyen tuotantokierron mahdollistamana vastaamaan hintamuutoksiin nopeasti. Vuoden alun suotuisten hintasuhteiden ansiosta teurasvolyymit nousivat, mutta ne laskivat kesästä alkaen kuluttajahintojen noustua.

Naudanlihan teurastusten kehitys seuraa yleensä vakiokausivaihtelua, alkuvuoden aikana volyymit laskevat ja vuoden toisen puoliskon aikana nousevat. Näin tapahtui myös vuonna 2022, mutta loppuvuoden tuotannon nousu jäi hieman matalammaksi edellisvuoteen nähden. Vuoden 2022 loppua

kohti naudanlihan kulutus laski jyrkästi. Varastotilannetta yritettiin hallita siirtämällä teurastuksia yli vuodenvaihteen.

Vuonna 2023 lihantuotanto alenee ennusteiden mukaan lähes 3 %. Sianlihan tuotannon odotetaan supistuvan jyrkimmin, runsaat 5 %. Se johtuu vuosina 2021-2022 vähentyneestä emakoiden lukumäärästä, mitä vuonna 2023 elpyvä porsastuotos tasapainottaa vain osittain. Sianlihan tuotantoenusteet ovat yleensä varsin luotettavia, koska ne pohjautuvat emakoiden ja siemennysten määriin.

Suomen lihataseet lihalajeittain

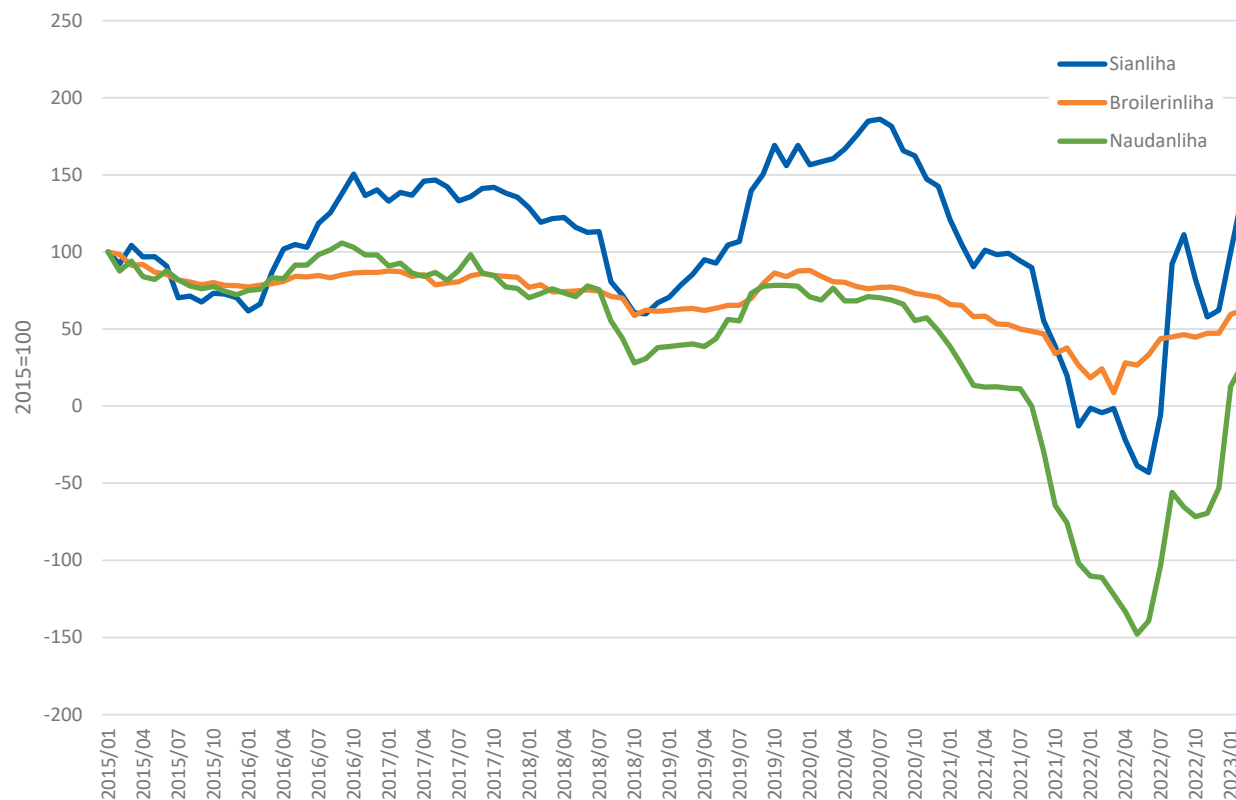
Lähde: Luke, Tulli Uljas tietokanta. Vuoden 2023 ennusteet: Luke ja Kantar.

Sianlihan käyttömuodoissa voi sen sijaan olla iso-jakin muutoksia. Se, kuinka paljon kotimaisesta tuotannosta kulutetaan Suomessa, riippuu useasta tekijästä, kuten kotimaan hintakehityksestä, vientihinnoista ja -mahdollisuuksista sekä tuonin asettamasta paineesta. Kasvava tuonti ja/tai hintasuhteiden kehitys muihin lihalajeihin nähden saattavat vähentää kotimaahan myydyin lihan osuutta, etenkin jos samalla vientimarkkinoilla avautuvat hyvät mahdollisuudet. Toisaalta vuoden 2022 aikana juuri sianliha osoittautui taipuvan monipuoliseen ja joustavaan käyttöön kotimaan markkinoiden eri tuotesegmenteissä, mikä vahvisti sen suhteellista markkina-asemaa.

Naudanlihan tuotannon odotetaan vähenevän vuonna 2023 noin 2 %, eli saman verran kuin edellisvuonna. Pitkistä kasvatusajoista johtuen tuotantomuutokset tapahtuvat hitaasti. Naudanlihan tuotantoketjua on rasittanut jo pidempään vasikoiden ja niiden kasvatuspaikkojen välinen epätasapaino. Vasikkakasvatuspaikkojen pula vahvistui tuottajien luopumispäätösten myötä vuonna 2022. Kasvatuspaikkoja hävisi tasaisesti eri puolilla Suomea. Tilannetta vaikeuttaa se, etteivät investointituet aukea, vaikka uusi tukiohjelmakausi alkoi. Yritykset pyrkivät eri ratkaisuille ja kannustimilla edesauttamaan kasvatuksen jatkumista luopuneiden tilojen toimipaikoilla esimerkiksi ostamalla tai vuokraamalla kasvatuspaikkoja.

Yhtenä ratkaisuna vasikoiden ylitarjontaan voisi olla kasvatuksen kiertövälin nopeuttaminen, jolloin intensiivisemmällä ruokinnalla eläimet saavuttaisivat teuraspainon aiemmin ja lähtisivät nuorempina teurastukseen. Tätä ei ole voinut kuitenkaan toteuttaa viime aikoina korkeiden viljan ja säilörehun hintojen takia. Käytännössä yhtä pitkien kasvatusaikojen sisällä on saavutettu heikompi kasvu ja alhaisemmat teuraspainot kuin ennen. Nuorempina teurastettujen eläinten teuraspaino on pie-

Sian-, broilerin- ja naudanlihantuotannon markkinamarginaali-indeksi (2015=100).

Luke markkinamarginaalit

nentynyt ja lihasaanto laskenut, mikä on johtanut myös kokonaistuotannon laskuun.

Laskuodotukset poikkeuksellisesti myös siipikarjanlihan tuotannossa

Siipikarjanlihan - etenkin broilerinlihan - tuotannossa kiertovälit ovat lyhyitä ja tuotannossa ehdittäin reagoida nopeasti kysynnän muutoksiin. Broilerin hinta on kallistunut tuotantokustannusten

nousun takia. Kesällä 2022 ostovoimaa kuluttajilta vielä löytyi, mutta syksystä eteenpäin ostokäyttäytyminen muuttui. Mikäli hinnat pysyvät nykytasollaan myös kesällä 2023, tulee se vaikuttamaan kulutusta alentavasti. Etenkin arvo-osien kulutuksessa on havaittu laskua, mikä on jatkuessaan johtamassa siipikarjanlihantuotannon vähenemiseen ensimmäistä kertaa sitten vuoden 2009. Tuotannon ennustetaan vähenevän 1,2 milj. kg vuonna

2023, eli noin 0,8 % edellisvuoteen nähden. Vähenys vastaa kahta teuraspäivää vuodessa.

Broilerialalla on ollut hiljaisia rakentamisen vuosia. Suurelle rakentamiselle ei ole tarvetta, mutta korvaavia investointeja tarvitaan lähivuosina etenkin 1970-80-luvun rakennusten sekä korjausinvestointeja ja laitevaihtoja myöhemmin rakennettujen rakennusten osalta. Broilerinlihan tuotannossa tilojen vähenemismuutos on ollut hidasta, vain muutama tila on lopettanut vuosittain, lähinnä pienimmästä päästä. Kahden vuosikymmenen aikana tuottajien lukumäärä väheni 50 tilalla, vuoden 2000 vajaasta 220 tilasta vuoden 2020 170 tilaan. Samaan aikaan tilojen keskikoko kaksinkertaistui 34,3 tuhannesta broilerista 70 tuhanteen. Yksittäisten tilojen osuus Suomen kokonaistuotannosta on kasvanut huomattavasti. Tuotannosta vastaa yhä harvempi tuottajajoukko.

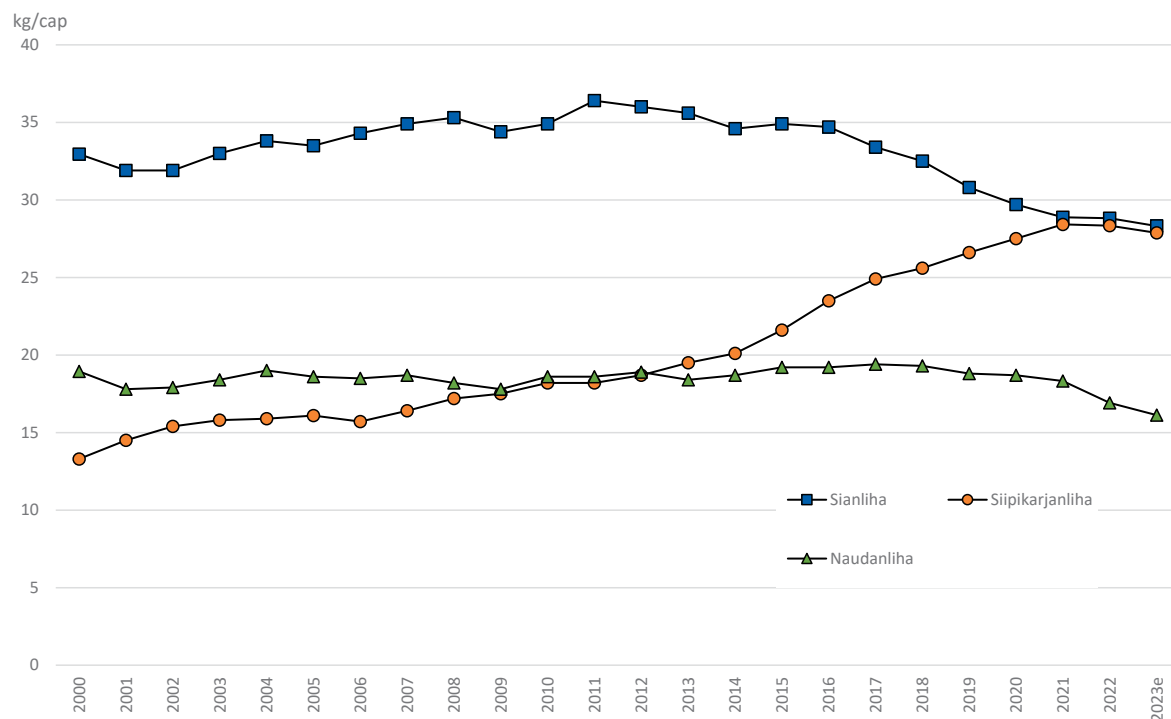
Lihatilojen taloudellinen tilanne parantunut mutta edelleen tiukka

Luonnonvarakeskuksen markkinamarginaalit ovat maatalouden eri tuotantosuntien katetuoton mittareita, jotka mittaavat markkinoilta tulevien tulojen ja kustannusten erotusta. Markkinamarginaalien avulla voidaan tarkastella maataloustuotteiden, kuten sian-, broilerin- ja naudanlihan ja tuotantopanosten hintojen vaihtelun vaikutusta tuottajalle jäävään osuuteen eli marginaaliin.

On huomionarvoista, että marginaalit huomioivat vain osan kustannuksista ja tuotoista, joten ne eivät kuvaa kannattavuutta. Markkinamarginaali on ennemminkin markkinoilta tuleva hintariskien mittari.

Lihan kulutus Suomessa, 2000-2023e

Lähde: Luke, Ravintotaseet, 2023 ennusteet Kantar. Huom: 2023 omat laskelmat Tilastokeskuksen Väestötietojärjestelmää käyttäen.

Markkinamarginaalit olivat viime vuoden alkupuoliskolla jyrkässä laskussa. Sian- ja naudanlihan marginaalit painuivat jopa negatiivisiksi. Kun marginaali on negatiivinen, lihanmyyntituloilla ei kate- ta edes keskeisiä kustannuksia tiloilla.

Lihantuotannon marginaalit ovat kuitenkin kääntyneet noususuuntaisiksi kaikissa tuotantosuunnissa viime vuoden puolenvälin paikkeilla tuot-

tajahintojen nousun seurauksena. Tällä hetkellä marginaalit ovat positiivisia kaikissa lihantuotannon tuotantosuunnissa.

Vaikea taloudellinen tilanne lihatiloilla ei kuitenkaan ole ohi, sillä erot tilojen välillä voivat olla merkittäviä. Erityisesti viime vuosina investointien tilojen taloutta rasittavat huomattavasti kohonneet korot. Eri tuotantopanosten kuten lannoitteiden tai

polttoaineiden hankinta-ajankohdalla tai sähkön sopimuksilla on tuotantopanosten suurten hintavaihteluiden kautta suuriakin vaikutuksia yksittäisten tilojen talouteen. Esimerkiksi broileritiloilla rehun osalta kustannuspaine on toki hellittänyt, mutta untuvikkojen hinta on hiljattain noussut lisää vanhempaispolven tuotantokustannusten kasvun takia.

Hinnannousu on johtanut kulutusmuutoksiin

Suomen lihankulutuksen rakenteessa on useamman vuoden ajan jatkunut siipikarjanlihan suosion kasvu sianlihan kustannuksella, naudanlihan kulutuksen ollessa hyvin vakaa. Ennen 2021 kokonaislihankulutus pysytteli 80 kilon tienoilla henkeä kohden. Vuoden 2022 ja vuodelle 2023 ennustettu hintakehitys on saanut aikaan sen, mihin ravitsemussuositukset ja ympäristövalistus eivät ole pystyneet vuosien ajan. Lihan kokonaiskulutuksen arvioidaan laskevan 78,9 kilosta 75,6 kiloon eli 3,3 kg henkeä kohti kahden vuoden aikana 2021-2023.

Vuonna 2021 alkaneet kustannuspaineet ja sitä seuranneet hinnankorotukset ovat aiheuttaneet kulutusrakenteessa yllättäviä käännteitä. Pitkään vakaana jatkunut naudanlihan kulutus lähti voimakkaaseen laskuun. Lihan hinnan korotukset osuivat samaan aikaan elinkustannusten rajun nousun kanssa ja laskivat kysyntää eniten kalleimman lihalajin osalta.

Lihankulutuksen painopiste siirtyi halvempiin sian- ja siipikarjanlihaan, joiden keskinäisessä asetelmassa on myös koettu yllättävä käänne. Vuodelle 2022 ennustettu siipikarjanlihan kulutuksen kasvu yli sianlihan kulutuksen jäi toteutumatta molem-

pien jäädessä edellisvuoden tasolle. Sianliha säilyttäneen suosituimman lihan aseman myös vuonna 2023. Sen käyttö on kasvanut ruokapalvelusektorilla ravintola-annosten edullisimpana vaihtoehtona. Sian filee on aina ollut edullisempi verrattuna broilerin tai kalkkunan rintafileeseen, mutta hinnannousun jälkeen ero on korostunut entisestään. Ostovoiman heiketessä sianliha sai jalansijaa ravintoloiden ja suurkeittiöiden tarjonnassa etenkin siellä, missä lihan kotimaisuus on tärkeänä lähtökohtana.

Rakennemuutokset näkyvät kulutuksen siirtymisessä eri tuoteryhmien kesken arvo-osista edullisempiin ruhonosiin kuten fileistä jauhelihaan tai broilerin rintafileestä koipiin ja siipiin tai paistileikkeisiin. Sian ja siipikarjan jauheliha on saamassa markkinaosuutta naudan jauhelihasta. Sianlihan kulutusta on osittain kannatellut ostosten siirtyminen leikkeisiin ja valmisruokiin. Myös siipikarjanlihaa sisältävien valmisruokien määrä kasvaa. Kulutuksen painopisteen siirtymistä erilaisiin lihavalmisteisiin ja valmisruokiin myötävaikuttaa joustava käyttö. Esimerkiksi ennen osittain vientiin menneet broilerin siivet ja koivet jäävät nyt Suomeen ja yritykset kehittävät tapoja leikata näitä ruhonosia luuttomiksi ja niiden hyödyntämistä esimerkiksi valmisruoissa.

Vaikka vuosina 2022-2023 tapahtunut lihan yli kolmen kilon kokonaiskulutuksen lasku on suurin vuosikymmeniin, lihan rajun hinnankorotusten valossa kulutuksen 4 % lasku ei silti näytä kovin dramaattiselta. Suhteellisen loiva kulutuksen las-

ku selittyy osittain lihatuotteiden välisillä kulutusmuutoksilla sekä ostokäyttäytymisen muutoksilla, joita hintakehitys on saanut aikaan. Ostoksia saatetaan harkita tarkemmin ja lihan kallistuessa paineet hävikin vähentämiseksi ovat lisääntyneet. Edullisemmat vaihtoehdot kuten kaupan omat merkit etenkin valmisteissa ja valmisruoissa sekä erilaiset tarjoukset kuten punalaputetut alennustuotteet ovat kasvattaneet suosiotaan. Tuontiliha on myös yksi huokeammista vaihtoehdoista.

Tuonti ja vienti^[1]

Lihan tuonti- ja vientivirtoja luonnehti vuonna 2022 kaupan arvon merkittävä nousu. Volyymit nousivat eniten siipikarjanlihan ja sen valmisteiden tuonnissa. Broilerinlihan ja sen valmisteiden tuonti lisääntyi 26 %, 16,8 milj. kilosta 21,2 milj. kiloon. Tuonnin arvo nousi 47 % ja ylsi lähes 95 milj. euroon vuonna 2022. Suurimmat tuonnin alkuperämaat olivat Saksa (18 %), Thaimaa (17 %) ja Puola (11 %).

Kalkkunan ja sen valmisteiden tuontimäärät ovat pienempiä, volyymit kasvoivat 2,5 milj. kilosta 3 milj. kiloon ja arvo 10 milj. eurosta 15 milj. euroon. Noin 90 % tuonnista on peräisin Saksasta ja Puolasta.

Sianlihan ja sen valmisteiden tuonti nousi maltillisemmin, vuoden 2022 tuontivolyymit nousivat 23 milj. kiloon edellisvuoden 20,4 milj. kilosta. Tuonnin arvo ylsi jo lähes 100 milj. euroon vuonna 2022. Volyymit nousivat 13 % ja arvo 33 % edellisvuoteen nähden. Suurin osa, 44 % vuoden 2022 tuonnista, tuli Saksasta. Loput tuonnista jakautui monen eri

alkuperämaan kesken, joista suurimmat olivat Itävalta (6 %) ja Tanska (4 %).

Naudan tuontivolyymit pysyivät vuonna 2022 lähestulkoon edellisvuoden tasolla. Naudanlihaa ja sen valmisteita tuotiin jälleen noin 20 milj. kiloa. Tuonnin arvossa nähtiin kuitenkin 34 % kasvu edellisvuoteen verrattuna, kun se ylsi jo lähes 114 milj. euroon vuonna 2022. Suurin osa tuonnista oli peräisin Italiasta (17 %), Tanskasta (16 %), Saksasta (12 %) ja Alankomaista (9 %).

Ulkomaankauppataase oli positiivinen lihalajeissa ainoastaan sianlihassa. Vuonna 2022 sianlihaa ja sianlihan valmisteita vietiin 120 milj. euron arvosta, mikä ylittää tuonnin arvon 20 milj. eurolla. Viennin rakenteessa suurin paino on edelleen jalostamattomalla lihalla ja eri ruhonosilla. Valmisteiden osuus viennin arvosta oli ainoastaan prosentti. Sen sijaan tuonnin arvosta neljäsosa oli sianlihavalmisteita. Keskihinnaltaan valmisteet ovat yleensä noin kaksi kertaa kalliimpia jalostamattomaan lihaan nähden. Suomen viennin volyymit olivat alhaisemmasta yksikköhinnasta johtuen tuontivolyymeja huomattavasti suuremmat, vuonna 2022 ne ylsivät 51,7 milj. kiloon, mikä on 1,3 milj. kg edellisvuotta vähemmän.

Kiinan markkinoilla sianlihan hinta laski rajusti kotimaan tarjonnan lisääntyttyä. Vientiä on jouduttu uudelleen ohjaamaan paremmin maksaville Aasian markkinoille kuten Etelä-Koreaan, Uuteen-Seelantiin ja pienessä määrin Japaniin. Vienti kasvoi myös Euroopan maihin kuten Viroon, Puolaan ja Ruotsiin,

[1] Tässä osiossa esitetyt tuonnin ja viennin volyymit ovat lihataseiden ulkomaankauppaluvuista. Lihataseiden volyymit on teollisuustoimijoiden hyväksymillä kertoimilla muunnettu Kantar TNS:n toimesta luullisiksi. Tässä osiossa esitetyt luvut, mm. yksikköhinta -laskelmat ja aikasarjat, pohjautuvat puolestaan suoraan Tullin ULJAS-tietokannan lukuihin.

jossa hintataso oli niin ikään Kiinan markkinoita korkeampi.

Tuoreen, jäädytetyn ja jäädytetyn sianlihan lisäksi toiseksi suurin tuoteryhmä oli sian muut syötävät osat, joilla yleensä ei ole kotimaan tai Euroopan markkinoilla kysyntää. Tuoteryhmän 21,5 milj. euron viennistä 83 % suuntautui Kiinaan ja yli 10 %

muihin Aasian maihin kuten Taiwaniin, Singaporeen, Etelä-Koreaan ja Thaimaahan.

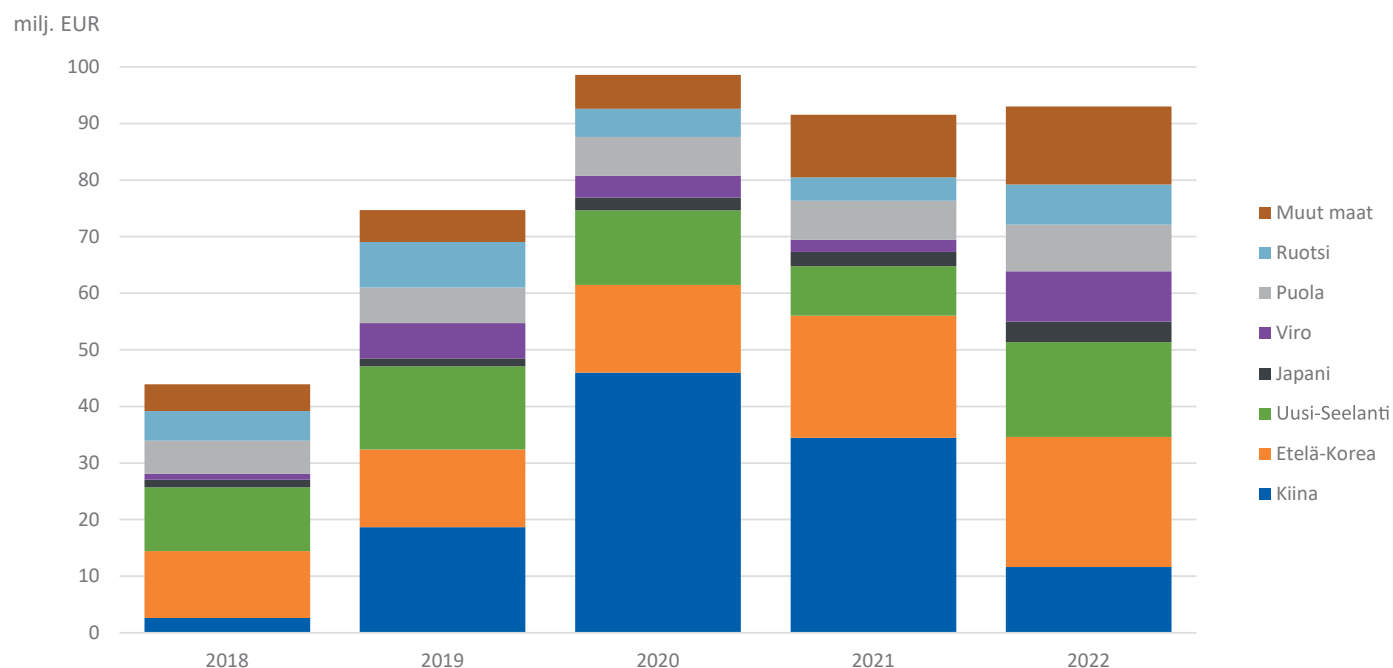
Lihan omavaraisuusaste edelleen 97 %

Lihan kokonaisomavaraisuudessa ei ole tapahtunut suuria muutoksia. Se kohosi vuonna 2020 97 %:iin ja on pysynyt siitä lähtien samalla tasolla. Myös vuonna 2022 ja 2023 se on lähellä 97 %:n ta-

soa. Vakaan tason taustalla on kuitenkin naudanlihan ja sianlihan omavaraisuuden vastakkaiset kehityssuunnat.

Naudanlihantuotanto vähenee reilusti hitaammin kuin sen kulutus, mikä nostaa naudanlihan omavaraisuusasteen vuoden 2021 85 %:sta 92 %:iin vuonna 2023. Sianlihan omavaraisuusaste kehittyy

Tuoreen, jäädytetyn ja jäädytetyn sianlihan viennin arvo kohdemaittain vuosina 2018-2022

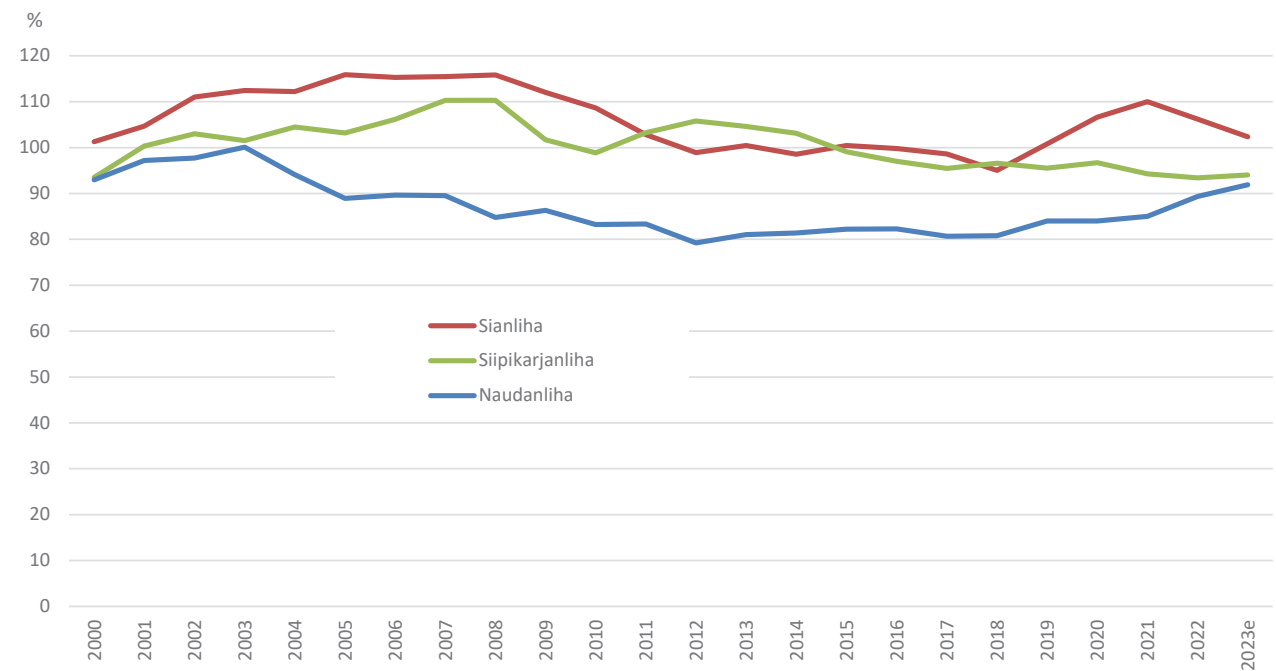

Lähde: Tulli, ULJAS tietokanta. Huom. ryhmän CN0203 lukuja.

vastakkaiseen suuntaan, tuotanto on sukeltanut vuosina 2022-2023 yhteensä yli 8 % vuonna 2021 heikentyneiden kotimaan- ja vientimarkkinanäkymien takia. Sianlihan kulutuksen 3,5 %:n vuosittainen lasku taittui yllättävästi alle prosenttiin vuonna 2022 ja myös vuodelle 2023 laskun ennakoidaan olevan alle prosentin verran. Näin kulutus ja tuotanto ovat lähentyneet toisiaan ja omavaraisuusaste aleni vuoden 2021 110 %:sta 102 %:in vuonna 2023.

Siipikarjanlihan omavaraisuusaste on pysynyt vuoden 2021 tasolla tuotannon ja kulutuksen kehittyessä samansuuntaisesti. Vuonna 2023 se on arviolta 94 %.

Lihan omavaraisuusaste Suomessa, 2000-2023e

Lähde: laskelmat lihataseesta, Luke ja Kantar

Maitomarkkinat

Olli Niskanen ja Sanna Vuorisalo

Maitosektorille vuosi 2022 oli taloudellisesti hyvin poikkeuksellinen. Edellisvuonna alkanut kustannuskriisi jatkui, mutta vuoden alussa alkanut tuottajahintojen poikkeuksellinen nousu sai lopulta katetuottojen syöksyn taittumaan. Vuoden lopussa etenkin rehukustannusten tasaantuminen kohtuullisen hyvän viljasadon turvin mahdollisti maidon katetuoton toipumisen edellisvuosien keskimääräiselle tasolle. Euroopassa maidon tuottajahinnat ovat kuitenkin jo kääntyneet korkeimmilta tasoilta laskuun ja vuonna 2023 myös Suomessa tullaan palaamaan lähemmäs viime vuosien tilannetta.

Kannattavuus myllerryksessä

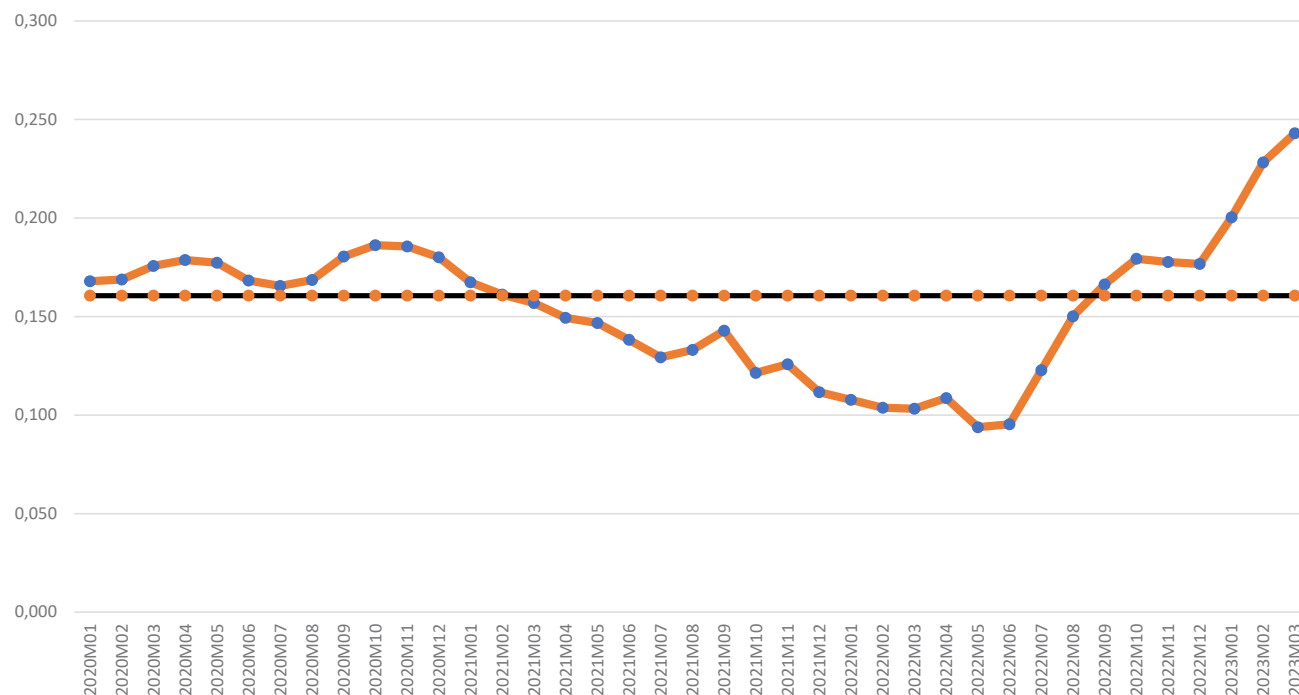
Keskimääräinen tuottajahinta nousi vuoden aikana historiallisen korkeaksi. Korkein keskimääräinen hinta saavutettiin joulukuussa 2022, jolloin keskihinta oli peräti 55,97 euroa per litra, pitoisuuksien ollessa rasvan osalta 4,57 % ja valkuaisen 3,60 %. Pitoisuushinnoittelua on vahvistettu vuoden 2023 alusta alkaen, joskin meijereiden välillä hinnoittelussa on eroavaisuuksia. Keskimääräinen kymmenyksen hinta tammikuussa 2023 (joulukuussa 2022) oli rasvan osalta 0,50 (0,39) snt ja valkuaisen osalta 0,66 (0,64) snt. Pitoisuuksien arvojen nousu on jatkumoa nestemaitojen alenevaan kysyntään, jonka perusteella maidon nesteosalla on yhä vähemmän arvoa meijeriteollisuudessa.

Maidontuotannon katetuotto markkinamarginaalilla mitattuna on käynyt läpi ennennäkemättömiä muutoksia yhden vuoden aikana. Alimmillaan marginaali painui alle 10 sentin tason kesällä 2022 tuotantopanosten hintojen ollessa korkeimmil-

laan. Etenkin reuhintojen palautuminen kevään korkeimmista lukemista yhdessä tuottajahintojen nousun kanssa nosti kuitenkin marginaalin tasoa nopeasti ja vuoden lopussa taso oli edellisvuosille tyypillisellä noin 18 sentin tasolla. Alkuvuonna marginaali kohosi jo varsin korkealle, yli 22 sentin tasolle, kun keskeisten tuotantopanosten kuten rehuviljan ja lannoitteiden hinnat jatkoivat laskua maidon hinnan pysytellessä vielä vuoden alku-

kuukausien aikana korkealla yli 55 sentin tasolla. Tilojen kohtaamassa katteessa vaihtelua on ollut poikkeuksellisen paljon: etenkin varastoitavien tuotantopanosten hankinta-ajankohdalla on nyt ollut suuri merkitys. Kauppaa kaikista korkeimmilla panoshintojen hetkillä käytiin todellisuudessa kuitenkin vain vähän. Toisaalta myös maidon tuottajahinnoissa meijereiden välillä on ollut poikkeuksellisen suuria eroavaisuuksia.

Markkinamarginaali snt/litra

Rakennekehitys herättää kysymyksiä

Vuonna 2022 meijerimaidon tuotanto oli 2 151 milj. litraa, mikä oli kaksi prosenttia vähemmän kuin vuonna 2021. Maitoa tuotti vuoden 2022 lopussa 4 572 maidontuottajaa. Tuotannosta luopumisesta nähtiin toinen peräkkäinen voimakkaan luopumisen vuosi, kun 8 % eli vajaa 400 tilaa lopetti maidontuotannon viime vuoden aikana. Vuoden aikana tuotannosta luopuneiden maitotilojen yhteenlaskettu normaalin tasoinen koko vuoden maitomäärä oli reilu 70 miljoonaa litraa. Luopuneilla tiloilla lypsylehmiä oli normaalituotannon aikana keskimäärin 23, mutta joukkoon mahtuu hyvin monenlaisia karjoja.

Lypsykarjatalouden investointiavustusten summa väheni edelleen. Vuonna 2022 lehmäpaikkojen rakentaminen oli reaalisesti 2000-luvun alhaisimmalla tasollaan. Näin ollen vuosina 2023 ja 2024 uusia navettoja ja lehmäpaikkoja tulee valmistumaan vain vähän, joka vaikuttaa maidon kokonaistuotantoon keskipitkällä aikavälillä.

Tuotanto ja valmistus Suomessa

Maitotuotteiden kokonaiskulutuksesta maitoa syödään huomattavasti enemmän kuin juodaan. Vuonna 2022 (2021) nestemaitoja pakattiin 533 (567) milj. kiloa. Nestemäisten maitotuotteiden kilomääräinen valmistus väheni 6 %. Piimää valmistettiin 39,8 (-8 %) ja kermaa 45,7 milj. kiloa (+3,2 %), jogurttia 108 milj. kiloa (+0,4 %) ja juustoja 82,4 milj. kiloa (-1,5 %). Voin valmistusmäärä laski -4,2 % ollen 47,1 milj. kiloa.

Kuluttajahinnat nousivat vuonna 2022. Maitotuotteiden, juuston ja voin myynnin arvo vuonna 2022 oli yhteensä 2,59 mrd. euroa ja se kasvoi kuluttajahintojen nousun myötä yhteensä 134 milj. euroa

(+5,5 %). Samaan aikaan myynnin volyyymi aleni -5,15 %, joka kertoo kysynnän hintajoustosta kotimarkkinoilla.

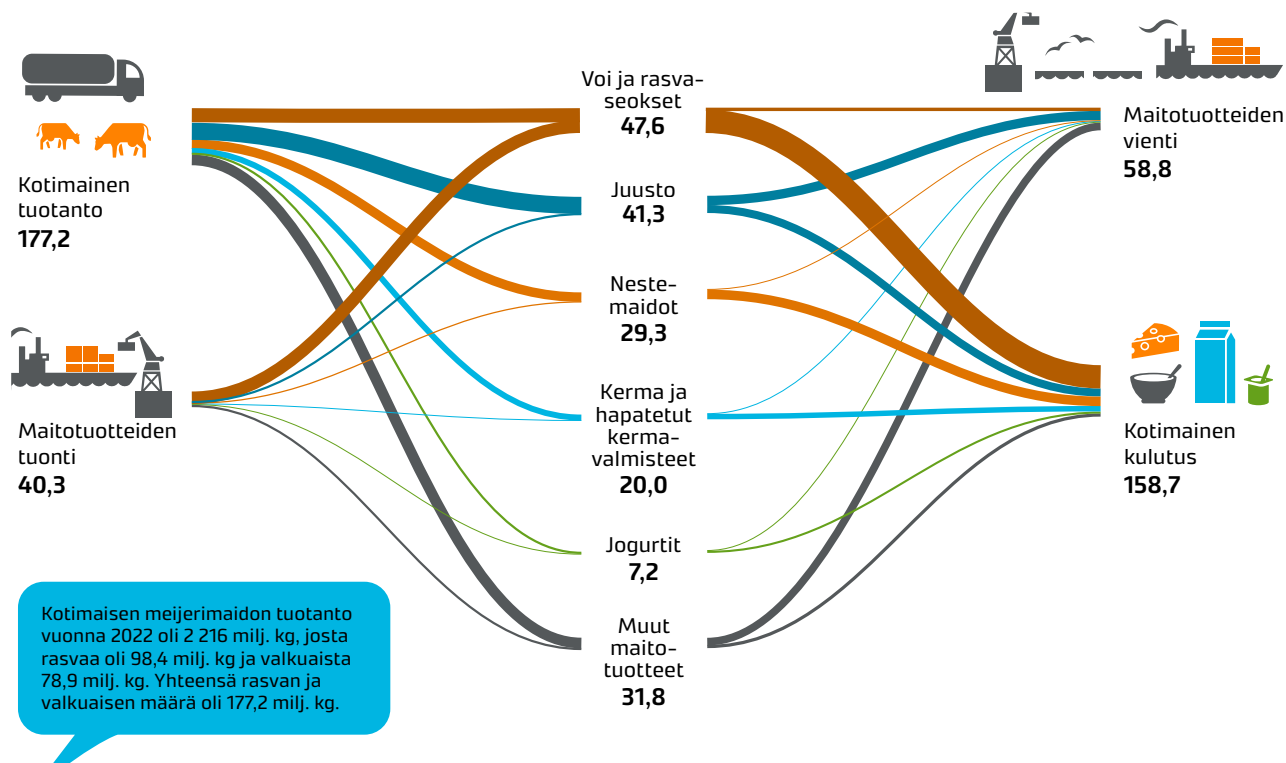
Viennin arvo kasvoi huomattavasti 2022

Maitotuotteiden kauppatase parani huomattavasti vuonna 2022. Viennin volyyymi supistui noin 4,6 milj. kiloa ja mutta vientitulot kasvoivat 112 milj. euroa yksikköhintojen nousun myötä ollen 525 milj. euroa (413 milj. euroa vuonna 2021). Tuonnin volyyymi supistui noin 4 milj. kiloa, mutta arvo kasvoi silti

60 milj. euroa. Tuontihintojen nousu kertoo kansainvälisestä kilpailutilanteesta: elintarvikkeiden hinnat nousivat kaikissa maissa ja näin ollen myös tuontituotteiden kilpailuasema suhteessa kotimaisiin tuotteisiin muuttui.

Merkittävin suomalaisten maitotuotteiden viennin kohdemaana vuonna 2022 (2021) oli ensimmäistä kertaa Kiina, jonne viennin arvo kasvoi edellisvuodesta huomattavasti ollen 127 milj. euroa (90 milj. eur), etenkin teollisuustuotteiden arvonnousun

Maitorasvan ja maitovalkuaisen jakaantuminen maitotuotteiden valmistukseen ja kotimaiseen käyttöön eri tuoteryhmissä sekä tuontiin ja vientiin vuonna 2022 (milj. kg)

ansiosta. Toiseksi merkittävin kohdema oli Ruotsi 106 milj. euron viennillä (91 milj. eur). Kolmanneksi merkittävin oli Ranska, johon vietiin 66 (40) milj. eurolla. Tuontimaista merkittävimmät olivat Saksa 94 (81) milj. euron tuonnilla, Tanska 92 (84) milj. euroa, sekä Ruotsi ja Viro 43 (35) ja 32 (26) milj. euron tuonnilla.

Valkuaisen ja rasvan omavaraisuusasteet ovat nousseet viime vuosina kotimaisen kysynnän rakenteen muuttuessa ja toisaalta alkutuotannon rasva- ja valkuaispitoisuuksien parantuessa. Kotimaisen tuotannon suhde kotimaiseen kulutukseen pysyi likimain samalla tasolla kuin viime vuonna ja oli maitovalkuaisen osalta noin 109 % ja maitorasvan osalta 118 %.

Maidontuotannon talous- ja markkinatilanne vuonna 2023

Maidon maailmanmarkkinoilla on tultu huomattavan nopeasti alas vuoden 2022 loppupuoliskon lukemista ja vuoden alun hintataso teollisuustuotteissa lähestyi pitkän aikavälin keskiarvoisia hintatasoja. Tuottajahinnat ovat kääntyneet monissa EU-maissa nopeaan laskuun, rajuimmin Liettuassa, Latviassa, Irlannissa, Belgiassa, Puolassa ja Alankomaissa. Muutos on ollut voimakkainta siis maissa, joissa myös hintojen nousu oli nopeaa vuonna 2022. Myös Suomessa tullaan vuoden 2023 aikana lähestymään takavuosien tasoa tuottajahintojen osalta. Vuoden jälkimmäinen puolisko tulee olemaan kotimaan maitosektorille alkuvuotta haastavampi, sillä kuluttajahintojen nousu leikkaa edelleen maitotuotteiden kysyntää, vientitulot alenevat edellisvuoden huippulukemista ja maailmanmarkkinahintojen lasku tuo myös kotimark-

kinoille entistä enemmän tuontakilpailua edullisten tuotteiden osalta. Inflaation vaikutus tuotantoketjun muissa osissa aiheuttaa ketjuun lisää kustannuksia, jotka osaltaan heikentävät alkutuotannon osuutta koko ketjun arvonlisän jaossa. Rahoituskustannuksia lukuun ottamatta alkutuotannon tuotantokustannukset ovat kuitenkin helpottaneet niin ostorehujen, energian kuin lannoitteidenkin osalta, vaikka markkinoiden epävarmuus onkin korostunut niin kauan kuin sota Ukrainassa jatkuu. Tuotantomäärien kehityksen aleneva muutostrendi jatkunee, vaikka lypsylehmien keskimääräisessä tuotostasossa on nousuvaraa heikkojen satovuosien ja korkeimpien väkirehuhintojen jakson jälkeen. Kantar Agri Oy:n ennusteen mukaan maidontuotanto vähenee vuonna 2023 noin 2 % ja tilojen määrä edelleen 8 %.

Tilastot

Markkinamarginaalit Kotieläinten lukumäärä

Kananmunamarkkinat

Jukka Markkanen ja Timo Karhula

Vuonna 2022 kananmunia kulutettiin 5,3 % ja tuotettiin 1,6 % vähemmän kuin edellisvuonna. Vuonna 2023 kulutuksen ja tuotannon ennustetaan pysyvän likimain samalla tasolla. Kananmunien kuluttajahinnat nousivat viime vuonna, ollen keskimäärin peräti neljänneksen (25 %) korkeampia verrattuna edellisvuoteen. Vaikka kulutus laski, niin kuluttajahinnan nousun myötä päivittäistavarakaupan kananmunien myynnin arvo nousi 163 milj. euroon, jossa oli kasvua 14 % edellisvuoteen. Tuottajien saama markkinahintainen tuotto oli tästä 104 milj. euroa. Kaikkien kananmunien tuottajahinta nousi noin kolmanneksen (28 %). Luomumunien, joiden markkinaosuus oli arvolla mitattuna 16 % kulutuksesta, myynnissä koettiin merkittävä lasku.

Vuonna 2022 Suomessa kulutettiin kananmunia noin 64,5 milj. kg, tilakäyttö, suoramyynä ja tuonti mukaan lukien. Kananmunien kokonaiskulutus laski 5,3 % ja kuorimunien kulutus 6,2 % edellisvuoteen verrattuna. Kuorimunien kulutus oli 51 milj. kg. Vaikka suoramyynnin ja esimerkiksi lähiruoka-piirien toiminta on vilkastunut, vain runsas miljoona kiloa kananmunia myydään suoraan tuottajalta kuluttajalle.

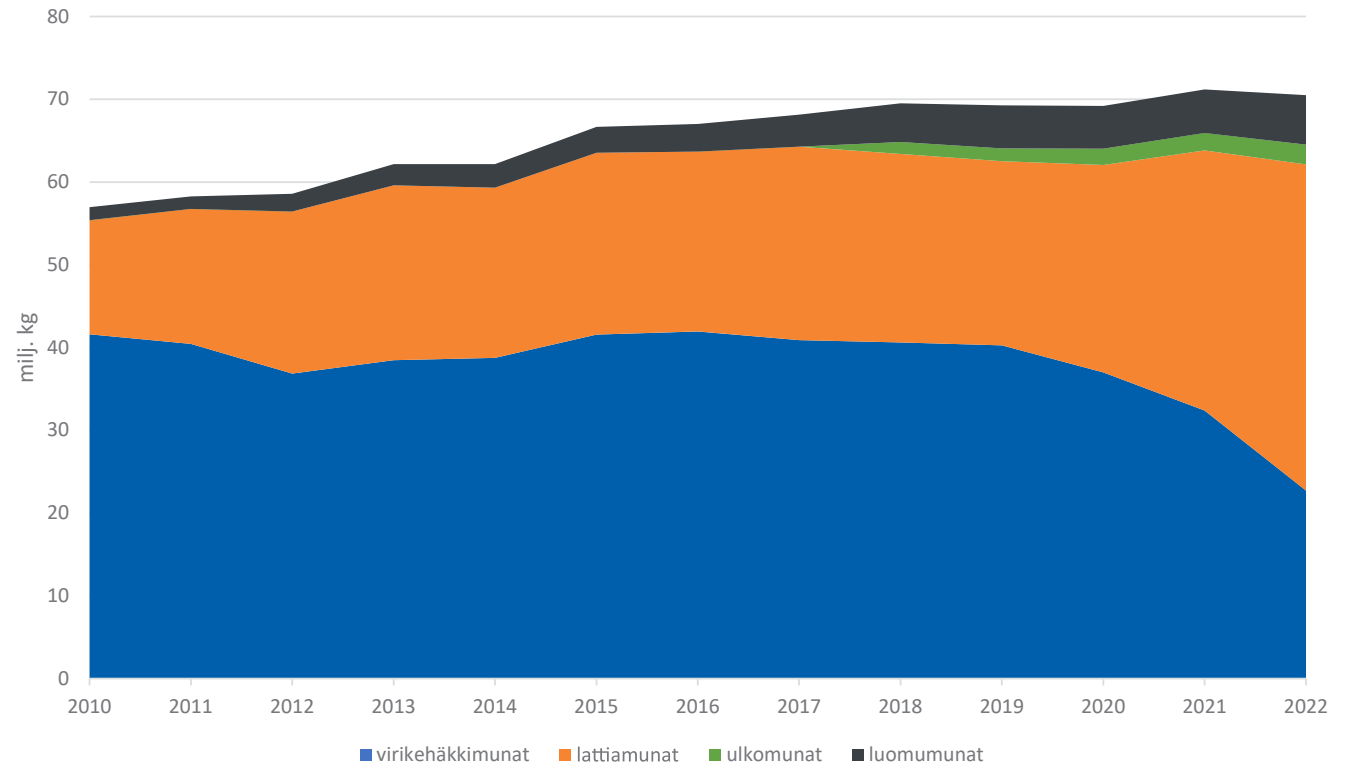
Kananmunien kulutus laski 11,6 kiloon henkeä kohden. Tämä kulutusmäärä tarkoittaa vajaata neljää munaa viikossa ja 197 munaa vuodessa henkeä kohden. Vuonna 2023 kulutuksen ennustetaan

pysyvän samana. Kananmunien kuluttajahintojen nousu maaliskuusta 2022 maaliskuuhun 2023 oli yksi maataloustuotteiden suurimmista, 32 %.

Kananmunia tuotettiin vuonna 2022 kaikkiaan reilu 77,5 milj. kg eli 1,5 % vähemmän kuin edellisvuonna.

na. Pakkaamoihin niistä meni 76,3 milj. kg, eli 1,6 % vähemmän kuin edellisenä vuonna. Vuonna 2023 pakkaamoihin menevän munamäärän ennustetaan pysyvän vuoden 2022 tasolla. Kananmunien tuotannon omavaraisuusaste nousi 120 % vuonna

Kananmunien tuotanto tuotantotavoittain vuosina 2010–2022 (milj. kg).

Lähde: Luke.

2022. Vuodelle 2023 ennustetaan omavaraisuuden pientä laskua.

Virikehäkkikanaloissa tuotettujen kananmunien määrä väheni 30 % viime vuonna. A-luokan kananmunista 42 % tuotettiin virikehäkeissä alkuvuonna ja loppuvuodesta enää 28 %. Lattiakanaloissa tuotettujen kananmunien määrä sen sijaan lisääntyi 25 % ja niissä tuotettiin vuoden lopussa jo 61 % kananmunista. Ulkokanaloissa tuotettujen kananmunien määrä lisääntyi myös 25 % ja niissä tuotettiin 4 % munista. Ulkokananmunia tuottavia tiloja on toisaalta vain reilu kymmenkunta. Luomukanaloiden osuus tuotannosta nousi hieman ja oli 7 % tuotannosta. Luomumunia tuotetaan noin 55 tilalla, joiden keskip koko on 6 000 kanaa.

Kuorimunien ja munavalmisteiden tuonti nousi 11,7 % ja oli yhteensä 2,3 milj. kg vuonna 2022. Kulutuksen kotimaisuusaste oli siten yli 96 %. Tuontikuorimunien kulutus on erityisen vähäistä.

Kananmunia vietiin 15,4 milj. kiloa, pääosin kuorimunina, joiden osuus viennistä oli 12,1 milj. kiloa. Kuorimunien vientimäärä nousi 12 %. Kananmunavalmisteiden vienti nousi 66 %, mutta niitä vietiin vain 3,3 milj. kg kuorimuniksi muunnettuna. Kananmunia vietiin vuonna 2022 pääasiassa Tanskaan (37 % viennistä), Ruotsiin (16 %), Saksaan (15 %) ja Liettuaan (11 %). Kananmunien vientihinta oli keskimäärin 1,61 €/kg.

Kananmunien tuottajahintoihin saatiin toukokuun 2022 alusta merkittävä parannus. Tuottajahinnat nousivatkin myös keskimäärin vuonna 2022, mutta hintojen vaihtelu oli suurta tuotantotavoittain. Ko-

konaisuudessaan kananmunien tuottajahinta nousi 28 % ja oli keskimäärin 1,36 €/kg viime vuonna. Virikehäkkimunien tuottajahinta nousi vuoden aikana 24 % ja oli keskimäärin 1,13 €/kg, lattiakananmunien tuottajahinta nousi 30 % ja oli keskimäärin 1,43 €/kg, ulkokananmunien tuottajahinta nousi vuoden mittaan 13 % ja oli keskimäärin 1,53 €/kg. Luomukananmunien tuottajahinta nousi vain 4 % ja oli keskimäärin 2,57 €/kg, mutta loppuvuodesta hinta kääntyi laskuun.

Tuottajahintojen nousu näkyy kananmunien markkinatuottojen 25 % kasvuna. Vuonna 2021 kananmunatuotannon markkinatuotot olivat noin 83 milj. euroa ja vuonna 2022 noin 104 milj. euroa. Markkinatuotto kuvaa sitä kokonaisrahamaäärää, mikä kananmunista on maksettu kananmunantuottajille.

Munivia kanoja oli Suomessa keskimäärin 3,9 milj. kappaletta vuonna 2022. Viime vuoden alussa oli 244 kananmunatilaa ja vuoden lopussa 240 tilaa, joten lopettamistahti (2 %) oli pieni. Vuoden 2023 lopun tilamääräennuste on noin 225 tilaa (-6 %), mutta kokonaiskanamäärän ennustetaan pysyvän tänä vuonna suunnilleen edellisvuoden tasolla.

Kanamäärä tilaa kohti oli vuoden 2022 lopussa keskimäärin 16 400 kanaa ja se pysyi lähes ennallaan verrattuna edelliseen vuoteen. Uudet investoinnit nostavat kanaloiden keskikokoa edelleen vuonna 2023, sillä uutena suuntana on pakkaamoiden itse omistamat suuret kanalayksiköt. Vuonna 2023 keskimääräisen kanamäärän ennustetaan kasvavan 7 % eli 17 500 kanaan tilalla.

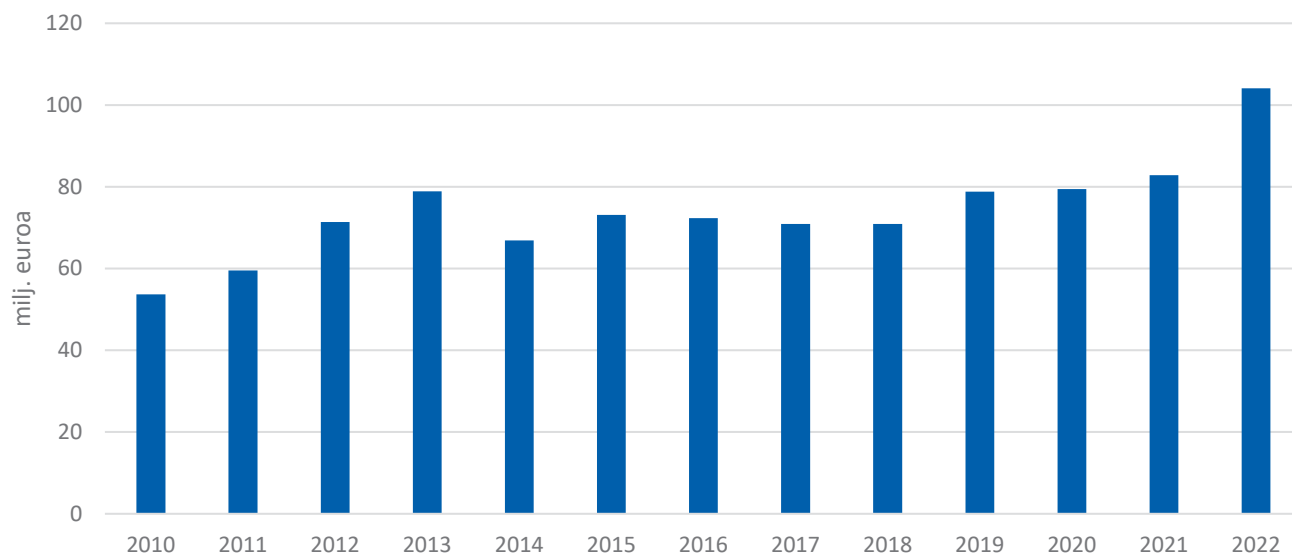
Tilastot

Tilastokeskus 2023. Kuluttajahintaindeksi.

Luke. Maataloustuotteiden tuottajahinnat.

Luke. Kananmunien tuotanto.

Kananmunien markkinahintainen tuotto vuosina 2010-2022 (milj. €).

Lähde: Luke.

Puutarhamarkkinat

Anna-Kaisa Jaakkonen ja Anu Koivisto

Viime vuosien aikana puutarhayritysten lukumäärä on vähentynyt, vaikka tuotanto on pysynyt entisellään tai jopa kasvanut. Tuotannon keskittyminen tietyille alueille ja isoille tiloille on kiihtynyt. Investointitukien vaikutus on ollut merkittävä erityisesti kasvihuonetuotannossa.

Tuotanto keskittyy voimakkaasti

Kurkun ja tomaatin tuotanto on voimakkaasti alueellisesti keskittyntä, ja keskittyminen jatkuu edelleen. Vuonna 2014 kurkkusadosta 64 % tuotettiin Pohjanmaalla, ja vuonna 2022 jo 75 %. Tomaateista noin 70 % tulee Pohjanmaalta, ja erikoistomaateista jopa 84 %.

Alueellisen keskittymisen lisäksi kurkuntuotanto on hyvin keskittyntä myös siten, että 10 suurinta kurkuntuottajaa tuottaa 82 % koko maan sadosta. Tomaatilla 10 suurimman tuottajan osuus on 56 %.

Kasvihuonetuotannossa keskittymistä on ohjannut kasvuhaluisten yritysten sijoittuminen ja laajentuminen. Maantieteellisellä sijainnilla ei ole kasvihuonetuotannossa juurikaan merkitystä. Sen sijaan avomaatuotannossa alueellista keskittymistä ohjaa ilmasto, sekä peltojen maalaji ja sen soveltuvuus kullekin vihanniskasville. Tämä onkin ohjannut vihannestuotannon keskittymistä tietyille alueille. Ruokasipulista 39 % ja porkkanoista 34 % tuotetaan Varsinais-Suomessa. Ruokasipulin tuotannossa toinen vahva tuotantoalue on Pohjois-Savo, porkkanalla Häme.

Ruokasipulilla 10 suurinta sipulintuottajaa tuottaa kokonaissadosta 58 % ja porkkanalla 46 %. Tuotannon keskittyminen suurimmille tiloille on ollut hyvin voimakasta myös vadelman tuotannossa, jossa kymmenen suurinta tilaa tuottaa 56 % sadosta.

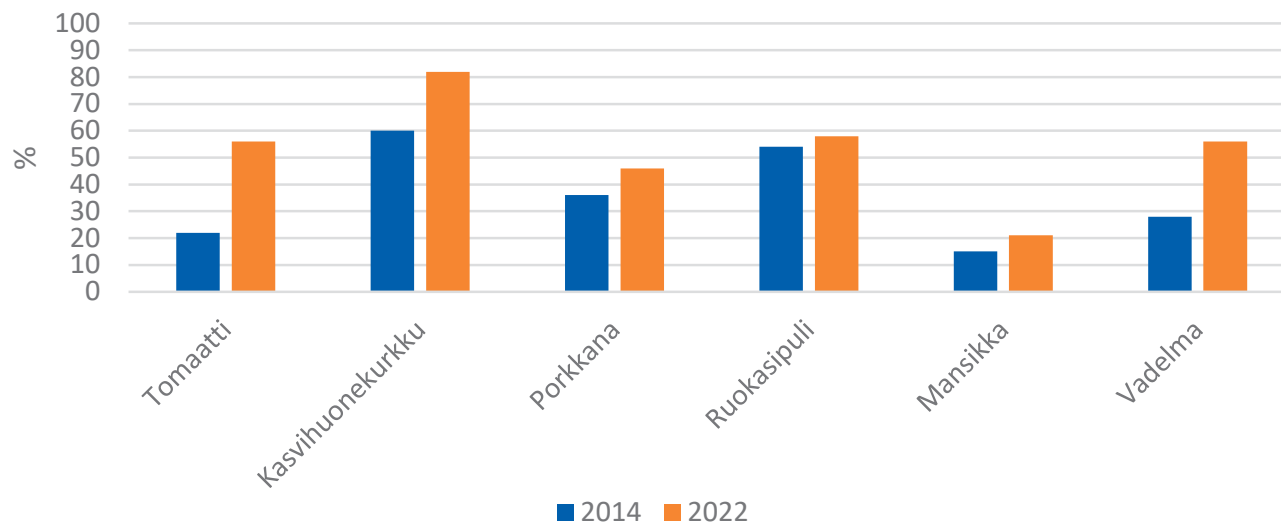
Kasvihuonesektorilla investoitu runsaasti

Vaikka tilastoitu kasvihuoneala on pienentynyt 30 hehtaaria vuodesta 2015 vuoteen 2022, on uutta kasvihuonealaa rakennettu samalla ajanjaksolla 41 hehtaaria. Vuonna 2022 kasvihuoneala oli 362 hehtaaria. Kasvihuonetuotannossa on käynnissä hyvin

voimakas rakennemuutos, sillä kasvihuoneyritysten määrä on vähentynyt 33 % kyseisellä ajanjaksolla.

Investointitukikaudella 2015-2022 kasvihuonesektori on investoinut hyvin voimakkaasti. Kyseisellä kaudella kasvi- ja kasvihuonetuotantoon liittyviä tuettuja hankkeita on ollut noin 390 kappaletta. Kun tätä lukua vertaa kasvihuoneyritysten lukumäärää, 784 kappaletta, on investointiaktiivisuus ollut hyvin suurta. Tuettujen hankkeiden joukossa on myös hyvin suuria, yli miljoonan euron hankkeita, lähes 30 kappaletta.

Kymmenen suurimman tuottajan osuus kokonaissadosta vuosina 2014 ja 2022

Lähde: Luke.

Kasvihuoneyritykset ovat investoineet niin uuden tuotantoalan rakentamiseen kuin vanhan alan kunnostukseen. Lisäksi on tehty energiaan liittyviä investointeja, kuten kiinteään polttoaineen järjestelmiä ja hakevarastoja, sekä investoitu muun muassa LED-valotukseen.

Kasvihuonetuotannon investointien myötä tuotannon tehokkuus on kasvanut, niin sadontuoton kuin energian käytön näkökulmastakin. Kun vuonna 2011 energiakustannusten osuus oli noin 28 % tuotantokustannuksesta, oli se vuonna 2021 enää 21 %. Kurkun tuotannossa myös neliöltä saadut sadot ovat kasvaneet huomattavasti, noin 60 % vuodesta 2011. Tomaatin neliösadoissa ei ole suuria muutoksia.

Avomaatuotannossa tukikelpoisia investointihankkeita ovat olleet tuotevarastot, ja näitä hankkeita on ollut edellisellä tukikaudella 110 kappaletta. Marjantuotannossa on investoitu kasvutunneleihin ja näitä hankkeita on ollut noin 120 kappaletta. Avomaatuotantoa harjoittavia yrityksiä on noin 2 500 kappaletta, eli investointiaktiivisuus on ollut huomattavasti alhaisempaa kuin kasvihuonetuotannossa. Tosin myös tukikelpoisia investointikohteita on vähemmän kuin kasvihuonetuotannossa.

Miltä näyttävät tulevat vuodet

On viitteitä, että kasvihuonekurkulla on saavutettu tuotanto- ja kulutuskatto, ja kokonaissato on kääntynyt laskuun pitkän nousevan trendin jälkeen. Käytännössä katon muodostaa kuluttajien halu ja kyky käyttää kurkkua, mikä on luultavimmin saavuttanut lakipisteensä.

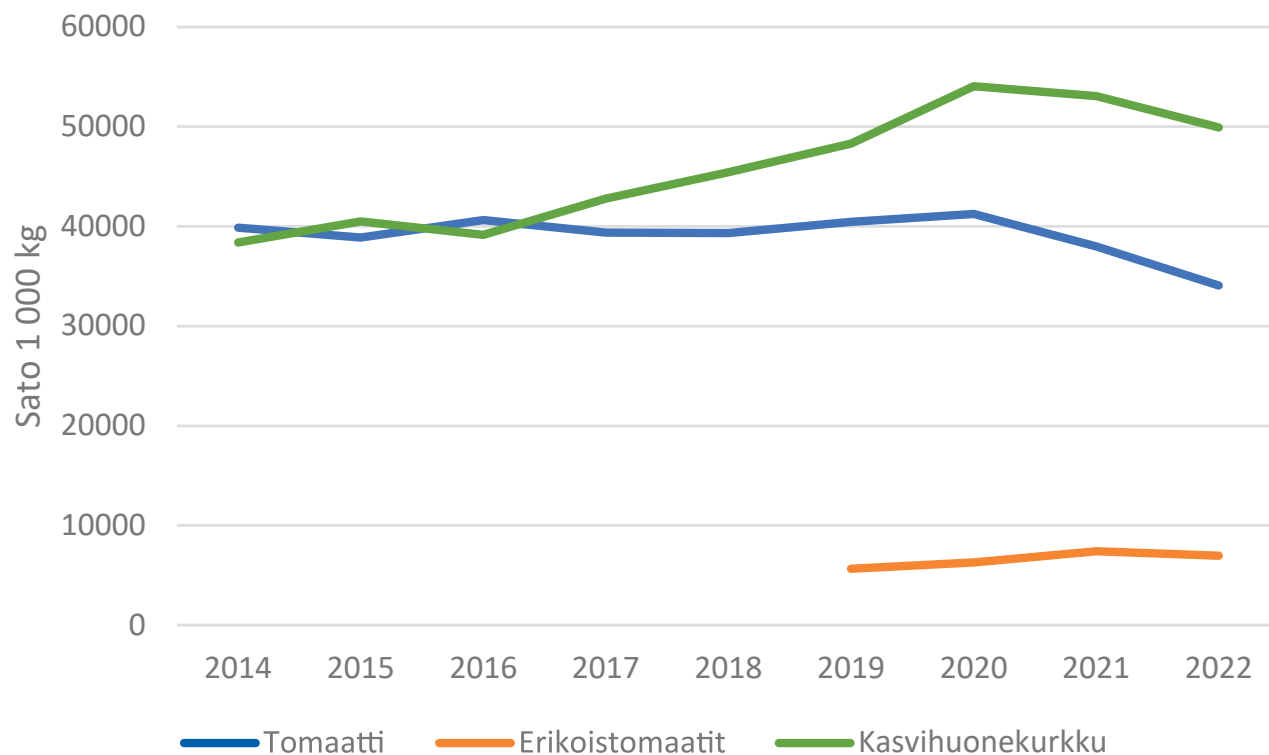
Pyöreän perustomaatin tuotantomäärä on myös saavuttanut lakipisteensä, ja kokonaistuotanto on kääntynyt laskuun. Taustalla on osin myös kysynnän muutos, sillä erikoistomaattien tuotanto on kasvanut.

Energian hinnan nousu on osaltaan vaikuttanut ja voimistanut kokonaissadon laskevaa trendiä. Kasvihuoneyritykset ovat tyyppiltään teollisuussähkökäyttäjiä. Teollisuussähkön hinta kääntyi voi-

makkaaseen nousuun vuoden lopulla 2021, mutta kurkun ja tomaatin kokonaistuotanto kääntyi laskuun jo aiemmin, vuonna 2020.

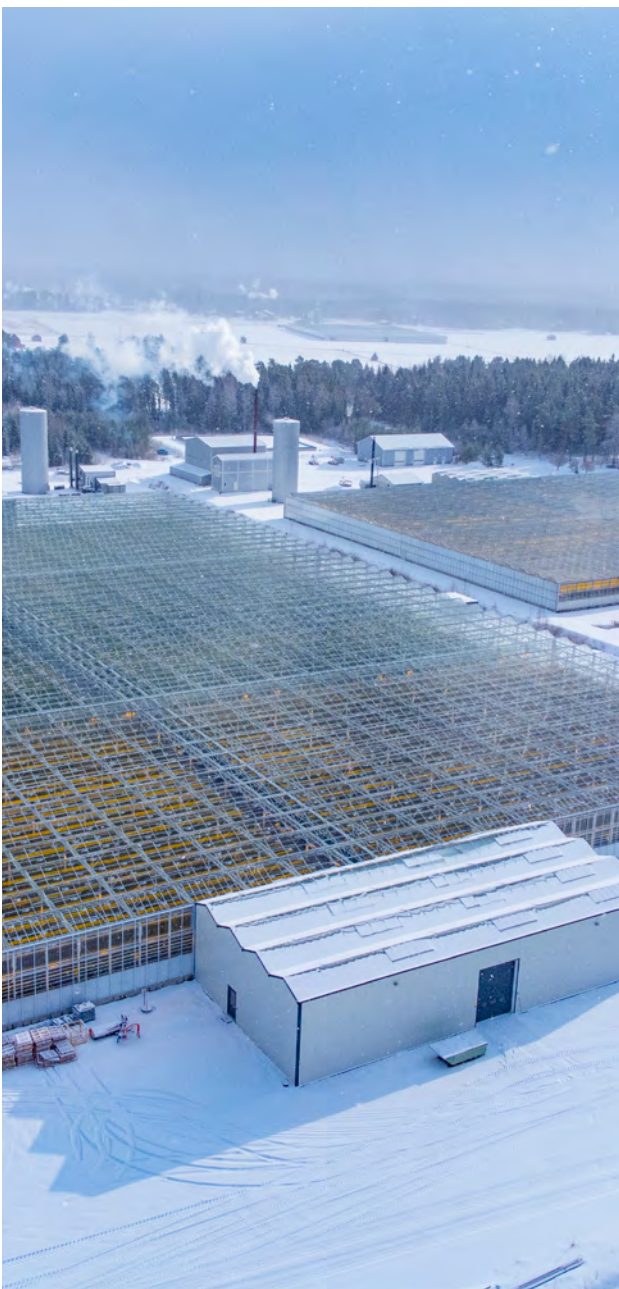
Avomaatuotannossa tärkeimpien vihannesten, porkkanan ja sipulin, sekä marjoista mansikan tuotanto on ollut pitkään melko tasaista ja tuotannon kasvu hyvin maltillista, mikä kertoo tuotannon ja kysynnän tasapainosta.

Kasvihuonevihannesten sadot

Lähde: Luke.

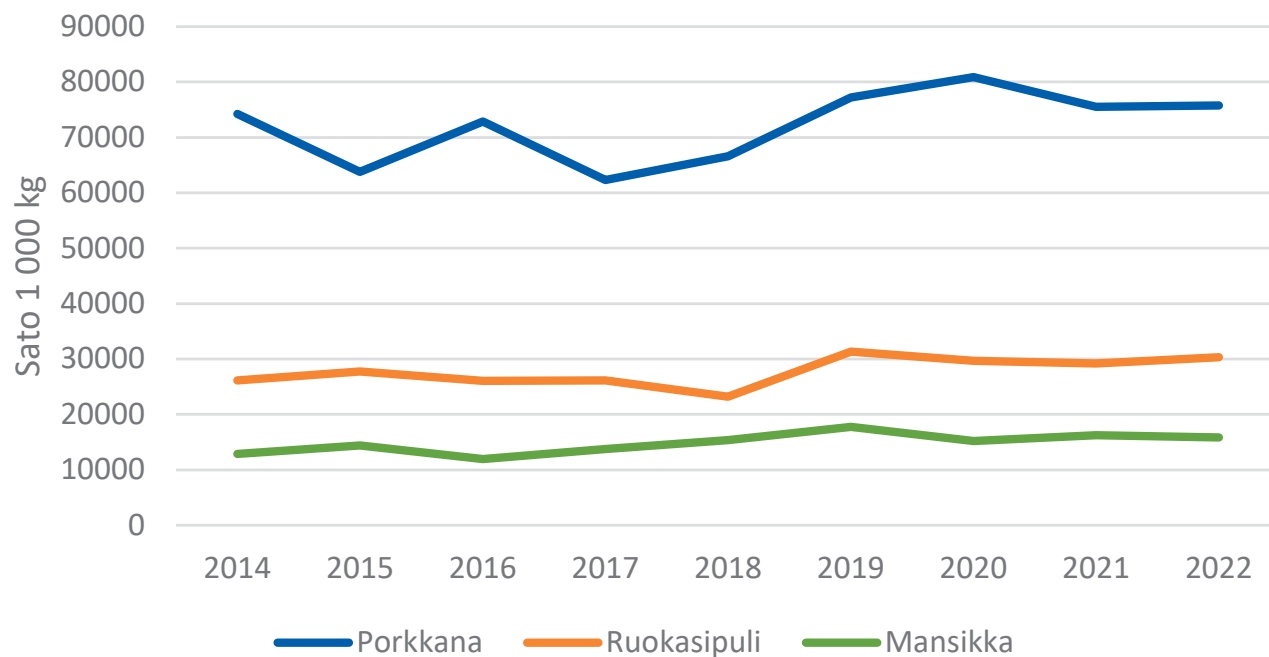
Energia ja kasteluvesi kriittisiä tekijöitä puutarhatuotannossa koko Euroopassa.

Puutarhatuotannossa on tapahtunut muutoksia myös koko Euroopan tasolla. Energian korkea hinta on nostanut esimerkiksi tomaatin hinnan EU:ssa tänä talvena ennätyskalliseksi korkealle. Jo pidempään on tuoreen tomaatin tuotanto EU:ssa ollut

hienoisessa laskussa ja tuonti kolmansista maista, erityisesti Marokosta, ollut kasvussa. Hinnan lisäksi kasteluvien saatavuus on kriittinen tekijä erityisesti espanjalaisen tomaatin tuotannossa.

Tilastot
Puutarhatilastot
Eurostat tilastot

Avomaatuotannon sadot

Lähde: Luke.

Maatalouden rakennekehitys ja taloudellinen tila

Maa- ja puutarhatalouden rakenne

Anna-Kaisa Jaakkonen ja Minna Väre

Maatilojen määrä vähenee ja keskimääräinen tilakoko kasvaa edelleen. Sukupolvenvaihdosten vähentyessä viljelijöiden keski-ikä nousee ja entistä suurempi osa tiloista on eläkeikäisten viljelijöiden hallussa. Seuraavan kymmenen vuoden aikana eläkeiän saavuttaa kolmasosa maamme viljelijöistä. Tämä tulee väistämättä vaikuttamaan myös maatalouden kehitykseen.

Tilamäärä vähenee ja tilakoko kasvaa

Maatalous- ja puutarhayrityksiä oli vuonna 2022 yhteensä 43 611. Viimeisen kymmenen vuoden aikana tilojen määrä on vähentynyt lähes 22 %. Keskimääräinen tilakoko on samaan aikaan kasvanut noin 11 hehtaarilla. Kun vuonna 2012 maassamme oli 55 816 maatilaa, joilla oli käytössään keskimäärin 41 hehtaaria maatalousmaata, oli keskimääräinen tilakoko 52 hehtaaria vuonna 2022.

Keskimääräistä tilakokoa kasvattaa myös pellon vuokraus. Tiloista 64 %:lla on vuokrattua peltoa ja tilojen käytettävissä olevasta peltoalasta keskimäärin 37 % on vuokrattua. Vuokrapellon merkitys on suurin Ahvenanmaalla. Pohjois- ja Etelä-Pohjanmaalla sekä Varsinais-Suomessa, vuokrapellon osuus on keskimääräistä pienempi. Toisaalta Pohjois-Pohjanmaalla 70 %:lla tiloista oli vuokrapeltoa.

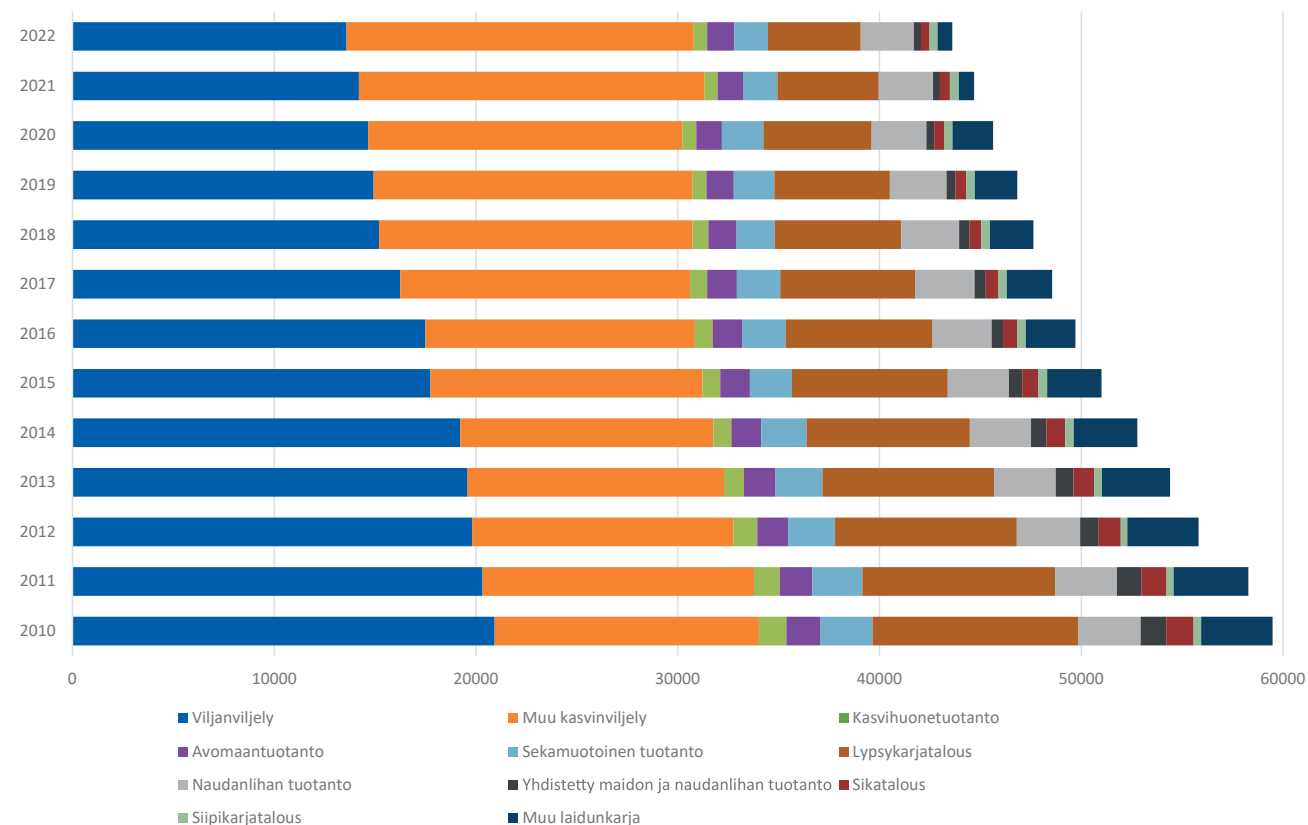
Kotieläintilat vähentyvät

Eniten ovat vähentyneet yhdistettyä maidon- ja naudanlihantuotantoa sekä sikataloutta harjoittavat tilat, joiden määrä on vähentynyt yli 60 % viimeisen 10 vuoden aikana. Samaan aikaan lypsykarjatilojen määrä on lähes puolittunut ja kasvihuonetuotantoa harjoittavien yritysten määrä on vähentynyt noin 44 %. Kasvun jälkeen myös siipikarjatilojen määrä on kääntynyt laskuun.

Tuotantosuunnista ainoastaan muuta kasvinviljelystä harjoittavien tilojen määrä on kasvanut, noin kolmanneksella viimeisen 10 vuoden aikana. Tämä tuotantosuunta sisältää pinta-alaltaan suurimpana nurmituotannon ja muun tuoreena korjattavan rehun sekä perunan ja sokerijuurikkaan viljelyn.

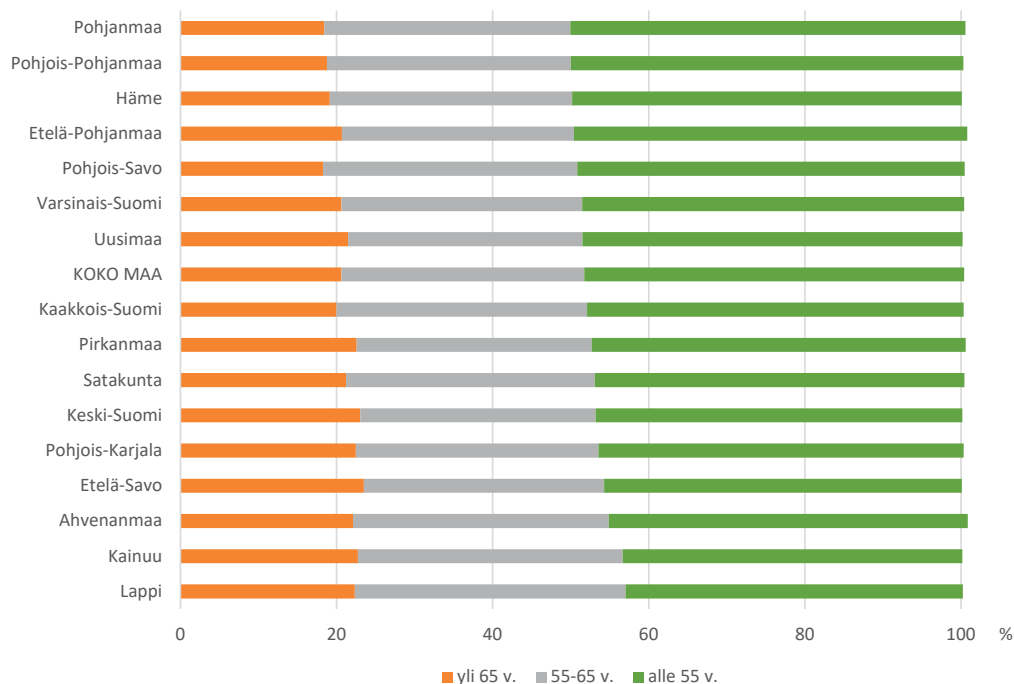
Kotieläintuotannon lopettavat tilat joko siirtyvät harjoittamaan kasvinviljelystä tai vuokraavat tai

Maatalous- ja puutarhayritysten lukumäärä tuotantosuunnittain

Lähde: Luke.

Osuus maatiloista viljelijän iän mukaan

Lähde: Luke.

myyvät peltonsa muille tiloille. Kehityksen seurauksena kotieläintilojen määrä on vähentynyt noin puoleen vuosina 2010-2022 ja samalla kasvinviljelytilojen osuus kaikista tiloista on kasvanut. Kun vuonna 2012 vielä 32 %:lla tiloista oli tuotantosuuntana kotieläintalous ja 64 %:lla kasvinviljely, olivat vastaavat osuudet vuonna 2022 enää 21 % ja 75 %. Loppuosa tiloista harjoitti sekamuotoista tuotantoa.

Viljelijät ikääntyvät

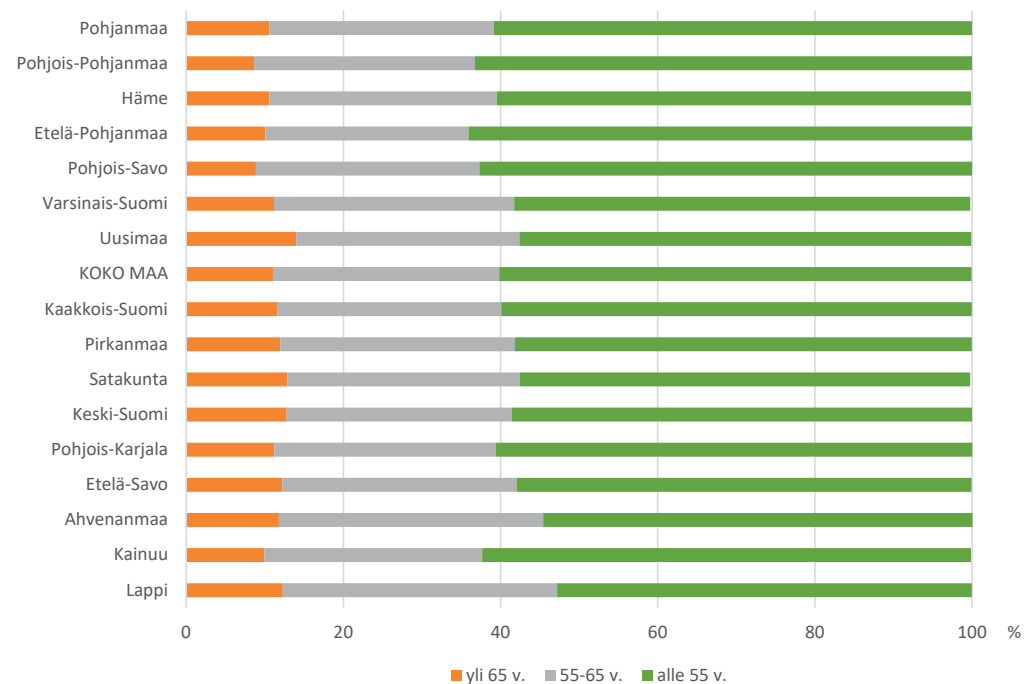
Suurin osa (85 %) maamme tiloista on yksityisten henkilöiden omistuksessa. Maatalousyhtymät

omistavat vajaat 9 % ja perikunnat noin 2 % tiloista. Osakeyhtiömuotoisten tilojen määrä on kasvanut ja niiden osuus oli viime vuonna jo 3 % tiloista.

Viljelijöiden keski-ikä on jatkanut nousuaan. Vuonna 2022 viljelijöiden (ensisijainen viljelijä) keski-ikä oli jo 54 vuotta, kun se vuonna 2015 oli 51 vuotta.

Vanhimpia ovat muuta kasvinviljelyä, kasvihuone- ja avomaantuotantoa sekä viljanviljelyä päätuotantosuuntana harjoittavien tilojen viljelijät, joiden keski-ikä on yli 54 vuotta. Nuorimpia taas ovat siipikarja-, sika- tai lypsykarjataloutta ja naudanli-

Osuus maatilojen käytössä olevasta maatalousmaasta (pelto) ikäryhmittäin.

hantuotantoa päätuotantosuuntanaan harjoittavat viljelijät, joiden keski-ikä on alle 50 vuotta.

Viidesosa viljelijöistä eläkeikäisiä

Viljelijöiden määrä on vähentynyt kaikissa muissa paitsi vanhimmissa ikäluokissa. Samalla myös eläkeiän ylittäneiden viljelijöiden osuus kaikista viljelijöistä on kasvanut. Vuonna 2022 jo yli viidesosa viljelijöistä oli yli 65-vuotiaita. Alle 40-vuotiaita taas oli vain 14 % viljelijöistä.

Ikääntyneiden osuus on kasvanut kaikissa tilakokoluokissa, ei pelkästään pienemmillä tiloilla.

Vuonna 2022 yli 65-vuotiaiden viljelijöiden hallussa oli 11 % käytössä olevasta maatalousmaasta.

Yli 65-vuotiaiden osuus viljelijöistä on suurin Etelä-Savossa (24 %) ja pienin Pohjois-Savossa ja Pohjanmaalla (18 %). Käytössä olevasta maatalousmaasta taas eläkeiän ylittäneiden viljelijöiden hallussa eniten on Uudellamaalla (14 %) ja vähiten Pohjois-Savossa ja Pohjois-Pohjanmaalla (9 %). Alueittaiset erot ovat kuitenkin pieniä.

Kolmasosa maamme tiloista ja käytössä olevasta maatalousmaasta on iältään 55-64-vuotiaiden viljelijöiden hallussa. Tämä tulee vaikuttamaan merkittävästi maamme maatalouden rakenteeseen lähivuosina. 55-64-vuotiaiden hallussa olevien tilojen ja käytössä olevan maatalousmaan osuus on suurin Lapissa (35 %) ja pienin Etelä-Pohjanmaalla (30 % tiloista ja 26 % käytössä olevasta maasta).

Sukupolvenvaihdokset avainasemassa

Viljelijäväestön ikääntymiseen ja samalla tilamäärän vähenemiseen vaikuttaa ennen kaikkea tehtyjen sukupolvenvaihdosten vähäinen määrä. Vuoden 2020 Maatalouslaskennan tietojen perusteella vuosina 2010-2020 jatkajalle siirtyi keskimäärin 800 tilaa vuosittain.

Nuoria kannustetaan alalle muun muassa alle 40-vuotiaille tilanpidon aloittajille maksettavien aloitustukien avulla. Avustuksena ja korkotukilainana myönnettäviä aloitustukia myönnettiin vuosina 2015-2022 yhteensä 2 147 tilalle. Eniten aloitustukia myönnettiin Pohjanmaalla, vähiten Kainuussa.

Mikäli tiloilla tehtävien sukupolvenvaihdosten määrä ei lisäänty, tulee ikääntyneiden viljelijöiden osuus entisestään kasvamaan ja maatalojen määrä edelleen vähenemään.

Tilastot

Maatalouden rakennetilasto

Maatalouden talouskehitys

Jukka Tauriainen

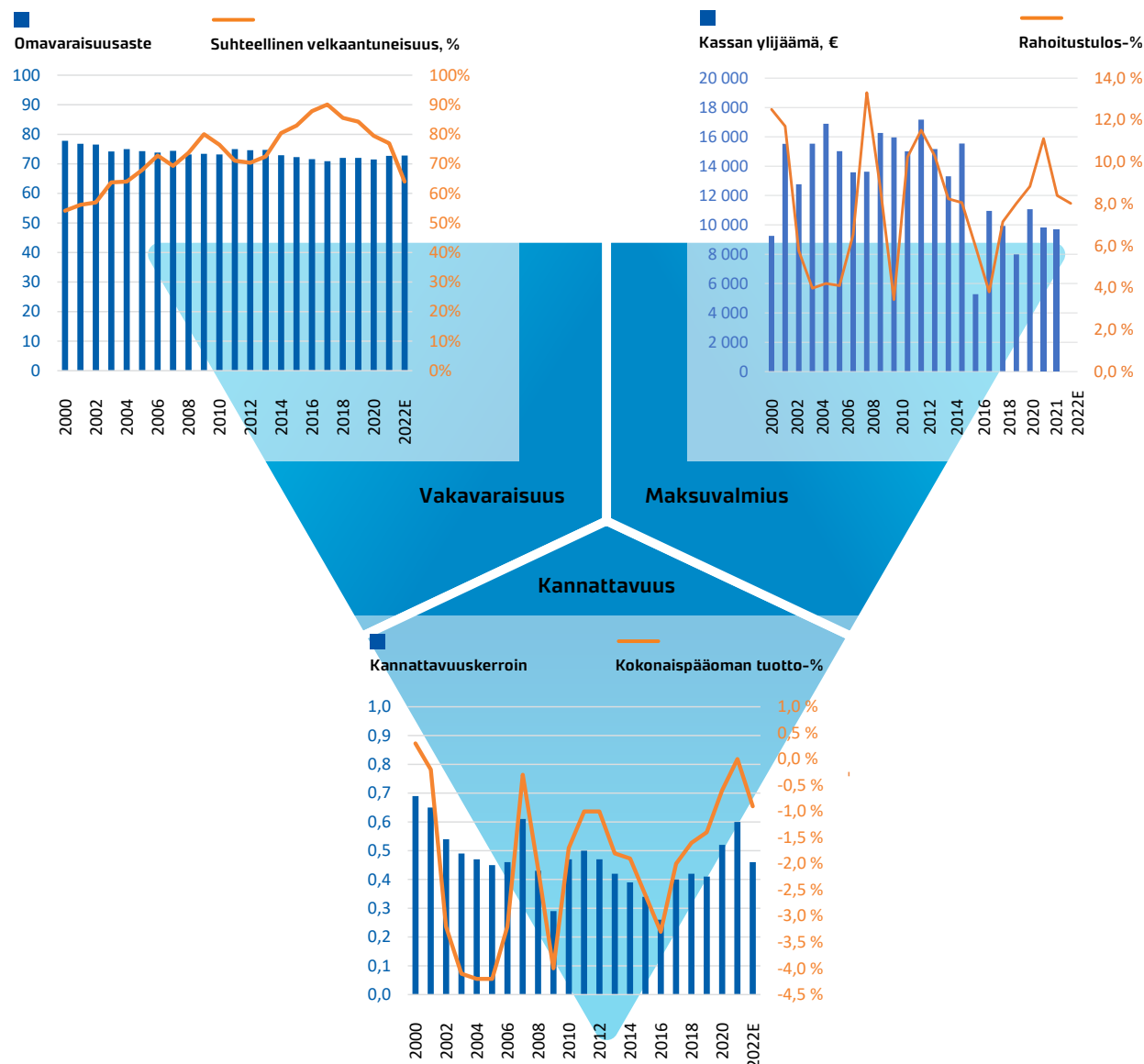
Vuoden 2022 hintaturbulenssi vaikutti näkyvästi maatalojen talouteen. Maatalouden kannattavuus oli ennusteen mukaan vuonna 2022 lähes yhtä heikkoa kuin vuotta aikaisemmin. Maatalojen kustannukset kohosivat ensin voimakkaasti ja tuottajahinnat kohosivat niihin nähden vasta viiveellä.

Kannattavuus

Luken ennusteet osoittivat koko viime vuoden ajan, että elintarvike- ja tuotantopanosmarkkinoiden nopeat muutokset vaikuttavat merkittävästi tilojen taloudelliseen asemaan. Tuottajahinnat eivät riittäneet kaikissa tuotantosuunnissa paikkaamaan kustannusnousua ja sitä kompensoitiinkin tukipaketeilla.

Kokonaispääoman tuotto-% on ollut koko 2000-luvun ajan alhaisempi kuin pitkien valtionlainojen korot. Näin ollen maatilayritykset eivät ole keskimäärin tuottaneet lisäarvoa niihin sijoitetulle pääomalle. Kokonaispääoman tuotto-%:n laskettaessa yrittäjäperheen palkkavaatimus on vähennetty kustannuksena.

Maatalouden keskimääräinen kannattavuuskerroin jäi viime vuonna 0,46 tienoilille. Yrittäjän työtunnille jäi palkkaa 7,5 euroa ja omalle pääomalle korkoa 1,5 %.

Kustannuspaine näkyi erityisesti kotieläintalouden heikkona kannattavuutena. Korkea viljan hinta rokkotti erityisesti lihantuotantoa. Viljan sekä öljy- ja valkuaiskasvien viljelyn kannattavuus kohentui edellisvuoteen verrattuna. Vuonna 2023 kustannusten nousu jatkuu kaikissa tuotantosuunnissa. Peltoviljelyn kannattavuus näyttää heikkenevän myös tuottajahintojen laskun myötä.

Kokonaispääoman tuotto-% =
(nettotulos + korot) / tase keskimäärin

Kannattavuuskerroin = yrittäjätulo /
(yrittäjäperheen palkkorjaus + oman
pääoman korkotavoite)

Vakavaraisuus

Suomalaiset maatilat ovat omavaraisuusasteella mitattuna keskimäärin hyvin omavaraisia: yli 70 % yritystoimintaan sitoutuneesta pääomasta on omaa pääomaa. Lähinnä vain suurimpien yritysten ryhmissä maidon-, naudanlihan- sekä kasvihuonetuotannossa on tyydyttävää omavaraisuusastetta (<40 %) osoittavia keskiarvoja.

Heikolla kannattavuudella ja tulontuottokyvyllä on vaikutusta myös lainanhoitokykyyn. Suhteellinen velkaantuneisuus on 2000-luvulla ollut korkeimmillaan 90 prosentissa. Ennusteen mukaan suhteellinen velkaantuneisuus jatkaa vuonna 2018 alkanutta kohentumistaan. Maatalouden velkaan-

tumiseen liittyy tulevaisuudessa riskejä, sillä yksikkökoon kasvu sitoo yhä lisää velkapääomaa. Lainanmaksukyky heikkenee tai pysyy heikkona, jos tuottajahinnat eivät kohoa nopeammassa tahdissa ja kustannukset jatkavat nousuaan.

Vuonna 2023 tulontuottokyky on kustannuspaineessa koetuksella, mikä voi näkyä myös suhteellisen velkaantuneisuuden heikkenemisenä.

Omavaraisuusaste = oma pääoma 31.12. /
(taseen loppusumma - saadut ennakot)

Suhteellinen velkaantuneisuus = vieras
pääoma 31.12. / kokonaistuotto

Kokonaistuotto = myyntituotot + tuet +
muut tuotot

Maksuvalmius

Yrityksen tulee selviytyä kaikista liiketoimintansa juoksevista kuluista. Kannattavuuskirjanpidossa maatalouden maksuvalmiutta tarkastellaan dynaamisilla rahavirtamittareilla.

Käytännössä kassan ylijäämä on rahasumma, joka maatilan kassasta on käytettävissä yksityismenoihin. Sitä määritettäessä maatilan tuloista ja lainojen nostoista on vähennetty kaikki menot, myös verot ja investoinnit. Keskimäärin maatilat selviävät velvoitteistaan, mutta ylijäämän taso on matala. Yhdessä tunnusluvun laajan hajonnan kanssa

tämä viittaa siihen, että osalla tiloista kassan ylijäämää ei välttämättä kaikkina vuosina synny lainkaan.

Maksuvalmiuslaskelman mukaan maatilojen keskimääräinen kassan ylijäämä on jäänyt vuosina 2016-2021 noin 8 000-11 000 euroon. Vuonna 2022 kustannusten nousu heikensi monen tilan maksuvalmiutta, mutta suurta tuotannosta luopumisen aaltoa ei silti nähty.

Rahoitustulosprosentti kertoo, kuinka suuri osa tuloksesta jää velkojen lyhentämiseen, investointeihin ja voitonjakoon yrittäjille. 2000-luvulla vaihtelu on ollut suurta, mutta rahoitustulosprosentti on pysynyt positiivisena. Juoksevien menojen lisäksi myös yrittäjäperheen palkka on voitu maksaa tavoitteen mukaisena.

Kassan ylijäämä = tulot - menot -
nettolainanotto - nettoinvestoinnit - verot

Rahoitustulos-% = (nettotulos + poistot) /
kokonaistuotto

Erityisteemat

Muuttuva marjantuotanto

Anu Koivisto ja Anna-Kaisa Jaakkonen

Marjantuotanto on muuttunut hyvin voimakkaasti vajaassa kymmenessä vuodessa. Sysäyksen muutokselle on antanut kasvutunneleiden rantautuminen myös Suomen marjantuotantoon. Marjojen tunnelituotanto on tullut jäädäkseen, sillä esimerkiksi vadelmalla tunnelituotanto on sadolla mitattuna jo pääasiallinen tuotantomuoto, ja avomaan tuotanto on jäänyt vähemmälle.

Kasvutunnelin edut

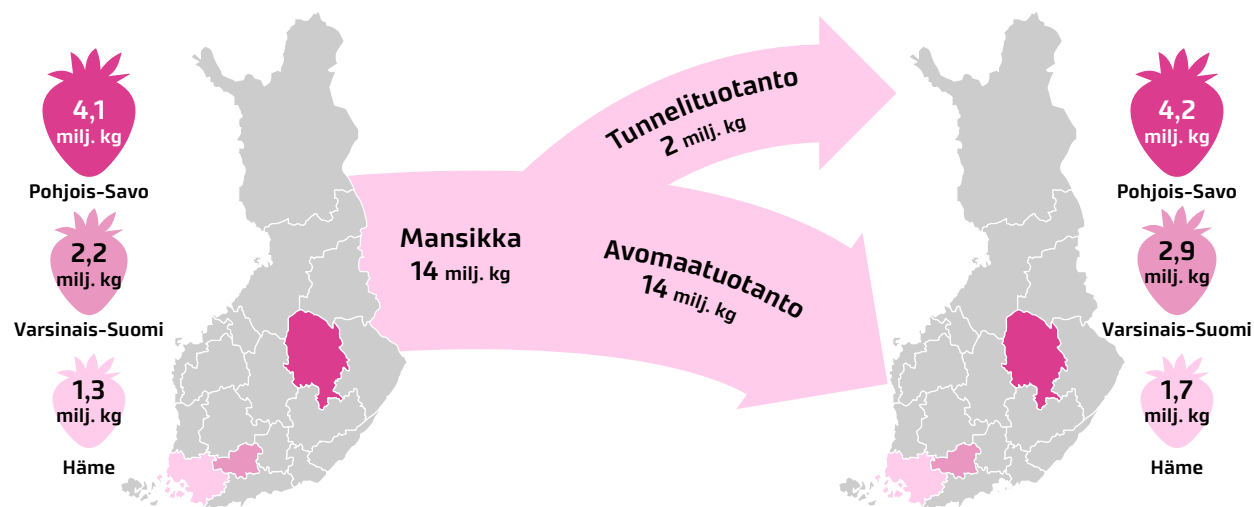
Kasvutunnelin virallinen määritelmä on: ”Maahan ankkuroitu kesäkauden kestävä rakenne, jossa on yksikerros-muovikalvokate.” Kasvutunnelissa marjoja kasvatetaan joko maapohjassa, ruukuissa tai erilaisilla koroke- ja pöytärakenteilla. Kasvutunnelit ovat Suomessa vakinaistaneet asemansa, sillä ne aikaistavat ja pidentävät kasvukautta sekä vähentävät huomattavasti sääriskiä. Tunnelleissa sääherkät marjat ovat suojassa sateilta, ja tuotanto-olosuhteet muutenkin paremmin hallittavissa. Lisäksi koroke- ja pöytärakenteita käytettäessä etuna on maakosketuksen katkeaminen, jolloin marjakasvusto on turvassa maalevintäisiltä taudinaiheuttajilta.

Tunnelituotannosta saadaan avomaantuotantoon verrattuna huomattavasti korkeampi sato. Syynä tähän on, että tunneleiden sisällä lämpösusma on selvästi avomaata suurempi ja muitakin kasvuolosuhteita voidaan hallita paremmin. Lisäksi tunne-

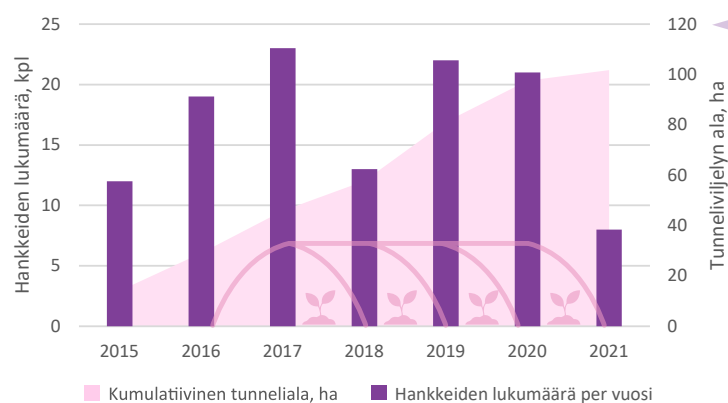
Mansikan tuotanto

2015

2022

Tunneleiden rakentaminen

**Yhteensä
102 ha**

leista saatu sadon laatu on avomaantuotantoa parempi, esimerkiksi harmaahomeen riski vähenee, kun kasvusto ei ole alttiina sateelle ja suurille kosteuden vaihteluille.

Tunneleista moninkertainen sato

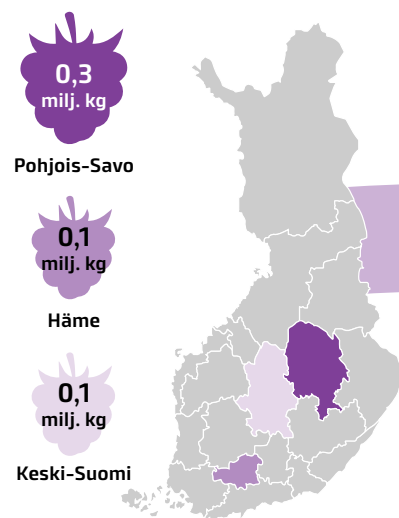
Avomaan mansikan tilastollinen keskisato on reilut 3 200 kg/ha. Sen sijaan otantaan perustuva tunnelimansikan sato on noin 30 000 kg/ha, eli lähes kymmenkertainen. Vastaavasti vadelmalla avomaan sato on noin 1 400 kg/ha, ja tunnelivadelman 27 000 kg/ha. Satopotentiaalilla ja viljelytavalla tarkasteltuna tunneli- ja avomaatuotanto ovat kaksi täysin eri tuotantotapaa, joissa yhdistävänä tekijänä on vain sama kasvi.

Marjojen tunneliviljelyn ala oli kokonaisuudessaan 107 ha vuonna 2022. Siitä mansikan osuus on 67 ha ja vadelman 38 ha. Lisäksi tunneleissa kasvatetaan jonkin verran pensasmustikkaa. Tunnelituotannon osuus mansikan tuotantoalasta on noin 2 %, ja sadosta 12 %. Vadelmalla osuus alasta on 11 % ja sadosta 70 %. Mansikan kokonaistuotantoala vuonna 2022 oli noin 4 100 ha ja vadelman 340 ha.

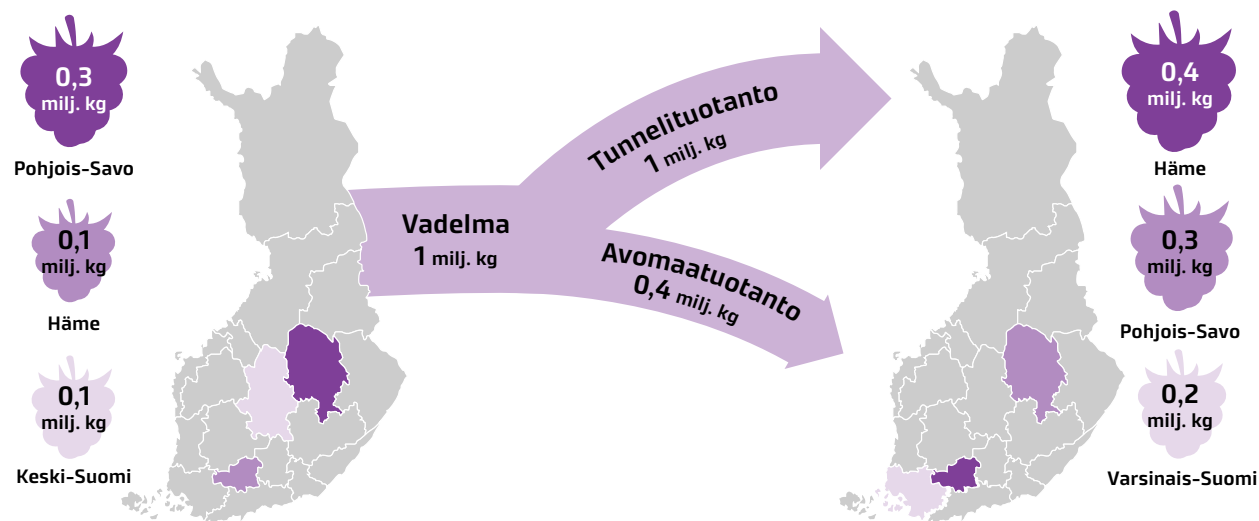
Tunnelituotannon alan kasvua on vauhdittanut tunneleiden investointitukikelpoisuus. Vuosien 2015-2021 aikana investointitukea myönnettiin 104 tunnelihehtaarin uudisrakentamiseen. Näin ollen valtaosa koko 107 hehtaarin tunnelituotannon alasta on rakennettu investointituen tukemana. Euroissa tarkasteltuna investointitukea on tunneleille myönnetty kyseisinä vuosina reilu 5,3 milj. euroa. Mediaaniala tunneli-investoinnille hanketta kohti oli 5 800 neliötä.

Vadelman tuotanto

2015

2022

Marjojen kysyntä kasvaa

Tunnelituotantoa ei voi varsinaisesti pitää avomaatuotannon korvaajana, sillä sekä mansikan että vadelman kokonaistuotanto ja mansikan kulutus ovat kasvaneet vähintään tunnelisadon verran. Vuonna 2015, aikana ennen tunnelituotantoa, mansikan kokonaissato oli 14 milj. kg. Vuonna 2022 mansikan kokonaistuotanto oli 16 milj. kg, josta avomaatuotannon osuus oli 14 milj. kg ja tunnelituotannon osuus 2 milj. kg. Vadelmalla muutos on ollut vielä suurempi. Vuonna 2015 avomaalla tuotettiin noin miljoona kiloa vadelmaa. Vuonna 2022

avomaalla tuotettiin enää 0,4 milj. kg, ja tunneleissa vastaavasti noin miljoona kiloa.

Mansikan kotimaan tuotannon kasvun lisäksi myös tuoremansikoiden tuonti on kasvanut viime vuosina. Vuodesta 2015 vuoteen 2022 mennessä tuoremansikan tuonti on kasvanut vajaat 10 %. Vuonna 2022 tuoretta mansikkaa tuotiin lähes 3 milj. kg. Valtaosa tuonnista tapahtuu kevään aikana, jolloin suomalaista mansikkaa ei juurikaan ole tarjolla. Tuontimansikka on kotimaista selvästi edullisempaa. Tullitilastojen mukaan tuontimansikan hinta oli viimeisen kolmen vuoden aikana huhti-touko-

kuussa keskimäärin 2,3 €/kg. Vastaavasti kotimaisen mansikan kevään avaushinta oli 7,7 €/kg.

Hävikki ja sen syyt

Positiivisesta kasvusta huolimatta mansikantuotannossa on viime vuosina painittu uuden ongelman kanssa, poimijapulan. Puutarhatiloille tehdyn hävikkikyselyn perusteella lähes puolella suuremmista mansikkatiloista jäi myyntikelpoista satoa korjaamatta. Ehdottomasti merkittävin syy sadon poimimatta jättämiseen oli poimijapula, 80 %:lla kyseisistä tiloista. Toiseksi merkittävin tekijä olivat säätekijät. Säätekijöiden vaikutus sadon korjaamatta jättämiseen oli synnä 25 %:lla tiloista. Sadonkorjuun jälkeen syntyvän hävikin määrä sen sijaan on mansikalla hyvin pieni. Korjatusta mansikasta elintarvikkeeksi päätyykin kyselyn mukaan lähes kaikki, 99,5 %.

Lähteet

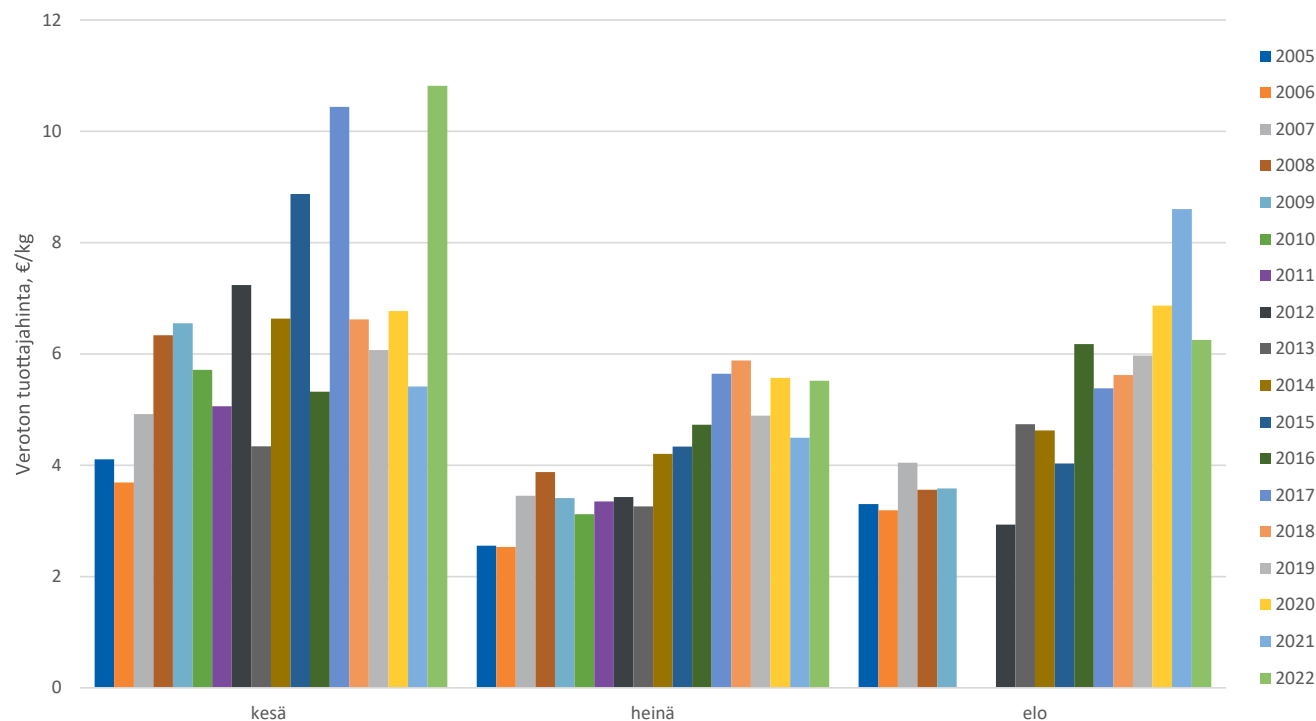
Hedelmän- ja marjanviljelijäin

liiton hinta-aineisto

Puutarhatilastot

Ruokaviraston investointitukiaineisto

Mansikan hintakehitys

Lähde: Hedelmän- ja marjanviljelijäin liitto.

Kuva: Annamarja Vilander

Erilaiset maatilat voivat menestyä - maatalousyrittäjältä edellytetään johtamistaitoja ja markkinatuntemusta

Hanna Karikallio ja Susanna Lahnamäki-Kivelä

Sota Ukrainassa on sekoittanut maatalousmarkkinoiden toimintaa ja nostanut maatalouden kustannuksia, mutta toisaalta tuonut pintaan ruoantuotannon omavaraisuuden tärkeyden. Toimintaympäristön vakauden ja ennakoitavuuden puute haastaa maatilayritysten toimintaedellytyksiä. Maatalousyrittäjien on kyettävä reagoimaan toimintaympäristön muutoksiin ja pysytävä kehityksessä mukana, jotta he menestyvät alalla. Muutosten hallinnassa tiedon ja osaamisen merkitys korostuu.

Maatilojen elinkelpoisuutta on ylläpitänyt voimakas rakennekehitys. Tilojen lukumäärän vähentyessä lopettavilta tiloilta on vapautunut tuotantoresursseja jatkavien tilojen käyttöön ja keskimääräinen tilakoko on kasvanut. Kokonaistuotannon taso ja peltoala ovat pysyneet näin jotakuinkin ennallaan. Samalla maatalouden tuottavuus on parantunut merkittävästi. Toimintaansa kehittävät ja investoivat tilat ovatkin Suomen ruokahuollon kivijalka. Suomen maatalouden kannattavuus on kuitenkin

ollut pitkään laskussa. Heikko kannattavuus hidastaa uusien teknologisten ja ympäristöystävällisten ratkaisujen käyttöönottoa sekä tilojen kehittämistä ja vähentää maatilojen kriisinkestävyyttä.

Ruokajärjestelmä on murroksessa ja maatilojen toimintaympäristö muuttuu nopeasti muun muassa ilmastonmuutoksen, digitalisaation ja poliittisen ohjauksen painopisteiden myötä. Tilojen toimintaedellytyksiä ja osaamista on vahvistettava monin tavoin. Vaikka muutoksessa poliittisella ohjauksella ja tuella on keskeinen rooli, myös maatilayrittäjien osaamisella, johtamistaidoilla, verkostoitumisella ja toiminnan suunnitelmallisella kehittämisellä on yhä suurempi merkitys. Yrittäjien, tutkimuksen, koulutuksen, neuvonnan, hallinnon, edunvalvonnan sekä elinkeinon suunnitelmallinen ja tavoitteellinen yhteistyö auttaa maatalousyrittäjiä ja koko alaa menestymään. Tämän tueksi on tärkeää tunnistaa, millaiset maatalousyrittäjät ja -yritykset onnistuvat menestymään muuttuvassa toimintaympäristössä ja miten. Mitä muut voisivat heiltä oppia? Näitä kysymyksiä selvitettiin Luonnonvarakeskuksen, Pellervon taloustutkimus PTT:n ja Työtehoseuran yhteisessä tutkimushankkeessa ”Smart farmers - Menestyvät maatalousyrittäjät”. Tutkimus toteutettiin vuosina 2019-2022 Maa- ja metsätalousministeriön maatilatalouden kehittämisrahaston (MAKERA) rahoittamana.

Mitä menestyminen tarkoittaa?

Tutkimuksessa tunnistetaan, että menestys voi tarkoittaa hyvinkin erilaisia asioita. Hyvä kannattavuus ei välttämättä ole menestyksen tärkein mittari, vaikka vähintään kohtuullinen toimentulo valitusta ammatista halutaankin saada. Koettu psyykinen työkyky tuo esille työn mielekkyyden sekä motivaation ja on siksi yksi hyvä menesty-

miseen liittyvä mittari. Menestyminen määriteltiin lopulta yhdistämällä kolmea erilaista menestystä kuvaavaa muuttujaa: taloudellinen kannattavuus, yrittäjän oma kokemus menestymisestä sekä yrittäjän kokemus työkyvystään verrattuna työn asettamiin vaatimuksiin.

Merkittävää on, että sekä hyvin menestyviä että huonosti menestyviä maatalousyrittäjiä löytyy tutkimuksen mukaan kaikista tuotantosuunnista, kaikista kokoluokista ja kaikista maakunnista. Menestyminen ei siis ole kiinni tuotantosuunnasta, koosta tai alueesta.

Yksi menestyviä maatalousyrittäjiä yhdistävä tekijä on sen sijaan toiminnan kehittäminen: menestyvät maatalousyrittäjät ovat tehneet viimeisen viiden vuoden aikana tyypillisemmin investointeja peltoalaan, rakennus- ja konekantaan tai tuotantoautomaatioon. Lisäksi he ovat kehittäneet toimintaansa myös muulla tavoin, esimerkiksi viljelykasvivalikoimaa monipuolistamalla.

Menestyjät suunnittelevat, kehittävät ja seuraavat toimintaansa

Menestyvät maatalousyrittäjät suunnittelevat toimintaansa, asettavat toiminnalleen päämääriä sekä laativat strategioita päämääriin pääsemiseksi useammin kuin heikosti menestyvät yrittäjät. Sekä tuotanto- että investointipäätöksissä korostuu riskien hallinta. Menestyvät maatalousyrittäjät seuraavat tarkemmin yrityksen talouslukuja kuten tulokehitystä ja maksuvalmiutta sekä yleisesti maatalouden tuotantopanos- ja tuotemarkkinoiden kehitystä. He ovat hyvin markkinaorientoituneita ja valmiita tekemään tilan tuotantoon isojaikin muutoksia, jos markkinoiden kehittyminen ja kysyntä sitä edellyttävät.

Menestyvät maatalousyrittäjät tekevät yhteistyötä muiden tilojen kanssa merkittävästi enemmän kuin heikosti menestyvät maatalousyrittäjät. Suunnitelmallinen tilayhteistyö ja järkevä töiden ulkoistaminen ovat keskeisiä keinoja talouden ja hyvinvoinnin edistämiseksi sekä töiden tehostamisessa ja työajan säästössä.

Tilan ulkopuolisten tahojen neuvoja ja osaamista menestyvät maatalousyrittäjät hyödyntävät laajasti. Heille on muodostunut omannäköisensä verkosto, jonka osaamista päätöksenteossa hyödynnetään. Tyypillisemmin neuvoja ja osaamista haetaan neuvontaorganisaatioilta tai alan yritysiltä, koulutusorganisaatioilta ja pankeilta. Tärkein tuki tulee kuitenkin toisilta maatalousyrittäjiltä.

Menestyvä maatalousyrittäjä osaa johtaa yritystään

Menestyviltä tiloilta tunnustetaan selkeitä johtamiskäytäntöjä. Erityisesti strateginen ja/tai operatiivinen suunnittelu, monipuolinen ja tarkka taloussuunnittelu sekä työntekijöiden vastuuttaminen korostuvat. Menestyvillä maatalousyrittäjillä on myös visio tilan tulevaisuudesta, vaikka visiot eivät useinkaan ole kirjallisia tai edes ajatustasolla viimeisteltynä. Menestyvien maatalousyrittäjien visioiksi voidaan tunnistaa esim. erilaistaminen, tilan kehittäminen ja laajentaminen, tuotantoresurssien kehittäminen, yrittäjän exit-suunnitelma tilan toiminnan kannattava jatkuminen turvaten sekä energiaomavaraisuus.

Huomionarvoista on, että kirjalliset suunnitelmat ja sopimukset ovat harvinaisia myös menestyvillä maatilayrityksillä. Tutkimuksen kyselyaineiston mukaan menestyvistä tiloista vain kolmannekselta löytyy kirjallinen liiketoimintasuunnitelma, noin

viidennekseltä kirjallinen strategia, visio tai budjetti ja alle kolmannekselta kirjalliset suunnitelmat henkilöstö- tai tuotantoriskien hallintaan. Maatilan toiminnan strateginen ja operatiivinen suunnittelu ja tavoitteiden asettaminen dokumentoituna on siis kaiken kaikkiaan melko vähäistä suomalaisilla maatilayrityksillä.

Myös menestyvät kokevat usein puutteita osaamisessaan

Suurimmat erot menestyvien ja heikosti menestyvien maatalousyrittäjien välillä ovat osaamisessa. Tutkimuksen kyselyaineiston mukaan alle puolet heikosti menestyvistä yrittäjistä kokee oman osaamisen olevan hyvällä tasolla tuotantoon, talouteen, teknologian hyödyntämiseen, myyntiin ja markkinointiin sekä riskienhallintaan ja strategiseen johtamiseen liittyen. Menestyvillä maatalousyrittäjillä hyvin tai erittäin hyvin hallussa on tuotanto-osaaminen, talousosaaminen sekä riskienhallinta. Eniten kehittävä puolestaan on myynti- ja markkinointiosaamisessa, ihmisten johtamisessa sekä uuden teknologian hyödyntämisessä.

Menestyvien päätökset perustuvat monipuoliseen tietolähteiden seuraamiseen

Selkeästi tärkeimmät tietolähteet maatalousyrittäjille ovat alan painetut ammattilehdet ja muiden yrittäjien kokemukset. Näitä hyödyntää yli kaksi kolmannekselta alan yrittäjistä. Muita tietolähteitä kuten markkinatietolähteitä, sähköisiä tai painetuja oppaita ja tutkimusjulkaisuja, alan eri toimijoiden nettisivuja, neuvoja tai muita asiantuntijoita sekä koulutus- ja keskustelutilaisuuksia hyödyntää alle puolet maatalousyrittäjistä. Menestyvät maatalousyrittäjät hyödyntävät erilaisia tietolähteitä selvästi useammin ja monipuolisemmin.

Smart farmers -tutkimuksen mukaan heikommin menestyvistä vain noin kolmannes hyödyntää sähköisiä tietolähteitä. On siis tärkeää huolehtia, että tietoa tarjotaan eri muodoissa. Toistuva ja monikanavainen tiedottaminen on edellytys maatalousyrittäjien kattavaan tavoittamiseen.

Maatalousyrittäjät ovat erilaisia - yhtä reseptiä menestykselle ei ole

Työkyvyn ja työhyvinvoinnin merkitys maatilayrityksen menestystekijänä on suuri. On tärkeää, että maatalousyrittäjien työhyvinvointia edistäviä palveluja, verkostoja ja projekteja ylläpidetään ja niistä tiedotetaan säännöllisesti. Myös muihin maatalousyrittäjien työssä jaksamista tukeviin keinoihin on panostettava aktiivisesti.

Yhtä ohjetta, jolla yrityksen kuin yrityksen saisi menestymään, ei varmasti ole olemassakaan. Tulokset kuitenkin osoittavat, että maatalouden kannattavuuden ja menestymisen parantamiseen voidaan vaikuttaa parantamalla ja ylläpitämällä maatalousyrittäjien tarvitsemää monialaista osaamista ja työkykyä, monipuolisesta tiedonvälityksestä huolehtimalla sekä monitahoista yhteistyötä vahvistamalla.

Maatalouden rakennemuutoksella on monet kasvot

Jyrki Niemi

Suomalainen maatalous on kokenut voimakkaan rakennemuutoksen viimeisten vuosikymmenten aikana. Tilaluku ja työvoima ovat vähentyneet, tuotanto on koneellistunut, tehostunut ja keskittynyt niin alueellisesti kuin tilakohtaisestikin. Muutosvoimat vaikuttavat edelleen. Kun 2000-luvun alussa Suomessa oli vielä yli 75 000 maatilaa, on aktiivituloja enää alle 45 000. Vuoteen 2030 mennessä tilojen määrä supistuu arvioiden mukaan 35 000:n tietämille.

Kuten voimakkaat muutokset aina, ei maatalouden rakennekehityskään ole yksiviivaista ja tasaista. Jokaisella yksittäisellä maatilalla on hyvin erilainen tarve, kyky, tahto ja mahdollisuudet vastata toimintaympäristön muutoksiin. Tilatason vaihtoehtoisissa voidaan hahmottaa ainakin neljä eri sopeutumislinjaa: 1) tilakoon kasvattaminen, 2) toiminnan jatkaminen nykyisellään, 3) laadullinen erikoistuminen ja 4) yritysrakenteen monipuolistaminen. Ne kytkeytyvät markkinoiden ydinkysymyksiin: mitä tuotetaan ja kenelle?

Maataloustuotanto keskittyy yhä harvemmille tiloille

Yrityskoon kasvattaminen on ollut keskeisin keino suomalaisten maatilojen sopeutumisessa kiristy-

vään kansainväliseen kilpailuun. Tuotantoyksikön kasvattamisessa pyritään tuotantomäärien ja tehokkuuden nostamiseen sellaisiksi, että tulotaso ja kannattavuus voidaan tukien alentuessa ja hintojen vaihdellessa säilyttää entisellä tasolla. Näiden kustannustehokkuuteen tähtäävien maatilojen tuotannosta riippuu hyvin pitkälti kotimaisen maataloustuotannon taso tulevaisuudessa. Viidennes Suomen suurimmista maatalousyrityksistä tuottaa tällä hetkellä jo lähes 60 % Suomen maatalouden tuotoksesta.

Osa maatiloista kuitenkin jatkaa toimintaansa nykyisellä toimintakonseptilla. Tilat, joilla velkarasitus on vähäinen ja kannattavuus kohtuullinen, saattavat näin toimien pysyä pitkäänkin tuotannossa. Tällaisia ovat erityisesti iäkkäiden viljelijöiden hallussa ja ilman potentiaalisia jatkajaa olevat pienehköt tilat. Vuonna 2022 jo yli viidennes viljelijöistä oli yli 65-vuotiaita, ja heillä oli hallussaan 11 % käytössä olevasta maatalousmaasta.

Erikoistumista mahdollista kehittää kaikissa tuotantosuosunnissa

Maatalousyrittäjillä on mahdollista löytää parempihintaisia kansallisia ja kansainvälisiä markkinoita myös erikoistumalla. Yhtenä vaihtoehtona on tuotteiden jatkojalostus maatilalla, mikä auttaa hajauttamaan liiketoiminnan riskejä ja voi samalla tarjota vahvemman jalansijan markkinoilla. Myös maataloustuotteiden suoramyynti tilalta tarjoaa mahdollisuuden erikoistumiseen.

Yleisimmin suomalaisilla maatiloilla jatkojalostetaan vihanneksia, juureksia tai marjoja. Myös liha- ja viljatuotteita jatkojalostetaan tiloilla. Vuonna 2020 maataloustuotteiden jatkojalostusta harjoitti

noin 650 tilaa eli vain noin 1,5 % maataloista. Jatkojalostusta harjoittavien tilojen määrä jopa laski vuodesta 2016. Maataloustuotteiden suoramyyntiä harjoittavien tilojen lukumäärä on sitä vastoin noussut 2010-luvulla. Vuonna 2020 runsaat 1 400 tilaa myi omia tuotteitaan suoraan kuluttajille.

Maatilat tarjoavat kasvupohjan myös uudelle yritystoiminnalle

Yrityskoon kasvattamisen tai erikoistumisen ohella vaihtoehtona on maa- ja metsätaloudesta saatavan tulon täydentäminen muiden tulolähteiden avulla. Lähes kolmannes (32 %) suomalaisista maataloista eli noin 14 500 tilaa on laajentanut toimintaansa uusiin elinkeinoihin ja tuotantomuotoihin, joista saataville tuotteille ja palveluksille on kysyntää joko alueellisesti tai valtakunnallisesti.

Uutta yritystoimintaa on perustettu etenkin palvelualoille, joita ovat mm. maatalouskoneurakointi, kuljetus- ja kiinteistöalan palvelut sekä maatilamatkailu. Viime vuosina erityisesti uusiutuvaa energiaa tuottavien maatilojen määrä on kasvanut nopeaa vauhtia.

Muu yritystoiminta on tiloilla yleensä hyvin tiiviissä kytköksessä maatalouteen siten, että tilan kalustoa, rakennuksia, aluetta tai tuotteita hyödynnetään toiminnassa. Eli sen harjoittaminen tuo maatilayrittäjille mahdollisuuden tehostaa resursien käyttöä ja parantaa kannattavuutta. Uuden yritystoiminnan pysyvyys on ollut maataloilla erittäin korkea, vaikka tuotannon laajentuminen onkin yleensä hidasta.

Nämä monialaiset tilat tarvitsevat usein perinteisen maatalouspolitiikan rinnalle maaseudun monipuolista elinkeinotoimintaa edistävää politiikkaa. Erityisesti aloittamisvaiheessa rahoituksella, yrittäjien koulutuksella ja asiantuntija-avulla on keskeinen merkitys uuden yritystoiminnan synnylle. Yritystoiminnan viriämiseen vaikuttaa myös

paikallinen ja seudun ”yritysilasto” kuten kunnallinen päätöksenteko, alueelliset kehittämistoimet sekä mm. pienten yritysten liittoutumisen mahdollisuudet, sopimustoiminta ja alihankintaketjujen kehittyminen alkutuottajien ja eri volyymeilla toimivien jalostusyksiköiden välillä.

TOIMINNAN JATKAMINEN ENNALLAAN

- tilat, joilla velkarasitus on vähäinen ja kannattavuus kohtuullinen, saattavat pysyä pitkäänkin tuotannossa nykyisellä toimintakonseptilla
- erityisesti osa-aikaisten sekä iäkkäiden viljelijöiden hallussa ja ilman potentiaalista jatkajaa olevien, pienehköjen tilojen strategiavalinta

YKSIKÖKOON KASVATTAMINEN

- keskeisin strategia suomalaisten maatilojen sopeutumisessa kilpailuun
- tuotantomäärien ja tehokkuuden nostaminen sellaisiksi, että tulotaso voidaan tukien alentuessa ja hintojen vaihdellessa säilyttää
- näiden tilojen tuotanto määrittää pitkälti kotimaisen tuotannon tason

ERIKOISTUMINEN/ TUOTTEEN ERIYTYS

- parempihintaiset kansalliset tai kansainväliset markkinat laadullisella erikoistumisella (esim. tuotteiden jatkojalostus, suoramyynti, luomu)
- erottuminen kilpailevista tuotteista mielikuvien ja oheispalvelujen kautta

YRITYSRAKENTEEN MONIPUOLISTAMINEN

- muun yritystoiminnan kuten maatalouskoneurakoinnin, kuljetus- ja kiinteistöalan palvelujen sekä maatilamatkailun harjoittaminen maatalouden rinnalla
- tilan kaluston, rakennusten, alueen tai tuotteiden hyödyntäminen toiminnassa

Lähde: Luonnonvarakeskuksen, Helsingin yliopiston ja Pellervon taloustutkimus PTT:n yhteinen tutkimushanke ”Politiikka-toimet maatalouden rakenteen kehittämiseksi”. Tutkimus toteutettiin vuosina 2019-2023 Maa- ja metsätalousministeriön maatilatalouden kehittämisrahaston (MAKERA) rahoittamana.

Maatalouden data-avaruudella alkutuotannon arvokas data haltuun

Katariina Pussi, Pasi Suomi, Liisa Pesonen ja Terhi Latvala

Vuonna 2030 maatalousyrittäjän toimintamallin ennakoidaan perustuvan yhä enemmän tuotannon ohella myös tuotannosta syntyvään dataan ja sen hallintaan. Erilaisten digitaalisten ratkaisujen lisääntyessä, dataa kerätään maataloilla entistä enemmän. Älymaatalous, eli digitaalisten järjestelmien ja työkalujen hyödyntäminen maatalon johtamiseksi ja sen toiminnan perustamiseksi dataan ja tietoon, on käsitteenä jo monelle tuttu. Älymaatalouden tiekartan visiossa maatilayritykset tunnistavat olevansa osa datatalouden ekosysteemiä, jossa toimintaympäristöön luodaan yhteistä tilannetietoisuutta ja ennakoitavuutta datan avulla. Älymaatalouteen perehtyminen kiinnostaa enenevässä määrin erityisesti nuoria viljelijöitä, jotka haluavat tehdä työtä ympäristön parhaaksi ja todentaa työnsä vaikutukset datalla.

Maataloudessa kertyvä valtava datamäärä ei toistaiseksi virtaa fyysisen tuotteen mukana. Esimerkiksi kotieläintilalla dataa kertyy jalostus- ja ruokintasuunnitelmista sekä uudenaikaisista ruokinta- ja lypsylaitteista, mutta kerätyt tiedot ovat usein erillään omista järjestel-

missään tai tuotannosuunnitteluohjelmistoissa. Lisäksi elintarvikejalostajien ja kaupan keräämä tieto kerryttää monipuolista tietoa tuotteen ympäristöjäljestä ja raaka-aineiden alkuperästä, eläinten hyvinvoinnista tai tuotteen terveellisyydestä. Tilatasolta kerätään myös paljon tietoa hallinnon tarpeisiin, esimerkiksi verotukseen ja viljelijätukien hallinnointiin.

Datalla arvonlisää maatalous-tuotannolle monin tavoin

Ruokaketju ilman kannattavaa alkutuotantoa ei toimi ja maatalousyrittäjän pitää voida menestyä taloudellisesti. Maatilojen kannattavuudessa on ollut haasteita jo pitkään. Lisäksi alaan kohdistuu paineita tuotannon ilmasto- ja ympäristövaikutusten vähentämiseksi. Toisaalta esimerkiksi agroekologisen viljelyjärjestelmän avulla voidaan paremmin vastata yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin niin kestäväen ja terveellisen ruokavalion tarjoamiseksi kuin ympäristö- ja ilmastohaasteiden ratkaisemiseksi. Maatilojen tulisi kyetä nostamaan kilpailukykyään ja samalla pitämään nykyistä paremmin puoliaan ruokajärjestelmän tulonjaossa. Kuluttajan vastuuta ruokaketjun toiminnassa pitäisi korostaa, koska ostopäätöksillä on suuri merkitys alkutuotannon kannattavuuteen. Eettisesti ja ympäristöystävällisesti tuotetut tuotteet pitäisi nostaa esille myyntivalttina, joka helpottaisi ostopäätöksen tekemistä.

Kannattavuuden nostaminen digitaalisuuden avulla tapahtuu monen osatekijän summana. Maksimaalisen hyödyn aikaansaamiseksi dataa on tarpeen yhdistellä eri lähteistä, analysoida sekä hyödyntää syntynyttä uutta tietoa

päätöksenteossa. Erityisesti viennin näkökulmasta digitaalisten järjestelmien avulla osoitettu dataan perustuva ruoan jäljitettävyyden ja tuotetietoa alkutuotannosta lähtien tuovat kilpailuetua markkinoilla. Korkean lisäarvon raaka-aineiden tuottaminen parantaa viljelijän toimeentuloa ja tuo koko alalle arvonlisää. Data mahdollistaa myös erilaiset ilmasto- ja ympäristötavoitteiden saavuttamiseen tähtäävät toimenpiteet. Maatalousväestön ikääntyessä datan monipuolinen hyödyntäminen voi myös lisätä alkutuotannon näkyvyyttä ja houkuttelevuutta nuorten keskuudessa.

Tilatason data tukemaan kriisien hallintaa ja tiedonvaihtoa

Viljelykäytäntöjen, tuotteiden ja markkinakanavien monimuotoisuuden lisääntyminen ehkäisee tai hillitsee epävarmojen markkinoiden tai politiikan muutosten aiheuttamia riskejä. Tilatasolla data tukee toimintakyvyn ylläpitoa muuttuvissa olosuhteissa, esimerkiksi sään ääri-ilmiöiden yhteydessä, sekä valmiutta kohdata häiriöitä ja kriisejä sekä palautua niistä. Kokonaisuuden hallinta onnistuu, jos toimintatavat joustavat tilanteiden ja olosuhteiden mukaisesti. Yhteistyö ja tiedonvaihto ruokaketjun eri toimijoiden välillä lisää ymmärrystä kokonaisuudesta, toimijoiden välisistä vuorovaikutuksista ja eri toimintojen reunaehdoista. Häiriötilanteessa digitalisaation tukema, sujuva tiedonvaihto mahdollistaa tilannekuvan muodostumisen, mikä nopeuttaa oikeanlaista reagoitua. Koska ruokajärjestelmiä uhkaavat useat haasteet, vuorovaikutusten tunnistaminen on olennaista luotaessa keinoja resilienssin lisäämiseksi ja ruokaturvan tukemiseksi.

Tavoitteena avoimesti dataa jakava ekosysteemi

Datan innovaatiopotentiaali on valtava ja saatavilla olevasta datasta voidaan helpommin hyödyntää suurempi osa, kun tiedonvaihdolle saadaan hyvät standardit. Dataan ja sen hallintaan liittyy läheisesti reilu datatalous ja Euroopan unionin moniulotteinen lainsäädäntö. Data-avaruusajattelun kärjessä on Gaia-X-projekti (Federal Ministry for Economic Affairs and Energy (BMWi), 2020)(Federal Ministry for Economic Affairs and Energy (BMWi), 2020), jonka takana ovat Saksan ja Ranskan valtiot vahvalla panostuksellaan. Gaia-X noudattaa EU:n datastrategiaa (European Commission, 2020)(European Commission, 2020), jonka tavoitteena on vahvistaa Euroopan digitaalista omavaraisuutta ja dataa koskevaa itsemääräämisoikeutta, vapaata markkinoillepääsyä ja uutta arvonluontia, modulaarisuutta, yhteen toimivuutta sekä käyttäjäystävällisyyttä.

Maatalouden data-avaruus (Common European Agriculture Data Space) on yksi yhdeksästä EU:n datastrategiassa määritellystä data-avaruudesta. EU:n datastrategian datahallinta-asetus määrittää data-avaruuden datan jakamisen raamit ja velvoitteet, luo teknisen raamin reilun datatalouden toteuttamiseen ja määrittelee myös datan välityspalvelun. Datahallinta-asetus kuvaa periaatteet julkisen sektorin datan tasapuoliseen luvittamiseen ja vapaaehtoiseen datan jakamiseen. Se koventaa pienempien toimijoiden mahdollisuuksia reiluun dataliiketoimintaan ja tukee tilakohtaisia liiketoimintastrategioita. Käytännössä datasäädös velvoittaa esimerkiksi ruokaverkoston yritykset siirtämään asiakkaan dataa kolmannelle osapuolelle, mikäli asiakas tätä vaatii. Lisäksi digipalvelu-

säädös varmistaa sen, että eri maiden liiketoimintaympäristöt ovat digipalveluille samat.

EU:n datastrategian mukaan maatalousdatan yhteinen data-avaruus tarjoaa neutraalin ympäristön maatalousdatan jakamista ja yhdistämistä varten. Samalla se tukee oikeudenmukaisiin sopimussuhteisiin perustuvan innovatiivisen datavetoisen ekosysteemin kehittymistä. Data-avaruus ei ole alusta eikä mikään ratkaisu itsessään, vaan kokonaisuus, joka sisältää mahdollistavia teknologioita, kuten datahallinta-asetuksen mukaiset datanvälityspalvelut.

Suomi on päättänyt lähteä aktiivisesti mukaan maatalouden data-avaruuden ja Gaia-X:n kehittä-

miseen. Myös maa- ja metsätalousministeriö sekä liikenne- ja viestintäministeriö edistävät tahoillaan EU:n datastrategiaa. Pohjoismainen arvopohja sekä digitaalinen edelläkävijyys ovat Suomen vahvuuksia Gaia-X:n ratkaisujen soveltamisessa myös maatalousalalle. Suomessa maatalouden digitalisaatiota ohjaavat muun muassa Älymaatalous 2030 tiekartta (Pesonen, ym., 2021) ja tuore Suomen digitaalinen kompassi -julkaisu (Valtioneuvosto, 2022), jossa maatalouden ja ruoantuotannon data-avaruus on määritelty yhtenä keskeisenä data-avaruutena.

Suomessa on julkistettu ensimmäinen kotimainen data-avaruuden datanvälityspalvelu (DataSpace Europe, 2022), jonka tavoitteena on yhdistää suo-

malaiset ruoka-alan toimijat maataloustuotannosta kuluttajaan. Välityspalvelussa data liikkuu reilun datatalouden pelisääntöjen mukaan ja se mahdollistaa myös pienten ja keskisuurten toimijoiden mukaantulon. Datan jakamisella ja uusien menetelmien kehittämällä on merkittävä rooli tuotannon tehostamisessa ja se tukee myös päästöjen todentamista ja päästövähennystoimien aloittamista.

Odotuksia ruoka-alan datataloudelle: reilua, vastavuoroista, innovatiivista

EU:n datastrategian mukainen maatalouden data-avaruus pyrkii murtamaan nyt vallalla olevan suurten yritysten datamonopoliaseman tarjoamalla kaikille ruokasektorin toimijoille tasavertaisen roolin maatalouden dataekosysteemissä. Data-avaruus mahdollistaa suuremman kommunikoinnin tuottajan ja kuluttajan välillä. Onnistuessaan digitalisaatio helpottaa ja optimoi ruuan jakelua lähiverkostossa, vähentää tarvittavia välivaihtoja ja siten kustannuksia mahdollistaen paremman tulotason alkutuottajalle. Maatalouden data-avaruus mahdollistaa myös datan jakamisen ja käyttämisen ruokaverkoston sisällä, ja tukee maatalojen välistä yhteistyötä, viranomaisyhteistyötä, sekä edistää innovointia ja uutta liiketoimintaa. Todennetun tuote- ja tuotantotiedon avulla kuluttajalla on aito mahdollisuus vaikuttaa ruokajärjestelmän toimintaan.

Maatalousyritysten vahva taloudellinen kannattavuus mahdollistaa sen, että maatilayritykset pystyvät ottamaan käyttöön uutta teknologiaa ja tekemään investointeja tulevaisuuteen. Reilu datatalous on välttämätöntä, ja viljelijällä on oltava riittävät mahdollisuudet hallita tietoaan ja määrittää

sen käytön ehdot. Datatalous hyödyttää kaikkia, mutta samalla sen pitää olla vastavuoroista koko ketjun läpi.

Ruuan kotimaisuuden merkitys on säilynyt Suomessa vahvana. Kantarin mukaan (2022) reilu 42 % kuluttajista on viime vuosina lisännyt kotimaisen ruoan kulutusta vahvistaakseen yhteiskunnan huoltovarmuutta ja varautumista poikkeusoloihin. Ruuan jäljitettävyyden ketju alkaa alkutuotannon datasta. Alkutuotannon mittaustiedoilla todennetut kestävyysvaikutukset ovat tulevaisuudessa elintarvikealalla erittäin merkittävässä roolissa. Ruoan jäljitettävyyden todentamiseen datalla on

kehitetty useita digitaalisia järjestelmiä. Valinnan mahdollisuus eri jäljitettävyydsjärjestelmien käyttöönotossa tukee vapaata kilpailua ja markkinaehtoista toimintaa ruokajärjestelmän sisällä, edistään näin myös reilun datatalouden muodostumista.

Maataloustuotannon haasteet liittyvät ruokahuoltoon, kestävään resurssien hyödyntämiseen, energian käyttöön, elintarvikkeiden laatuun ja turvallisuuteen, ilmastonmuutoksen vaikutuksiin ja sosiaalisiin näkökohtiin. Digitalisaatio on suomalaiselle maaseudulle ja maataloussektorille suuri mahdollisuus. Vihreä siirtymä eli maatalouden

Pelloilta pöytään -strategia (COM-2020-381, 2020) ilmastonmuutoksen torjumiseksi, kestävyiden, resurssitehokkuuden ja vihreän kehityksen edistämiseksi nojaa vahvasti teknologian ja digitalisaation edistämiseen. Suomen tavoitteena on olla Euroopan kärjessä ruokajärjestelmän data-avaruuden kehityksessä ja käytössä.

Datan lähteitä on ruoka-alalla valtavasti. Datan merkitys perustuu sen kasvavaan hyödyntämiseen. Ruokaketjun toimijoiden dataa yhdistämällä luodaan arvoa koko ketjulle kuluttajaa myöten. Se on alkutuotannon ja muille ruokaketjun yrityksille voimavara, kun tavoitellaan kyvykkyyttä, jolla voidaan luoda toimintaan lisäarvoa. Mahdollisuudet uusille innovaatioille ovat lähes rajattomat. Niillä innovaattoreilla, jotka keksivät miten dataa yhdistelemällä voidaan luoda uusia palveluja ja arvoketjuja, on nyt mahdollisuus muuttaa koko ruoka-alaa. Yhdistellyn datan ja täysin uusien innovaatioiden avulla voidaan tehostaa ja monipuolistaa koko alan toimintaa ja jarruttaa ilmastonmuutosta. Nyt on tärkeää käydä rakentavaa keskustelua eri toimijoiden välillä datasta, sen arvosta, omistajuudesta ja datan hyödyntämisestä.

Sanasto

agroekologinen viljelyjärjestelmä

Agroekologisessa viljelyssä pyritään vähentämään ostettujen ulkoisten panosten, erityisesti kemikaalien, määrää ja vähentämään niiden haitallisia ympäristövaikutuksia. Lisäksi pyritään tyydyttämään niin paikallisväestön kuin markkinoidenkin tarpeita. Tavoitteena on ekologisesti kestävä ja sosiaalisesti oikeudenmukainen ruuan tuotanto. https://um.fi/documents/35732/48132/maatalouden_ ja_ruokaturvan_sanasto_2014

data-avaruus

Data-avaruus on luotetun datan jakamisen ja vaihtamisen hajautettu rakenne dataekosysteemeissä perustuen yhdessä sovittuihin periaatteisiin.

<https://design-principles-for-data-spaces.org>

dataekosysteemi

Useista dataverkostoista koostuva verkosto, jossa toimijat tekevät yhteistyötä tavoitteenaan jakaa ja käyttää dataa verkoston sisällä sekä edistää innovointia ja uutta liiketoimintaa.

<https://www.sitra.fi/tulevaisuussanasto/dataekosysteemi>

datamonopoliasema

Monopoli on taloustieteessä tilanne, jossa markkinoilla on vain yksi tietyn palvelun tai tuotteen tarjoaja. Datamonopoliasema on tilanne, jossa yhdellä toimijalla on hallinnassaan tietyn toimialan data ja sitä hyödyntävä palveluntarjonta.

datastrategia

Strategia tarkoittaa suunnitelmaa, eli sen avulla pyritään saavuttamaan tavoiteltu päämäärä. Hyvin laadittu strategia vastaa kysymykseen ”miten”. Siinä kuvataan riittävällä tasolla, mitä tehdään, jotta saavutetaan yhteisesti sovitut tavoitteet ja visiot. Euroopan datastrategian tavoitteena on viedä EU datavetoisen yhteiskunnan eturiviin.

datanhallinta-asetus

Datanhallinta-asetus on Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus eurooppalaisen datan hallinnoinnista (Data Governance Act, DGA). Asetuksella luodaan datan hallinnalle eurooppalaiseen arvo-pohjaan pohjautuva kehys, joka lisää datan saatavuutta ja yhtenäistää sen jakamista EU:n alueella. <https://lvm.fi/-/selvitys-datanhallinta-asetuksen-kansallisesta-toimeenpanosta-lausuntokierrokselle-1940998>

datasäädös

Datasäädös on Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus datan oikeudenmukaista saatavuutta ja käyttöä koskevista yhdenmukaisista säännöistä. Datasäädöksen tavoitteena on edistää dataan pääsyä ja käyttöä sisämarkkinoilla. Se säätää käyttäjän ja kuluttajan oikeudesta koneiden ja laitteiden tuottamaan ja niiden välillä liikkuvaan (ns. teolliseen) dataan. Lisäksi julkisen sektorin viranomaisille tulisi poikkeuksellisissa tarpeissa käyttöoikeus yrityksen dataan. Säädöksellä kielletäisiin datan hyödyntämistä ja jakamista koskevat kohtuuttomat sopimusehdot ja veloitetaan pilvipalveluita yhteentoimivuuteen.

<https://lvm.fi/-/selvitys-datanhallinta-asetuksen-kansallisesta-toimeenpanosta-lausuntokierrokselle-1940998>

dataosuuskunta

Yhteenliittymä, jonka toiminnan tavoitteena on helpottaa yksilöiden datan hallintaa.

<https://www.sitra.fi/tulevaisuussanasto/dataosuuskunta>

datatalous

Talouden osa-alue, jossa datan kerääminen ja hyödyntäminen on keskeinen osa toimintaa.

<https://www.sitra.fi/tulevaisuussanasto/datatalous>

digitalisaatio

Digitaalisen tietotekniikan yleistymistä arjen toiminnoissa.

digitaalinen kompassi

Digitaalinen kompassi, eli digikompassi, on vuoteen 2030 ulottuva kansallinen strateginen etene-
missuunnitelma. Digikompassi pitää sisällään kansallisen vision vuoteen 2030 sekä arvot, joihin pohjaamme digitalisaatiokehityksemme.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/VNS_10+2022.pdf

digitaalinen jäljitysjärjestelmä

Sähköinen järjestelmä, jonka avulla tuote tai tuotantotapa voidaan tunnistaa yksilöivästi ja sen vaiheet voidaan osoittaa dataan perustuen.

Gaia-X

Eurooppalainen hanke datan jakamisen pelisääntöjen ja yhteensopivien ratkaisujen luomiseksi. Euroopan tasolla Gaia-X pyrkii luomaan avoimen innovaatioekosysteemin, jossa eurooppalaiseen arvopohjaan perustuvat datan jakamisen periaatteet ja niitä tukeva infrastruktuuri määritellään.

Sitra koordinoi Suomen kansallista Gaia-X-verkostoa.

<https://www.sitra.fi/aiheet/gaia-x-suomi/#mista-on-kyse>

luvitus

Suostumuksen antaminen esimerkiksi datan jakamiseen tai hyödyntämiseen.

reilu datatalous

Se talouden osa-alue, joka keskittyy luomaan palveluja ja dataan perustuvia tuotteita eettisesti. Reiluus tarkoittaa sitä, että yksilöiden oikeuksia suojellaan ja kaikkien sidosryhmien tarpeet otetaan huomioon datataloudessa.

<https://www.sitra.fi/tulevaisuussanasto/reilu-datatalous>

todennettu tuote- ja tuotantotieto

Oikeaksi todistettu tuote- tai tuotantotieto esimerkiksi dokumentteihin tai dataan perustuen.

vihreä siirtymä

Vihreällä siirtymällä tarkoitetaan muutosta kohti ekologisesti kestäväää taloutta ja kasvua, joka ei perustu luonnonvarojen ylikulutukseen ja fossiilisiin polttoaineisiin. Kestävä talous nojaa vähähii-
lisiin sekä kiertotaloutta ja luonnon monimuotoisuutta edistäviin ratkaisuihin.

<https://ym.fi/mita-on-vihrea-siirtyma>

datan välityspalvelu

Datanhallinta-asetuksen mukainen datan välityspalvelu. Datan välityspalvelua tarjoavan yrityksen roolia palveluntarjoajana voi verrata puhelinoperaattoriin. Datan välityspalvelu reitittää dataviestit lähettäjältä vastaanottajille.

älymaatalous

Älymaatalous hyödyntää digitaalisia järjestelmiä ja työkaluja maatilan johtamiseksi ja sen toiminnan perustamiseksi dataan ja tietoon.

<https://maaseutuverkosto.fi/agrihubi/aiheet/alymaatalous/mita-on-alymaatalous>

Lähteet

COM-2020-381. (2020). A Farm to Fork Strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system. COM/2020/ 381 final. Brussels, 20.5.2020. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0381>

DataSpace Europe. (2022). Tritom. Retrieved from <https://www.dataspace.fi/fi/palvelu-ja-ratkaisu>

European Commission. (2020). A European strategy for data. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0066&from=EN>

Federal Ministry for Economic Affairs and Energy (BMWi). (2020). GAIA-X: The European project kicks off the next phase. . Retrieved from https://www.data-infrastructure.eu/GAIA-X/Redaktion/EN/Publications/gaia-x-the-european-project-kicks-of-the-next-phase.pdf?__blob=publicationFile&v=7

International Data Spaces Association. (2021). GAIA-X and IDS. Position Paper / Version 1.0 / January 2021. Retrieved from <https://internationaldataspaces.org/wp-content/uploads/IDSA-Position-Paper-GAIA-X-and-IDS.pdf>

Kantar TNS Agri: Kotimaisen ruuan kuluttajakysymykset 2022.

Pesonen, L., Haapala, H., Hyväluoma, J., Kallio, K. K., Linna, P., & Ruponen, O.-P. (2021). Älymaatalous 2030 Tiekartta. AgriHubi.

Valtioneuvosto. (2022). Valtioneuvoston selonteko: Digitaalinen kompassi. Valtioneuvosto. Retrieved from <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164429>

**Maa- ja elintarviketalouden suhdannekatsaus
käsittelee Suomen maa- ja elintarviketalouden
tilannetta ja lähiajan näkymiä.**

Kuvaus maa- ja elintarviketalouden kehityksestä:

- elintarvikkeiden tuotanto
- elintarvikkeiden kulutus ja hinnat
- elintarvikkeiden tuonti ja vienti
- maatalouspolitiikka
- maatalouden rakenne
- maatalouden talouskehitys

Toimittajat

Terhi Latvala
Minna Väre
Jyrki Niemi

Tiedustelut

Jyrki Niemi
Luonnonvarakeskus Helsinki
Latokartanonkaari 9
00790 Helsinki
Puh. 029 532 6390

etunimi.sukunimi@luke.fi

Kirjoittajat

Anna-Kaisa Jaakkonen
Csaba Jansik
Hanna Karikallio
Timo Karhula
Anu Koivisto
Terhi Latvala
Jukka Markkanen
Erja Mikkola
Jyrki Niemi
Olli Niskanen
Anneli Partala
Katariina Pussi
Liisa Pesonen
Irene Rosokivi
Pasi Suomi
Jukka Tauriainen
Jari Viitanen
Sanna Vuorisalo
Minna Väre

etunimi.sukunimi@luke.fi

ISBN 978-952-380-725-9 (Painettu)

ISBN 978-952-380-726-6 (Verkkójulkaisu)

ISSN 2342-7647 (Painettu)

ISSN 2342-7639 (Verkkójulkaisu)

URN <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-380-726-6>

Copyright: Luonnonvarakeskus (Luke)

Kirjoittajat: Terhi Latvala, Minna Väre ja Jyrki Niemi (toim.)

Julkaisija ja kustantaja: Luonnonvarakeskus (Luke), Helsinki 2023

Julkaisuvuosi: 2023

Etukannen kuva: Csaba Jansik

Muut kuvat: Freepik.com, Leipätiedotus ry, Csaba Jansik, Timo Karhula, Anu Koivisto, Terhi Latvala, Olli Leino/Luke, Erkki Oksanen/Luke, Seppo J.J.

Sirkka/Luke, Yrjö Tuunanen/Luke, Annamaria Vilander, Minna Väre

Painopaikka ja julkaisumyynti: PunaMusta Oy,

<https://luke.omapumu.com/fi>